126
7

अथ

सिध्दान्तचन्द्रिका

Siddhanta chandrika

॥व्याकरणग्रन्थः॥

ॐ नमो [illegible]:

126/8

126/7

126/7

+

॥ प्रथम ... प्रथम ... हरा ॥

सं० १

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यते ॥ धातोः इदमधिक्रियते ॥ भ्वादिः क्रिया
वचनो भ्वादिर्धातुसंज्ञः ॥ आदनुदात्तङितः ॥ अनुदात्तेतो ङितश्च धातोरात्म ॥ ञित्स्वरितेत उभे
ञितः स्वरितेतश्च धातोरात्मे स्तः ॥ परतोऽन्यत ॥ उक्तनिमित्तहीनाद्धातोः पम ॥ नवपरौ तिवादी
नामाधानि नवचनानि परसंज्ञानि ॥ प्रायणपात ॥ नाम्नि च युष्मदि तास्मदि त्रिभागः ॥ तिवाद्येकार्थे
बुवामादिद्वपदबहुत्वे त्वत्र याधित्रिभिभागः स्युरात्मयोः ॥ नाम्नि प्रयुज्यमाने च सर्वप्रयुज्यमाने प्रथ
मः ॥ युष्मदि मध्यमः ॥ अस्मद्युत्तमः ॥ कर्त्तरि परिचे चादात ॥ अमत्ताथी ॥ वर्त्तमाने तिप् तस् अन्ति सि
प् थस् थ मिप् वस् मस् ते आते अन्ते से आथे ध्वे ए वहे महे ॥ वर्त्तमानक्रियावृत्तेर्धातोस्तिवाद १

॥ सन्ने हाल मधारस्तां ॥ सत्तायामित्यादो वर्त्तते इति बोधः ॥ पूर्वं ... प्रथनं महाध्या हृति ... तया मांगलित्वात्सत्तार्थ निर्दिष्टोप्येवं सत्तार ... स्य पर ... ॥
॥ स्मरत्वात् ॥ ... वर्त्तमानत्वं च प्रारब्ध परिसमाप्त क्रियाप्रवाहत्वं कालगतं बोध्यम् ॥ ... ॥

यः प्रत्ययाः स्युः। एषां संज्ञा लट्। अप् कर्त्तरि। कर्त्रर्थेषु तिवादिषु चतुर्षु दिक्षु पर्यंतेषु परतो धातोरप्
स्यात्। गुणः। नाम्यंतस्य धातोर्गुणः। भवति। अपित्‌ ङित्। अपकारेतं तादिकं च विना ऽन्यः प्रत्ययो
ङिद्वत्स्यात्। क्ङित्यगुणौ। क्ङिति ङिति च परे वृद्धिगुणौ नो। द्विर्वचनहेतुके स्यात्। इति निषिद्धगुणस्याग्नो
अशनिमित्तो गुणः। भवतः। अदे। अतो लोपो भवत्यकारे एकारे च। भवंति। भवसि। भवथः। भवथ।
मौ भौ विम्मयोः परतो ऽतः आत्वं स्यात्। भवामि। भवावः। भवामः। स भवति। त्वं भवसि। अहं भवामि। यु
गपद्याक्तौ परः। स च त्वं च भवथः। त्वं च अहं च भवावः। स च त्वं च अहं च भवामः। विधिसंभावनयोर्यात्
यातां युस्। यास् यातं यात। यां याव याम। ईत ईयातां ईरन्। ईथास् ईयाथां ईध्वं। ईय ईवहि ईमहि। वि

पाँणिनिस्त्वं कारं नोचरयेत

सि० चं०
२

धिः कृत्यार्थोपदेशः संभावनं कल्पनं तत्र यादादयः । एषां संज्ञा लिङ् । या । अतः परो याइः स्यात् । भ
वेत् । भवेतां । युसरुट् । अतः परस्य युसरुडागमः । भवेयुः । भवेः । भवेतं । भवेत । यामिर्यो । अतः परो यामि
यं स्यात् । भवेयं । भवेव । भवेम । शिष्योगुरुस्पृक्षवकोभवेत् । भवेद्दोवेदविद्ब्राह्मणलाभात् । आशीः
एतेतु प्रार्थने । तुप्तां अंतु हि तं त आनि पू आव पू आम पू तां आतां अंतां स्व आथां ध्वं ए पू आव हे पू आ
वादयः महे पूं । प्रार्थनार्थेन माशीः परस्मैपदार्थं शंसनं गात्रेरणं प्रवर्तनेन तत्र तुबादयः । एषां संज्ञा लोट् । तु
ह्योस्तातङ् । आशिषि वा । भवतु । भवतात् । भवतां । भवंतु । अतः । अतः परस्य हेर्लुक् । भव । भवतात् । भ
भवतं । भवत । भवानि । भवाव । भवाम । एधूनां पौध तेो भवसोम्या । आवृष्मान् भवतु भवान् । अनघत

आशीरिहृप्राप्त इच्छा १ ॥ परस्मैपदं लक्षणं ॥ आत्म बोऽपीदार्थे २ राम
संपानमाप्तौ ॥

नेतीते। दिप्तां अन्सिप्तंत अम्वमं त आतां अन्तथास् आथां ध्वं इवहिमहि। अतीताया रात्रे
र्यामद्वयादारभ्य आगामिन्याः अष्टमंयामद्वयं दिवसः सकलः सोऽद्यतनः। नास्त्यद्यतनो यस्मि
न्नतीते काले तत्र दिवादयः। एषां संज्ञा लङ्। दिसिमीनामिदुच्चारणार्थः। दिवादावट् धातोः। अभ
वत्। अभवतां। अभवन्। अभवः। अभवतं। अभवत। अभवं। अभवाव। अभवाम। योऽभवत्तसुत्रः। प
रोक्षे णप् अतुस् उस् थप् अथुस् अ णप् व म ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे महे धातोः परोक्षेऽतीते
काले णबादयः। एषां संज्ञा लिट्। ऽद्धस्त्रौ उक्तार्थणबादियोगे धातोर्द्विर्वचनं। सस्वरादिर्द्विः। आदेः
अनेकस्वरस्य धातोः सस्वराद्योऽवयवोऽद्विरुक्तस्य द्विर्भवति। णादिः कित्। अपि ककारादिः कित्॥

औ १

सि०चं०
३

आभ्योणोदो। पूर्वस्याकारस्य भृशाद्‌स्य बाका ऐणोदो। क्रमः। पूर्वसंबंधिनो दीर्घस्य क्रमः। भरूपानां ज
बचपाः। पूर्वस्य भरूपानां जबाष्टपः स्पृः। भढधघभानां जडदगबाः। खफछठथानां चटतकपाः। भुवो
वुक्। भुवो वुगागमो णोदोस्वरे। बभूव। बभूवतुः। बभूवुः। क्रादेर्णोदेः। कृसभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुभ्य एतेभ्यः
परस्य क्रादेर्णोदेरिस्न भवति। त्पस्मात्ह्व्यतोतिनियमादिट्। बभूविथ। बभूवथुः। बभूव। बभूव।
बभूविव। बभूविम। वर्लिर्वलो वा। न। बभूव। आशिषि। यात्। यास्तां। यासुस्। यास्। यास्तं। यास्त। यासं। यास्व
यास्मसीहसीयास्तांसीरन्सीष्ठाःसीयास्थांसीध्वंसीयसीवहिसीमहि। धातोराशिषि यासादयः
एषां संज्ञा लिङ्। आशीर्यासादेः। पकितः। भूयात्। भूयास्तां। भूयासुः। भूयाः। भूयास्तं। भूयास्त। भूयासं ३

भूयास्व। भूयास्म। आशीर्मानं भूयात्॥ श्वस्तने। ता। तारौ। तारः। तासि। तास्थः। तास्थ। तास्मि। तास्वः।
तास्मः। ता। तारौ। तारः। तासे। तासाथे। ताध्वे। ताहे। तास्वहे। तास्महे। श्वोभाविन्यर्थे तादयः। एषां
संज्ञा लुट्॥ सिसतासीस्यपामिट्॥ भविता। भवितारौ। भवितारः। भवितासि। भवितास्थः। भवितास्थ। भ
वितास्मि। भवितास्वः। भवितास्मः। श्वो भविता राज्यभारं कुमारस्य॥ स्यादौ भविष्यति सू१। धातोर्भविष्य
ति काले सू१ वृत्तयो भवन्ति॥ तिङा घष्टादश रूपाः। ततः॥ भविष्यति। भविष्यतः। भविष्यंति। भविष्यसि। भविष्य
थः। भविष्यथ। भविष्यामि। भविष्यावः। भविष्यामः॥ कल्की धर्मप्रवर्त्तको भविष्यति॥ सू१ क्रियातिक्रमे।
क्रियायाश्चातिक्रमे कुतश्चिदनिष्पत्तौ स्यादयः सू१ वृत्तयो भवंति॥ दिवादिपरः। पदिस्मृद्धिः। राज्यं चाभवि

एषां संज्ञा लृट्२ एषां संज्ञा लृङ्३०१

सि०चं०
४

ष्यत्तदा सुभिक्षमभविष्यत् । अभविष्यतां । अभविष्यन् । अभविष्यः । अभविष्यतं । अभविष्यत । अभवि
ष्यं । अभविष्याव । अभविष्याम । भूते सिः । धातोर्भूतमात्रे काले सिः प्रत्ययो भवति दिवादिपः । एवात्सं शालु
ङ् दादेः पोपपो । अपिदा धा स्था इण भूपिबतिभ्यः परस्य सेर्लुक् स्यात् । आद्या मात्राधेटां वा । भुवः सिलोपे
वुङ् लुङि गुणो न । अभूत् । अभूतां । भुवः सिलोपे स्वरे वुक् । अभूवन् । अभूः । अभूतं । अभूत । अभूवं
अभूव । अभूम । माङि स्मे । स्मसहिते दिवादि न ह्वी । मेटः । माङ्योगे अटो लोपः । मा भूवान् भूत् । मास्म
भूत् । मास्मभवत् । भूश्चात्मनावालान । भवते । आत्मा थइः । अतः परस्यात आथ आते इ भवति । भवेते । भवं
ते । भवसे । भवेथे । भवध्वे । भवे । भवावहे । भवामहे । भवेत । भवेयातां । भवेरन् । भवेथाः । भवेयाथां । भ ४

वेध्वं।भवेय।भवेवहि।भवेमहि।भवतां।भवेतां।भवंतां।भवस्व।भवेथां।भवध्वं।भवै।भवावहै।भ
वामहै।अभवत।अभवेतां।अभवंत।अभवथाः।अभवेथां।अभवध्वं।अभवे।अभवावहि।अभवा
महि।बभूवे।बभूवाते।बभूविरे।बभूविषे।बभूवाथे।नामिनोःश्चतुर्णां धो ढः।नाम्यंताद्धातोः प
रस्य षीध्वंलुङ्लिटां धस्य ढः।सेटो हलाद्वा।बभूविढ्वे।बभूविध्वे।बभूवे।बभूविवहे।बभूविमहे
भविषीष्ट।भविषीयास्तां।भविषीरन्।भविषीष्ठाः।भविषीयास्थां।भविषीढ्वं।भविषीध्वं।भविषी
य।भविषीवहि।भविषीमहि।भविता।भवितारौ।भवितारः।भवितासे।भवितासाथे।भविताध्वे।
भविताहे।भवितास्वहे।भवितास्महे।भविष्यते।भविष्येते।भविष्यंते।भविष्यसे।भविष्येथे।भविष्य

इशा तन्त्राय कस्तरी २

सि० चं० ध्ये। भविष्ये। भविष्यावहे। भविष्यामहे। अभविष्यत। अभविष्येतां। अभविष्यंत। अभविष्यथाः। अ
५ भविष्येथां। अभविष्यध्वं। अभविष्ये। अभविष्यावहि। अभविष्यामहि। अभविष्ट। अभविषातां।
आतोन्तो दनतः। आतोऽन्तोऽद्भवत्यकारात्परस्य न। अभविषत। अभविष्ठाः। अभविषाथां। ध्वे चं ३
सेर्लोपः। अभविढ्वं। अभविध्वं। अभविषि। अभविष्वहि। अभविष्महि। चिती संज्ञाने। उपधायाल
घोः। धातोरुपधाया लघोर्नामिनो गुणः। चेतति। पूर्वस्य हसादिः शेषः। पूर्वस्य हादेर्हसः शिष्यते अ
न्यो लुप्यते। चिचेत। चिचेतिथ। सेः। सिशब्दात्परयोर्दिप्सिपोरीट्। इट ईटि। इटः परस्य सेर्लोपः ईटि
अचेतीत्। अचेतिष्टां। सात्विटः। सेरातो विट् स्यात्परस्मै उसि। अचेतिषुः। च्युतिर् आसेचने। च्योत ५

सात्पवाद्योः स स्यषत्वं नत्वं येन नाप्राप्तो यो वि धिरारभ्यते स तस्यैव बाधकः १ इश्चो सो इदैं इदतस्मात इ दितः

ति ॥ अच्योतिष्यत् ॥ अच्योतीत् ॥ इरितो वा ॥ इरितो धातोर्वा ङप्रत्ययो भवति सेर पे१
परादेः ॥ अच्युतत् ॥ अश्चुतिरसरणे ॥ अश्चोतति ॥ शसात्खपाः ॥ पूर्वस्य सस्य खर
खपा शिशाद्यते तेन शसाः ॥ चुश्च्योत ॥ यकाररहितोप्ययम् ॥ श्चोतति ॥ मंथ विलो
डने ॥ मंथति ॥ नोलोप इति नो लोपप्राप्ते ॥ असंयोगात्कादरकित् ॥ ममंथतुः ॥
नोलोपः ॥ हसांतस्य धातोरुपधाभूतस्य नकारस्य लोपो भवति किति ङिति च परे ॥
प्रत्यार्थी चते तेन ॥ मथ्यात् ॥ कुथि पुथि लुथि मथि हिंसासंक्लेशनयोः ॥ इदितो ॥ इदि कुमर४
तो धातोर्नुम् ॥ कुंथति ॥ कुहोश्चुः ॥ पूर्वस्य कवर्गहकारयोश्चुत्वं भवति ॥ हस्य वर्गचतु
र्थः ॥ चुकुंथ ॥ इदितो नलोपो न ॥ कुंथ्यात् ॥ षिध गत्यां ॥ आदेः ष्णः स्नः ॥ धात्वादेः षका
रणकारयोः सकारनकारौ भवतः ॥ षत्वणत्वनिमित्ते सति ॥ नसहसोट्ठान्त्रपस्पानि
षेधति ॥ प्रादेश्चेत्तथातो सुनमां ॥ प्रादेः परेषां स्वादीनां नमादीनां च धातूनां सनयोः षणोः स्तः ॥ १

षेधनि॥ गत्यर्थस्य सेधतेर्नषः॥ गंगां विसेधति॥ अद्‌द्वित्वव्यवधानेऽपि षत्वः॥ न्यषेधत्
॥ निषिषेध॥ षिधू शास्त्रे मांगल्ये च॥ ऊदितो वा॥ ऊदितो धातोः परस्य वसादेरनषीड्वा
॥ स्वरतिसूतिसूयतिधूञ्‌रधनशतृपदृपदुहमुहस्नुहस्निहां॥ स्वरति सूति सू
यतिधूञोंकि हसादेरक्रादेर्न्नित्यमिट्॥ सिषेधिथ॥ तथोर्धः॥ झभांताद्धातोः परयो
स्तकारथकारयोर्धकारो भवति॥ दधानेल्लो॥ झभे जश्॥ सिषेद्धा सेधिता॥ सेद्धा॥ अ
सेधीत्॥ अनिटो नामिवतः॥ नामिवतोऽयतोऽनिटो धातोर्वृद्धिः स्यात् परस्मैपदे परे सौ॥ असे
त्सीत्॥ असात्॥ असाद्धुत्तरस्य सेर्लोपो भवति॥ असे॥ असेद्धां॥ असेत्सुः॥ स्वद स्थैर्ये
हिंसायां॥ अत उपधायाः॥ धातोरुपधाया अतो वृद्धिः णिति॥ चखाद॥ णलुत्तमो वा णित् ६

असैत्साति
असैसोइ

हसादेः किं॥ खवान्मांहीत्॥ अकृहगतौ धातुः मोदः॥ अत्र हलादेरेव वृद्धिः न स्यादिः कोटी स्येवेन भवति॥ लघोः किं॥ अमस्थीत्॥ अ
स्थीत्॥ अत्र मकारस्य काये वृद्धिः गुरुत्वात्॥ प्रादिस्थान्निमित्तात् परीभूतस्य नेः न स्य णः स्यात् ... एधु धातु धुपरे स
सत्सुरा॥ अन्यत्र कोर्थः अत्र ... नेर्नस्य णः वा स्यात् कथम् ते अत्र ... णः अकखादो पुनः कथम् ते अत्र ...
अखादीत्॥ अकखादेः किं॥ प्रतिकरोति प्रतिनिखनति॥ अन्ते तेकिं प्रनिपुष्यति॥ आ ... किं प्रतिचखान॥ ... किं प्रविभवति प्रणिभवति ४

॥ चखद। चखाद। णिश्व्योपधसिणिन। अखादीत्। अतो हलादेर्लघोर्वा। इट्सिटि सो
अखदीत्। गदव्यक्तायां वाचि। णादिस्थान्निमित्तान्नेर्नस्य णः। गदनदपतपदघुदा
धास्यामाऽमेङ्स्यतिहंतियातिवातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषु
॥ अन्यत्राकखादावषान्ते। आघोषाहरिणवा। प्रणिगदति। अगादीत्। रद विलेखने।
ररादं। लोपः पचां कित्येचास्य। पचादीनामनादेशादीनां पूर्वस्य लोपो भवति। अका
रस्य एकहलमध्यस्थस्य चेकारः किति। णादौ सेटि थपि च। रेदतुः। रेदिथ। एद अभ्यके
याद्वे। प्रणिनर्दुः। नेदिथ। अर्द गतौ याचने च। आभ्यो णादौ। नुगभ्यां। अस्तोतेऽका
रादेस्संयोगान्तकारादेश्च पूर्वस्य नुड्भवति णादौ। आनर्द। आर्दीत्। अन्तसा नन्त्यगमने।

लिणनिमित्तेति ना असंयुक्त हला यकारो पधा पचे सदृशा ४

प्र... राय ४

लिङ्परनादेशा
दीनामिति हि
पाठः ४

सि० चं०
७

प्रत्ययग्न हणाम नेकस्वर स्यो पेक्षकं॥ ते षां क्रियासामान्य स्वाचित्वा दाम प्रकृती नाम्नि शेषवा चित्वा त्तदर्थे योग भेद
न्वयस्सामान्य विशेषयोभेर दान्वयः॥ प्रकृति प्रत्ययोर्मध्ये प्रत्ययकोर्थ्यम्बिलवत् ४ सू चेकवार ग्न हणादाम् प्रकृतौ कृञ
स्भू पर उक्तमितिकथम्॥ तस्य गुण पक्षे प्रयोगाभावः ४ प्रसाद द्वितो युः

आतिथारवा। दभक्षणे। खादति। अति अदि बंधने। आनंत। आनंद। उंदी दिसमृद्धौ। ननंद।
चदि चेष्टायां। ननंद। क्लिदि परिदेवने। क्लिंदति। चिक्लिंद। चदि आल्हादने दीप्तौ च। अचंदीत्।
इदि परमैश्वर्ये। इंदति। स्वरादेः। स्वरादेर्धातोर्द्वितीयाऽइद्वयं निद्वितीयादौ परे। अइ एए ऐ।
ऐन्दत्। कासादि प्रत्ययादाम कृञ्स्भू परः। कास आस दय अय गुरुनाम्याद्यनेकस्वरेभ्याम् णौ
दौ परे आम् प्रत्ययो भवति स च कृञ् अस् भू परः प्रयोक्तव्यः। विद दरिद्रा जागृ उषां यारः। प्र
र्वस्य अवर्णस्याकारः। धातोर्नामिनः। नाम्यंतस्याद्दंतस्य च धातोर्वृद्धिर्ञिणिति च परे। इंदांच
कार। इंदांचकर्थ। इंदामास। इंदांबभूव। इंद्यात्। ऐंदीत्। दधि पालने। दंधति। ददंध। उख गतौ।
ओखति। असवर्णे स्वरे पूर्वस्येकारोकारयोरियुवौ। उवोख। ऊखतुः। औखीत्। अंचु गतिपू

वसमिदा ऊः वलीयः कुत्सानिन्दा चानर्हणात्यमरः। अनप्रयोग सामर्थ्याद स्तेभू भावान॥ अन्यथोक्त सचानुप्रयुज्य
ज्यते कृञ्चितिवाब्रूयात्

उदितो औस्को वेदि।

काव्यं तच क्रादि
प्रत्ययांत शब्द रूप
अव्ययसंसकोभवति
कावम्यं तुमक मच्ची
धाकृ शशास वदन्त्र
मऐते ह्याद्ययमत्र
व्यव हात इंदेसस
न दक्षिः कितेक

हृषामादनयो एषु सत्सु तौ ५ स्वरांतात् धातोः लकारात् अलृतः औकार वत्तः धातोः परी
भृतस्य परः वा इङ् स्यात् कथंभूतात् स्वरांतात् अवृतः
छोर्वी हसेः ॥ विसार: प्रमादो नवधानता ॥ ता दो नियमितो त्य तासे प्रत्यये परे नियमेनेड्
नेटः ६

मनयोः । आनंच । पूजायामंच्यात् । आंचि आंचां चक्रे । आंचति । आंचेनैव आं । आनांचकंः । आं चु
छुंचकोटिल्ये । छोर्वि हसे । हूर्छति । हूर्छ । पुच्छ प्रमादे । पुच्छति । यज गतौ । यजति । ययाज
। शसददवादि गुण भूनाकारादेनैव पूर्वलोपो । ययजतुः । अयजीत् । अयाजीत् । अज
गतौ । अजति । वदि व्रज्योस्सो नित्यं वृद्धिः । अव्राजीत् । अज गतौ क्षेपणे च । अजति । अजे रिनु
र्वीव स्यादेया । विवाय । न्ध धातोः । विकरणस्य नोर्थो अस्य एणा वण वाः रिवो स्वरे ऽनेक
स्वरस्यासंयोगपूर्वस्य तु छो उवर्णांतेहु न्वोरेवापि । विव्यतुः । स्वरांतादत्वतः अयंतादेनित्यानि
हस्थपोवेटः । विवयिथ । विवेथ । आजिथ । विवाय । विवय । विव्यिव । आजिव । वीयात् । नेक
स्वरादनदन्तात् । आघोच्चारणे ऽनुदात्तादेक स्वराद्धातोः परस्य वस्यादेरिरणा । आनिटस्वरांतो भ
आघोच्चारणे इति ऊअयजान्त इति आघोऽच्चारणो ऽनुदात्ते को ऽनुदात्ता हलंते तेषु धातु वो वधार्थ कं सतं
स्वराज्जो ... त्यर्थः । तेन विभसातीति । अत्र सीतंकसाया अनेको ऽपि इणिन निषेधो भवेत् स्वरात् .

प्रकृतिप्रत्ययमध्ये
यत्कार्य क्रियते
तत् विकरणं ४

धातोः परः स्यात
पः वा इट धातोरिति रे
वः अन्य धातोरिस
विशेषणं २

-४
विरस्वर ...
कारेनो ...
एक स्वरः स्वरांतः
धातुः १

पतीनिंद्रयनामिमां स्तुसेदः भवदंतिनंद्विदः ।५। अदंतमदंतमनांचयरऽ८ ओशिवडीडिवरोंछच
थीऽस्त्रिआयपि ।।। गणस्थमृदंतछनांचरुह्लयोक्षवंनथोरोंकिनिमथोधुरंगुस्नुवः ।इनिस्य
रांनानिधनेस्तमछिनास्तनोहसांनानापिसंभियोधनं ।२। शकिस्तुकांनेछ्यानिडेकद्यनेधाश्रि
श्ववतांनेभुयसिः असारणो ।रभिथ्यभांनेछ्वथमेधुनेयभिस्लनस्तनोयोलभिरेयनेनरे ।३। कम
र्भमांनेछ्यानिडेकद्यनेरभिर्दियादायविव भनेमनिः ।नमिश्रुतुर्थोहनिरेयधंचमोजामस्त
थद्धः भनिषेधयाच्चिना ।४। दिहिंदुहिमेहनिरोहतीयांहनेंहिस्तुषक्षोदहानिस्तयानिहिः
ऽइमेऽनिहेश्चावि हमुक्तसंसवाऽलोधुहांनाः भवि भऽस्यकीर्तिनाः ।५। दिशिंहशिंदशिमयो
मशिंस्थशिंरिशिंहशिंकोशानिमद्धमंयिशिंलिशिंचक्षंतानानिटः धुराणगाः पठंत्रिपाटेधु दक्षौयेनोनसः

दष्टोव नेन रान्।८।रुधिस्सात्ताधि शुधिर्यं धिसाधयः क्रुधिस्त्रधीशुध्यति बुध्यती व्यधिः।३मे
नुधांनादशचानिटोमनास्तनःपरस्मिध्यतिरेयनेनरे।७।शिषिं पिषिं शुष्यति पुष्यती त्विषिं
शिषिं श्लिषिं तुष्यति दुष्यती द्विषिं।इमान्दशोवोपदिशंत्यनिड्विधोगणोक्षुधांनान्तुहलवधषंतीनथा
।२।तीपिनिषिं वापिमथोवपिंस्वपिंलिपिंन्तपिंतप्यति दृप्यतोसृपिं।स्वरेणनीचेनशपिंक्षुपिंक्षि
पिंयतीहिपांतान्तागिरान्तोस्त्रयोदश।९।श्वादिंहादिंस्कंदिंभिदिंछिदिंक्षुदीन्शदिंसदिंस्विद्यं[illegible]ति।
पद्यतीखिदिम्।तुदिंनुदिंविद्यतिविंनइत्यपिपमतोहिदांतोदशपंचचानिटः।१०।पचिंवचिं
विचिंरिचिंरिचिंरंजिंपृच्छतीन्निजिं सिचिं मुचिं भजिं भंजिं भ्रज्जतीन्।त्यजिं[illegible]जिंयुजिंस य२
जिंसंजिमज्जतीन्भुजिंस्वजिंसृजिंविजिंर्विधिंनटस्वरान्।११।घेता।श्वजिता।श्यैवीन।श्री

सि०कौ०
२

स्फाता दहोतत्र्ममतोदोजिसाक्षिट स्थेपोकट १
नच्छिकर्तरिप्रत्यैषा उपसर्गात् परो भूतस्य तु परेस् सुट्२॥

क्षयतीति क्षयः तस्मिन् अन्नात्रे १॥

जीन्। क्षिक्षये। क्षयति। क्षयेत्। अक्षयत्। चिक्षाय। चिक्षयिथ। चिक्षेथ। यँ। अनुपियक्का
रेफवस्य स्वरस्य दीर्घः। क्षीयात्। क्षेता। अक्षैषीत्। तुंप हिंसायाम्। तुंपति। प्रातुंपतेः स्तुट् ग
र विकर्त्तरि। प्रस्तुंपति गौः। तुंपेत्। तुंपतु। अतुंपत्। तुतुंप। तुतुंपतुः। तुंप्यात्। तुंपिता। तुंपि
नरितः ४ ष्यति। अतुंपिष्यत्। अतुंपीत्। ओणृ अपनयने। ओणति। ओणेत्। ओणतु। ओण नोलोपः२
अपनीयते इति अपनयः तस्मिन् ... त्। ओणांचकार। ओणामास। ओणांबभूव। ओण्यात्। ओणिता। औणीत्।
रचनाविशेषः३ धन धनसंभक्तो। धनति। आदेः ष्णः स्नः। स्तनति। स्तनेत्। स्तनतु। अस्तनत्। सस्ता
१जिर्दि न। सस्तनतुः। जनेन सनन वनो मार्वसेङ्कि ति ऊसे हेचवधादादोङ्कितिया। स्तायात्। स्तन्या
त्। षक धक षक जभ जक जिम गदने॥ षमति। जमति॥ ष्ट्युर्लू ष्याच मान्दीर्घोऽपि २

शरा स्त्रवादिइस्तेन ने नेहपूर्वलोपो वब नतुः३
अनिडि ङ्कि सेपरे स्तति ङ्कित् सेपरे स्तति एषांधातूनामाह॥ चकारात्ते परेया
दोसेपरे ङ्कितिपरे एषांधातूनामाहेवा स्यात् २॥

अविविषये एषां धातूनां दीर्घः १

यङ्लुन्तजोऽङित्करणं ज्ञापकात् तैवादीनां तद्धि करणं नामप्यत्वादिरित्येन नङ्क्षं नान्य मामतो नायादी
अस्मि द्धं वहिरंगमंतरंगे॥ अंतरंगकार्ये कर्तव्ये वहिरंगमसिद्धं स्यात्॥३॥

॥पिपृक्षा नामतिश्राऽऽ॥ किं च मतिः। विवृत्त मतिः॥ ष्ठिवु निरसने। नाम धातुत्वपक्षे ष्ठिवोः सलोपोनेष्ठी-
वति। ष्ठिवेः पूर्वस्य स्पथोत्रा। तिष्ठेव। टिष्ठेव। ष्ठीव्यात्। अष्ठेवीत्। कटे वृषणे संवरणयोः। स्मयत इक्ष-
णाभ्यस्त्रऽऽ गृथ्नो दितां मोनवृद्धिः। अकटीत्। जुरं हिंसि। अजोषीत्। गुपू रक्षणे। आयः। गुप-
धूपविच्छिपणिपनिभ्यः स्वार्थे आयप्रत्ययः। अनपितेवा। सधातुः। यस्य द्विस्त्वपान्तः शब्दो धातु
संज्ञो भवति। गोपायति। गोपायांचकार। जुगोप। यतः। यस्मात् श्वानपिलोपः। गोपाय्यात्। गुप्या-
त्। गोपायिता। गोपिता। गोप्ता। अगोपायीत्। अगोपीत्। अगौप्सीत्। भ्रमात्। अगोप्ता। एवं धू-
प संतापे। धूपायति। धूपायांचकार। तप संतापे। तेपिथ। ततप्थ। अताप्सीत्। अताप्ता। जप जल्प-

संतपनं संतापः तस्मिन् १ धूप्यात् अधूपीत् १ अनिट् स्पर्शो वेट् १

अनपि विषयेस्य तः लोपः

यस्य कोर्थः यय योर्लोपः

यर्णं वर्णसंधी ये ते
संवरणमाच्छादनं
संवरणं च वर्णसंवरणे
तयोः

व्यञ्ज्यते स्फुटिति व्यक्तं तस्यां १ विक्षेपेण क्षेपणे विक्षेप तं पादस्य २
उच्यते इति वाक तस्यां वाचि विक्षेपणं पाद विक्षेपनेत स्मिन् २

अजागीत् अजल्पीत् १

ई इर्ष्य ईर्ष्ये ई ष्या पाक्ष २ ई स्यति । ईर्ष्यति । २

अनिट स्पपोवरं? स्यन्तद्धल? नवद्भिः

सि०चं१ १०

धृक्तां यांशषि । जेपिथौ । क्रमु पादविक्षेपे । भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्लमुत्रसित्रुटिलषो यो वा । कर्त्रर्थेषु चतुर्षु । क्रमः परस्मैपदेषु । दीर्घः विषये । क्राम्यति । क्रामति । अक्रमीत् । यम उपरमे । गमियमां छः । गमयमइ उपरमो निवृत्तिः
षूणां छः विषये । यच्छति । येमिथ । ययन्थ । यमिरमिनमातां सक् सेरिट् । अयंसीत् । अयंसिष्टां
णम प्रह्वत्वे शब्दे । नेमिथ । ननन्थ । अनंसीत् । गम्लृ गतौ । गच्छति । गमां स्वरे । गमहनजनखन
घसामुपधाया लोपः स्यात् क्ङिति न तु ङे । जग्मतुः । जगमिथ । जगन्थ । गन्ता । गमेः स्यपः । द्रंते आद्दंतो
स्य२ इट् भवति । गमेः स्यपे । गमिष्यति । लित्पुषादेर्ङः । लितो धातोः पुषादेश्च ङः प्रत्ययः स्यात् परस्मैपदे
अगमत् । म्रुचादेर्वा ङः । म्रुचु म्लुचु गतौ । अम्रुचत् । अम्रोचीत् । अम्लुचत् । अम्लोचीत् । ग्रुचु ग्लुचु १०

प्रह्वत्वे शिरसा नमि शब्दमाकृते ४

अ॒के॒र्ष विलेखने॥ विदारणे च ५ मुच्यादेर्वा ३-१ लघ्वर्थस्य लो लेभ्य तस्य सः लोन्तः॥ लन्तस्य लो लसमीपे अकारः लसमीपा
कारः तस्य सो परे नित्यं वृद्धिः ३।१ निष्पत्तने निष्पत्तिः तस्यां निष्पत्तने सिद्धिः २
... रस्याभावः चौर्य्यं तस्मिन् १ ॥ जयतीति जयः तस्मिन् ४ सम्प्रसारणे परोक्षयोर्जेर्गिः स्यात् ७
विसरणे ... गतां विभागः २
गतिभक्षणे ... गति भक्षणे तयोः ४
... अरूपभेदस्य रस्य सन्धौ ... स्यात् ४
... तस्य ... अफालीत लसमीपाकारस्य ... अफालीत् ३

कुजु खुजु चौर्य्ये। अग्रुचत। अग्रोचीत। अग्लुचत। अग्लोचीत। एवं ग्लुंचु गतौ। अग्लुचत। अग्लुंची
त। ञिफला विसरणे। तृ फल भज त्रपां कितिणादौ सेटिथपि चैत्वं एत्वलोपौ। फेलतुः। फेलिथ॥
ल्लोन्तस्य लः समीपाकारस्य सो नित्यं वृद्धिः। अफालीत। फल निष्पत्तौ। फेलतुः। अफालीत। चर ग
ति भक्षणयोः। चेरतुः। अचारीत। जि जये। सं परोक्षयोर्जेर्गिः। जिगाय। जिग्यतुः। जिगयिथ। जिगेथ
जैषीत। कृष विलेखने। चकर्ष। चकर्षिथ। राऽऽरो झसे दृशां। दृश सृज कृष मृश स्पृश तृप दृप सृपां
झसे अरो रा भवतः परो रा। कृषादीनां वा। क्रष्टा। कर्ष्टा। षढोः कः से। धातोः षढयोः कत्वं भवति से परे।
क्रक्ष्यति। कर्क्ष्यति। अक्राक्षीत। कृष मृश स्पृश तृप दृपां वा सिः। दृशां वा तातसकः। हा तातशांतान

अजैषीत ३ अकार्क्षीत १
... निरोधाभावतः॥ ... स्य॥ १॥

कृषादेर्वा ... नो लोपः १
लोन्तस्येति नित्यं वृद्धिः
... स्यतोः ४
द्विवचन ... तयोः ... ४

श्रीशिवायनमः

बां।ताततना।मुपधादनिटः।सकृदिशादिपरोनतुहशेः।सेऽपवादः।ऋक्षत।मृडसृगतो।सप्पति।तैमा

मर्त्रा।अस्रपत।कुश आह्वाने रोदने च।क्रोशति।क्रोष्टा।अक्रुक्षत।रुष रिष हिंसायां।द्रुघुम

दलुभ रुषा।रुषामनपितस्पर्शा।रोषिता।रोष्टा।रेषिता।रेष्टा।शेष्टा।अशिक्षत।उष दाहे।ओषां

चकार।उवोष।औषीत।मिह सेचने।ढत्वोलोपो दीर्घः।ढोढे लोपः।पूर्वस्य चानोदीर्घः।

मेढा।अमिक्षत।दह भस्मीकरणे।दहिथ।ददग्ध।धक्ष्यति।अधाक्षीत।ऋक्षात।अदाग्धां।उ

मिश्रोक्तो।इन्वति।इन्वांचकार।ऐन्वीत।हि मिवि दिवि धिवि जिवि प्रीणने।हिन्वति।धिन्विकृण्व्योर्वस

लोपो गुणाभावं उपत्तायंश्वा विषयोनुपः।तुप्रत्ययस्य उपल्वत्ययस्य च गुणोभवति।धिनोति।मि

सि॰चं॰ ११

११

पिति १

धिनोमि इत्यस्मिन् ओर्वमोर्वा लोपः इति।।
सूत्रस्य गुणः इति सूत्रैव बाधकः २।।

न ततनूः अतनः स्रतन ततनू करणे इति सूक्ष्मकरणे ४

स्कोराद्योश्च ४ अक्ष्णिव्याप्ति।।अक्ष्णति।।४।।

स्कोराद्योश्च ऋसात ४

हिंसाच करणेच गति
क्षते २

स्कोराद्योश्च ४

~~...~~ सो २

पित्गुणो बाधकः। धिनोमि। ओर्वमोर्वा लोपः। असंयोगपूर्वस्य प्रत्ययोकारस्य लोपो वा वमयोः
धिन्वः। धिनुवः। धिन्मः। धिनुमः। ओर्वा हेः। असंयोगपूर्वात् प्रत्ययोकाराद्धेर्लुक्। धिनु। कृवि हिंसा
करणगतिषु। कृणोति। अक्षू व्याप्तौ। अक्षोर्वानुप्रत्ययोविषये। अक्ष्णोति। अक्षति। आन
क्षिथ। आनष्ठ। अक्षिता। अष्टा। आक्षीत। आक्षिष्टां। आक्षीत। आष्टां। तक्ष त्वक्ष तनूकरणे।
तक्षो लनूकरणेनुर्वा विषये। तक्ष्णोति। तक्षति वा काष्ठं। ततक्षिथ। ततष्ठ। अतक्षीत। अत
क्षिष्टां। अताक्षीत। अताष्टां। तनूकरणे किं। वाग्भिः संतक्षति भर्त्सयतीत्यर्थः। णिक्षचुंबने। प्रणि
क्षति। निनिक्ष। ष्टृक्षम्लेह षक्षेय। मेध्यक्षराणामनपि। आतो णावैउा। आदन्ता धातोः परो णव।

कृगश्चा।।उदितो वा २

उदितो वा २ स्कोराद्यो
श्च कृमिकृः २

।।स्कोराद्योश्च सात २ क्षपनेक्षयः तर्वस्य
अनिटो नामिवतः २ यः ह संक्षयः तस्मिन् २

।।उदितो वा इत्यनेन वेट् तदा ।।भ्रते सिः।दिव्यादावर।स्कोराद्योःश्च षढोःकस्या।
।।हलन्तस्य सः।कषसंयोगे क्षः।सेः।वावसाने तदा आक्षीत २।।

ङित्यद्विलोपः १   यमिरमिनमातां सक् चेरिटेपर

सि० चं०
१२

डो भवति। जग्लौ। आतोऽनपि। धातोरातो लोपोऽनपि क्ङिति स्वरे से ट्यथ पि च। जग्लतुः। जग्लिथ। ज
ग्लाथ। संयोगादेरादंतस्य पेधास्वा ह्वो वेकारो वा। ग्लायात्। ग्लेयात्। अग्लासीत्। कै गै शब्दे। जगौ। दादे
रा। अपिद्दाधामागेहाकपिबतिसोस्थामातएकारो भवत्याशीर्यादादोप। गेयात्। अगासीत्। ष्ट्यै स्त्यै
शब्दसंघातयोः। स्त्यायति। तस्त्यौ। स्त्यायात्। स्त्येयात्। अस्त्यासीत्। दैप् शोधने। ददौ। दायात्। अदा
सीत्। धेट् पाने। दधौ। धेयात्। अधासीत्। सिलोपपक्षे। अधात्। उस्यालोपः। अधुः। धेटो भूतमात्रे
द्विरादिपरेऽङ् वा द्वित्वं च। अदधत्। दृशिर् प्रेक्षणे। दृशादेः पश्यादिः। चतुर्ष्वपि दृश अम शरदम
दपाघ्राध्मास्नादाणस्थापश्यऋच्छधौशीयसीदपिबजिघ्रधमनयच्छतिष्ठाः। पश्यति। ददर्श

पिबतीतिवानं तस्मिन् पचति ।   आतोऽलपि २   ड्रोट्तो २

श्रोदे दृप्या स्तोः ४
शब्दश्य संघात शब्द
संघातोतयो। संघाते
समूते ४।

अनितस्य वो वेट् १
संध्यक्षराणामात
पिपकायति गायति
रायति २
शोधती तिशोधने त
स्मिन शोधने शुद्धि
दायति ४

१२

इरितोवाङ्॰२ ऋ॰अ॰र२ रा॰उ॰ह्रसेद्दृशां१ अनिदितांनामिवत्तः१ ससार१

सृजिदृशोस्थपीवेट्।ददर्शिथ।दद्रष्ठ।द्रष्टा।अद्राक्षीत्।अद्राक्ष्टां।ऋदृशोऽङि गुणः।अ
दर्शत्।ऋगतौ।ऋच्छति।आर्छत्।गुणोर्तिसंयोगाद्योः।अर्तेः संयोगादेश्च ऋदन्तस्य च गुणो य
कि यङि च किति।...। आर।आरतुः।आरुः।अर्तिव्ययतीनां थपि नित्यमि
ट्।आरिथ।अर्यात्।अरिष्यति।सर्त्तिशास्त्यर्त्तिभ्योऽङ् लुङि च्लेरपवादः।आरत्।ऋदरर्तिरिति
केचित्।आर्षीत्।सृगतौ।धावति।शीघ्रगतौ वेगायां।अन्यत्र सरति।ससर्थ।ससृव।घादादौ।प
याद्रादौ।ऋतो रिङ्।भवति ङित्त्ववधानार्थः।तेन ये इति न दीर्घः।स्रियात्।असरत्।स्रुगतौ।स्रु
स्रोथ।सुस्रुव।स्रूयात्।णिश्रिद्रुस्रुभ्योऽङ् धातोश्च्लेश्चङ् लुङि च्लेरपवादः।असुस्रुवत्।ऽद्रुगतौ

तन्नतस्यपः४ ऋदृशोऽङि गुणः४
कोद्दलीद॰२
सर्तिशास्त्यर्तिभ्यश्च लुङि च्लेरपवादः।ऋ दृशोङि गुणः२
कोद्दलीद१

तुधातो१ ।।ये१

ससार।ऋ॰अ॰र सस्रतुः२
तुधातो१

उपजन्यवाध्यमानेनेतिमितोपवादउत्सर्गं वाधते

नुधातोरुत्रनेनस्वसंयोगपूर्वस्य परद्वित्वरूपस्यासस्यवर्ण४

अनिटस्थपोवेट्१ क्रादत्रलादि२ तुस्यौर औगमोलोपः२ औवोहास्मरगुण२। क्रादत्रलादि२।

सि० कौं०
१३
पं२।
लिसुर्ष्टो दे३.४
अ॰ वयवद्वानां विभागः
अवसादनेषु स्थ४

दुद्रोथ।दुद्रविथ।दुद्रोथ।दुद्रुव।अदुद्रुवत्।श्रु श्रवणे।श्रुवः शृ आदेशो नुप्रत्ययश्च विषये।
शृणोति।शृणुतः।शृण्वंति।शृणोमि।शृणुवः।शृण्वः।शृणुमः।शृण्मः।शुश्रोथ।शुश्रुव।अ
षात्।अश्रोषात्।शद्लृ शातने।शीयादेशः शात्।शीयते।शशाद।शेदतुः।शेदिथ।शशत्थ।
अशदत्।षद्लृ विशरणगत्यवसादनेषु।सीदति।सदिस्वंजोर्लिटिपरस्य न षः।निषसाद।नि
षेदिथ।ससत्थ।असदत्।पा पाने।पिबति।पेयात्।अपात्।घ्रा गंधोपादाने।जिघ्रति।घ्रेयात्
घ्रायात्।अघ्रात्।अघ्रासीत्।ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः।धमति।दध्मौ।ध्मेयात्।ध्मायात्।अ
ध्मासीत्।ष्ठा गतिनिवृत्तौ।तिष्ठति।निमित्ताभावेन ष्ठस्य थः।स्थेयात्।अस्थात्।म्ना अभ्यासे।मन १३

अनिटस्थपोवेदस्यसे
पपा कुसालोप२
जघ्रौ
संयोगादेरादंतस्य
कितलिङ्येत्वारे२

साधाशाघ्राधेटां दादेर२ दादेःपे२ दादेप१
वाससलोपः२ यमिरमिनमातां
कसेरिट्वर२ शाधशेदनतदन्तरत्वोवार्यात्र्रहोतेर२
पपौ अतोनाविपपतुः पपिथपपाथ२

कृसशंतात्स्त्क्र्३ उस्लुवंतंउकुरणांव४ व्यलिनार:२ दाध्देक्३१ दाध्देपे१ अपतसां१

ति। म्लापात्। अम्लेपात्। अम्लासीत्। दाण् दाने। यच्छति। देयात्। अदात्। हुर्छा कौटिल्ये। जहूर्छ। ह्रुर्छितुः। अ
र्द्दता। त्यपानेट्॥ जहूर्थ। हूर्यात्। अहूर्षीत्। बुध अवगमने। बोधति। रुहवीज जन्मनि प्रादुर्भावे च
रोहति। रोरोह। अरुक्षत्। कंदि गतिशोषणयोः। चस्कंदिथ। चस्कंत्थ। स्कंद्यात्। साव निद्दानि
स्पंद्विः। अस्कांत्सीत्। अस्कंदत्। तॄ प्लवनतरणयोः। तेरतुः। तेरिथ। क्रूतइर तीर्यात्। इटोभ
ह्रां ग्रहादीनामिट ईकारो न तु गुणादौ। अतृ ऽ तृ ऽ अक्तुदंतानां णा। तरिता। तरीता। पेसरिटो न दीर्घः सीषा
दिष्य। अतारीत्। अतारिष्टां। दंश दशने। अपि रंज रंश स्वंज संजां एषां नस्य लोपः। दशति। अदाङ्क्षी
त्। षंज संगे। सजति। ससंज ऽ सीत्। कित निवासे रोगापनयने संशये च। गुप्भ्यः। णुपति जक्रित मानवधदान

यातुःस्वेसात्वपा सनानां१ अनसांतो१ सासान३

गुरुलोर्त्ति संयोगाद्यो:॥ तृफलभजत्रपां किति सेटि णलादेस्सत्थि पित्वयै तत्पूर्वे लोपो४॥

इरितोवा३.४

स्मिसतासीस्वचादि ट सेटयातुःस्य२

गुरुलोर्त्ति संयुक्ता द्यो१
अतिक्रांतो सर्तिः२
नोलोपः३
स्कः कारस्य इर्भवति त्यणवृद्धौ प्रत्यये
स्वरांतादन्तत्स्वता दौनि त्यपिट्३

मडुल्ला कारेण ललत्न वेचया वृर्थः ननुत्वलत्नमात्रः १

स्वार्थे १ १इडा मावृश्या निदसे

सि॰कौ॰ २५

शानभ्यः सन्वत्तयोधातोश्च द्विर्त्वं । विचिकित्सति । विचिकित्सां चकार । पत्लृ पतने । पेततुः । पतेईं उमा । अपप
त । भ्रमु चलने । फणाराजुभ्राजुभ्राशुभ्लाशुस्यमस्वनजृ श्रमत्रसामेत्व पूर्वलोपौ वा । भ्रेमतुः । बभ्रमतुः ।
अभ्रमीत । टुवमु उद्गिरणे । वमश्च लपूर्वलोपौ वेति केचित । वेमतुः । ववमतुः । अवमीत । फण गतौ । फेणतुः ।
पफणतुः । अफाणीत । स्वन स्यम शब्दे । स्वेनतुः । सस्वनतुः । स्येमतुः । सस्यमतुः । शासु हिंसायां । शशास
तुः । शशासिथ । गुहिर दुहिर उहिर अर्दने । अवतुहत । अवतोहीत । दोहिता । वस निवासे । णलादौ पूर्व
स्य । यजादीनां ग्रहादीनां च पूर्वस्य संप्रसारणं णलादौ । यजादि ग्रन्थि भिदुरतः संप्रसारणं हलादिस्यादी
र्घसि दीर्घो इकः लृस्य कस । उवास । यजा यक्सा ण पूर्वतः संप्रसारणं किति । यजादीनां संप्रसारणं कि २५

इरइतसंज्ञा वाच्यः १ इरितो वा ३ संप्रसारणं २

(left margin) हेत्व तस्य णारिमत्ता...ं क्वेविदितं सेवितिसो नवंदि ३ अर्दितीति अर्दनं तस्मिन् अर्दनं याचनं ३

(right margin) निवसनं निवासः तस्मिन् १ स्थितिः २

कुसात

अनिटस्यपोर्वे२ वस्तार

तिापजिर्वविर्वहीश्चवेञ्व्येञोह्वयतिःस्वपी।वदवसीश्वयतिर्थकित्येकादशयजादयः॥१॥वस
देःषः।वसिशासिवसीनांसस्यषोनिमित्तेसति।ऊषतुः।उवसिथ।उवस्थ।उष्यात।सस्तोः
नपि।सस्यतोऽनपिसे।वत्स्यति।अवात्सीत।अवात्तां।वदव्यक्तायांवाचि।उवदिथ।उद्यात।अवा
दीत।टुओश्विगतिवृद्ध्योः।श्वयतेर्लिटिसंप्रसारणंवा।ततोद्वित्वं।शुशाव।शुशुवतुः।शुश
विथ।शिश्वाय।शिश्वयिथ।शूयात।अश्वयीत।श्वयतेरितोलोपोऽङि।अश्वत।श्वयतेरङिद्वि
त्वंवाएरल्लोपः।अशिश्वियत॥ ॥इतियजादिप्रक्रिया॥ ॥एधवृद्धौ।एधते।एधांचक्रे।आमो
भुवमास्तीनांकर्तरि।एधामास।एधांबभूव।एधिषीष्ट।ईक्षदर्शने।ईक्षते।ईक्षांचक्रे।ऐक्षिष्ट।ष

हिंतक्षेलेतिन दृश्यतेतिदर्शनंतस्मिन्

वृक्षिः२

गमनंगतिः वर्द्धनंवृद्धि गतिश्चवृद्धिश्चगतिवृ ध्यौतयोः

ख्याद्योदितश्व:

कर्त्तरिविवक्षितायां आमःकृभ्वस्त्यमाण योःभ्वस्तोःआत्

व्यज्यतेस्मइतिव्यक्ते तस्यां उव्यक्तेतिवाक् तस्यां

वर्द्धनंवृद्धिःतस्यां

सिस्योः उपधाया गुणो न सिस्योरमिदोः परतः ४

स्थैर्ये च ऋजि भजी भर्जने ऋजीं चक्रे आर्जिजे २

॥ इस्सात्॥ ओकुः २॥ नुगक्षामर २ स्वंगः तस्मिन् २ ॥ विदभिदाम्॥ त्रवते २॥

सि०चं०

२५

ष्वष्क गतौ। ष्वष्कते। षष्वष्के। ष्वष्किषीष्ट। अष्वष्किष्ट। वेष्ट वेष्टने। विवेष्टे। चेष्ट चेष्टायां। अचेष्टि-
ष्ट। ऋज गतौ। ऋञ्जने च। ऋजते। आनृजे। आर्जिष्ट। ष्वंज परिष्वंगे। स्वजते। णिदेवो किल। परिषस्व-
जे। परिषस्वंजे। स्वङ्क्षीष्ट। अस्वङ्क्त। अस्वङ्क्षातां। त्रपूष लज्जायां। त्रेपे। त्रपिषीष्ट। त्रप्सीष्ट।
अत्रपिष्ट। अत्रप्त। तिपृ तेपृ ष्टिपृ ष्टेपृ क्षरणार्थाः। तितिपे। तिप्सीष्ट। तेप्ता। अतिप्त। जभी जृभि गात्रविनामे। रधि-
जभोः स्वरे नुम्। जंभते। जजंभे। अजंभिष्ट। ष्टुभु स्तंभे। विष्टोभते। स्तोभिता। अस्तोभिष्ट। क्षमूष सह- २५
ने। चक्षमिमहे। चक्षण्महे। क्नूयी शब्दे उन्दे च। क्नूयते। चुक्नूये। अक्नूयिष्ट। क्ष्मायी विधूनने। च-
क्ष्माये। अक्ष्मायिष्ट। स्फायी ओप्यायी वृद्धौ। लिड्यङोः प्यायः पी। पिप्ये। अप्यायिष्ट। दीप जनने

॥ अक्षमिष्ट॥ अक्षंस्त २॥

मोनो धातोः। मोतस्य धातोर्मस्य नो नवतिरसादे पदान्ते च मयोपस्व २

तापसन्तानपालनयोः॥ततापे। अतापि। अतापिष्ट॥ वलवत्तु सञ्चरणे॥ ववले। व
वल्ले॥१॥ आगमशास्त्रमनित्यम् इति ॥ कालग्रामशास्त्रेणाश्रुतमिदं सर्वत्र लोकोवाद॥
मितयोवा केऽपि षुचतर्षु॥ आत्मनेपदेशे॥२॥

॥ अत्राशिते२॥

धयुरितापिष्यापिभ्योवेनाततर्नीलुकः॥३॥ एणः परस्यतनोलुकः॥ अप्यापीट्। आज्रतुः आमृदुः आ
मृदरीत्॥ आजते। अजेजे। वम्राज्। आशपते। अशेशे। वम्राशे। म्लाशपते। म्लेशे। वम्लाशे। तिजनिशानेस
मापाच। तितिक्षते। तितिक्षांचक्रे। गुपगोपनकुत्सनयोः। जुगुप्सते। मानविचारणे। पः। सः। पूर्वस्मा
त्इतसे। मानादीनां दीर्घस्सतोदीर्घः। मीमांसते। वधनिंदायां। बीभत्सते। पणाव्यवहारेस्तुतौच। पनच।
पणायति। स्तुतावेवायः। पणते। पणायांचकार। पेणे। एवंपन॥ कमुकांतौ। कमेः स्वार्थेणिङ्।
अनपितुगा। कामयते। कामयांचक्रे। चकमे। अरडः। द्विश्चेत्यंतादिनोः कर्त्तर्यर्णिङ्। णिङ्धातोश्चद्विर्ले
सेपवादः। णेः। अनपिजेलोपः। नत्रुदुगमन्ता। अल्पापित्रिसुख। अण्डिलघोः कस्य उपधायाः। अडिंस
ओचीकमत इसंनेन् जेर्लोपः द्वित्वादेशः प्राप्तः सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवान् ततो लोपे प्राप्ते द्विर्वचनेऽचि द्वित्वनिमि
त्तेचिपरे आदेशो नस्यात् लोपं बाधित्वा द्वित्वप्राप्तिः उपधाह्रस्वश्च पोर्व्यापेक्षत्वे कतरेणबाध्यमिति द्वित्वादुपधाकार्यप्रव
लं अत आदेर्हस्वः ततोद्वित्वं ततः णिलोपः इति कामेरूपसाधनं बोध्यम्॥

कर्त्तरि ३१

गुपतिज्किद्भ्यः सन् मान बधदानशान्भ्यः स प्रत्ययाभ्यासस्य दीर्घः

शात स्य व द्व त्व ॥ आयः ३॥ आय प्रत्ययान्तात् आत्मनेपदम् ३

अर्धी भतिस्र२४

गुधयः ॥ आदित्राबलं इतिभातस्य सांभास्यकोऽ४

ईहवेष्टायां ॥ ईहते । ईहांचक्रे ।

अत्र परा उपसर्गो वर्तते

सि०चं० स्युपधाया ह्रस्वो भवति । पूर्वस्मात्तो लघुनि धात्वक्षरे इकारः । लघोर्दीर्घः । अ इ ए सति पूर्वस्य लघोर्दी
२६ र्घो लघुनि धात्वक्षरे परे । अचीकमत । णेरभावे । कमेरङ् द्वित्वे । अचकमत । अय गतौ । अयते । अयते अयेते आयिष्ट
उपादेर्हस्यलत्वं । प्लायते । पलायते । अयांचक्रे । आयिष्ट । दय दानगतिरक्षणहिंसादानेषु । दयते । द
यांचक्रे । वट चेष्टायां । वटते । ऊह वितर्के । ऊहते । ऊहांचक्रे । काशृ शब्दकुत्सायां । कासांचक्रे । षेवृ
सेवने । सिषेवे । असेविष्ट । पुङ् प्लुङ् च्युङ् गतौ । अप्रोष्ट । अप्लोष्ट । अच्योष्ट । गाङ् गतौ । अंतरंगत्वात्स प्लुप्लुवे
वर्णे दीर्घः । गाते ३ । गे । गावहे । जगे । अगास्त । हुङ् गतौ । हुवे णेच । ह्वेते । नानुस्वारः । अनपि विषये उ प्रवते ३
वर्णस्य वलं न । हरुवे । मृङ् बंधने । ममिता । देङ् त्रैङ् पालने । दयते । देङो णादौ दिग्यादेशो द्वित्वाभावश्च । २६

॥ अत्रातो लपिरः ॥

मार

॥द्योतिषीष्ट॥

॥अत्रास्त॥ नविद्र॥ ॥द्युधाते॥ सिष्विदे॥ स्वेदिषीष्ट॥ अस्वेदिष्ट॥२॥

तु१

अपि। दिग्धे। दृह धास्यामिन्नेदी॥ उ॥ से। ईं॥ लभा तिलोपे। कसा अक्ष्मसे। कस्मातूरस्य मेर्लोपे। अकसो। अदित।

त्रायते। त्रै॥ अत्रास्त। ष्मि॥ ईषद्धसने। स्मयते। ओ॥ डी॥ विहायसा गतौ। डिआ। अडयिष्ट। द्युत दीप्तौ। द्यो

स्वोपस्से तते। द्युतेः पूर्वस्य संप्रसारणं। दिद्युते। द्युतादिभ्यो लुङि वा परस्मैपदं। अद्युतत। अद्योतिष्ट। ञिश्विता वर्णे।

श्व्येतते॥ शिश्व्यिते॥ अश्वितत। अश्वेतिष्ट। ञिमिदा स्नेहने। अमिदत। अमेदिष्ट। ञिष्विदा स्नेहनमोचनयोः। अष्विदत। स्वेदते॥ सिष्विदे

श्व्येतिषीष्ट॥४॥ अस्वेदिष्ट। ञिक्ष्विदा च। अक्ष्विदत। अक्ष्वेदिष्ट। रुच दीप्तावभिप्रीतौ च। अरुचत। अरोचिष्ट। घुट परिव स्वेदिषीष्ट४

श्विश्विदे४ र्तने। अघुटत। अघोटिष्ट। रुट लुट लुठ प्रतीघाते। अरुटत। अरोटिष्ट। अलुटत। अलोटिष्ट। अलुठ

॥जुघुटे॥ घोटिषीष्ट ३ त। अलोठिष्ट। शुभ दीप्तौ। अशुभत। अशोभिष्ट। क्षुभ संचलने। अक्षुभत। अक्षोभिष्ट। णभ तुभ

परिवर्त्तनं घाटनं ३ संचलनम् अक्रातिविपर्यस्थिमस्थनमं

सि॰चं॰ २९

इद्वितो नलोपो न ३॥

हिंसायां। अनभत। अनभिष्ट। अतुभत। अतोभिष्ट। स्रंसु ध्वंसु भ्रंसु अवस्रंसने। अस्रसत। अस्रंसिष्ट।
अध्वसत। अध्वंसिष्ट। अभ्रसत। अभ्रंसिष्ट। ध्वंसु गतौ। अध्वसत। अध्वंसिष्ट। स्रंभु विश्वासे। अस्रभत। अ-
स्रंभिष्ट। ऋजिभृजी भर्जने। ऋंजां चक्रे। आंर्जत। आंर्जिष्ट। बभृजे। अभृजत। अभर्जिष्ट। वृतु वर्तने। व-
वृते। वृताद्भ्यः स्यसनोर्वा पंपदे ऽनिटत्वं च। वर्त्स्यति। वर्तिष्यते। अवर्त्स्यत। अवर्तिष्यत। अवृतत। अवर्ति-
ष्ट। वृधु वृद्धौ। अवृधत। अवर्धिष्ट। शृधु शब्दकुत्सायां। शर्धते। अशृधत। अशर्धिष्ट। स्यंदू प्रस्रवणे।
स्यंदते। स्यंत्स्यति। स्यंदिष्यते। स्यंत्स्यते। अस्यदत। अस्यंदिष्ट। अस्यंत्त। कृपू सामर्थ्ये। कृपो रो लः। कृपो रे
कस्य लः। ऋकारस्य लृकारः। कल्पते। चक्लृपे। कल्पिषीष्ट। क्लिसोः। उपधायागुणेन शिरसा रश्रितः १ २९

॥ उदितो वा॥ नो लोपः॥१५॥ ॥ क्लिसा तर

कथं तर्हि नाथसे किमु पतिं न भूभृतामिति भावः
नाथ आशिष्यात्मनेपदमेवेत्यर्थे नव्याह

॥उदितो वा॥१॥

श्री २

॥उदितो वा॥२॥ इडसात्॥२॥

च्युतादिभ्यो लुङि वा पं पेढः॥२॥

रतः। ऌदित्यो ऌपेत्यादौ पंचापेऽनिट्त्वं च। कल्प्ता। आतिकल्पिता। कल्प्ता। कल्प्स्यति। कल्पिष्य
ते। कल्प्स्यते। अक्लृपत्। अकल्पिष्ट। अक्लृप्त। एते घुतादयो वृतादयो [illegible]। व्यथ दुःखभयचलनयोः
व्यथते। व्यथो लिटि संप्रसारणम्। विव्यथे। अव्यथिष्ट। जुङ् गतौ। जवते। रमु क्रीडायां। रमते। व्या
ङ्परिभ्यो रमः पं। विरमति। रेमे। व्यंसीत्। अरंस्त। लोकृ दर्शने। लुलोके। श्लोकृ संघाते। श्लोक
ते। अश्लोकिष्ट। शकि शंकायां। शंकते। शशंके। अशंकिष्ट। अकि लक्षणे। अंकते। आनंके। वोकृ
वीकृ विगतौ। लघि भोजननिवृत्तौ च। उलंके। अलंकिष्ट। बाधृ लोडने। बबाधे। अबाधिष्ट। नाथृ
नाधृ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु। नाथ आशिष्येवात्। नाथते। अन्यत्र नाथति। दध धारणे। देधे। अददि

जुगुवेङ्

नुगङ्गमूङ्॥

लोपः पंचांकि सेत्रासी

इदितो नलोपो न॥

सि० चं०
१८

ष्ट॥ स्कुदि आप्रवणे। चुस्कुंदे। अस्कुंदिष्ट। वदि अभिवादनस्तुत्योः। ववंदे। वंदिषीष्ट। भदि कल्याणे सु
खे च। बभंदे। मदि स्तुतिमोदमदस्वप्नकांतिगतिषु। ममंदिषे। स्पदि किंचिच्चलने। पस्पंदिषे। मुद हर्
षे। मुमुदिषे। दद दाने। दददे। यती प्रयत्ने। येते। ञित्वरा संभ्रमे। तत्वरे। अत्वरिष्ट। षह मर्षणे। सेहे।
सहिवहोरोदवर्णस्य। ढलोपे सति। सोढा। असहिष्ट। गाहू विलोडने। जगाहिषे। जघाक्षे। जगा
हिढ्वे। जघाढ्वे। गाहिषीष्ट। घाक्षीष्ट। गाहिता। गाढा। गाहिष्यते। घाक्ष्यते। अग
हिष्ट। अगाढ। अघाक्षाताम्। गृहू ग्रहणे। जगृहिषे। जघृक्षे। जगृहिढ्वे। जघृढ्वे। गर्हि
ता। गर्ढा। गर्हिष्यते। घर्क्ष्यते। अगर्हिष्ट। अघृक्षत। अगर्हिष्ठाः। अघृक्षथाः। आतिसको १८

॥गमां स्यरे २५ ॥कृञ्स्नादिहस्तनेनेसपूर्वस्योवा ९॥

छो घोढ्स्यात्सेऽ४

धेसे र्लिति ॥ अतः वेपरेसौ वृद्धिः

आत्मनेपदे वृद्धिर्न ॥३॥

॥हन्तः स्यपः ४॥ ॥चसेर्लिति ४॥

॥कृदंतास्यवोनेट् ३॥ यादादेव ॥पेयादादेक्तेतारि ३ भवति ॥३॥

लोपः स्वरे। अवृक्षातां। अवृक्षंत॥ ॥इत्यात्मक्रिया॥ ॥एजृदीप्तौ। एजतुः। एजतुः।
रेजे। एजे। आएजीत। आएजिष्ट। [redacted] खनखनने। चखनतुः। चख्ने। जनमनखनगमां लो। खायात् वार
खन्यात्। अखानीत्। अखनिष्ट। हृञ् हरणे। जहर्थ। जहे। क्रियात्। उः। ऋवर्णस्य मिस्योरनिटो नं
गुणः। हृषीष्ट। हरिष्यति। अहार्षीत्। अहृत। दान अर्जवे। दीदांसते। दीदांसांचक्रे। शान तेजने। शी
शांसांचक्रे। गुहू संवरणे। गुहे स्वधाया। ऊः। गुण हेतौ त्वरे। गूहति। गूहते। जुगूह। जुगुहतुः। जुगू
हिथ। जुगोढ। जुगुहिवे। जुहुक्षे। जुगुहिढ्वे। जुगुहिध्वे। जुघूढ्वे। गूहिषीष्ट। घुक्षीष्ट। गूहिता।
गोढा। गूहिष्यति। घोक्ष्यति। दुहादिहलिहगुहः सः कोलुग्वा [redacted]। अगूढ। अघुक्षत। बकारतवर्गयोर्वेति रा

गुह्यः ॥ यसोगगमादि नांपूर्वस्य तोदीर्घः ॥४॥

अगूहीत। अघुक्षत १ अघु ॥पूर्वश्यान्तोदीर्घः ॥२॥

॥हयो हत्वा धार ॥ तिङ्आत्मनेपदे ॥१॥

१८

लोपः पं स्यात् क्ङिति स्वास्परः ॥ अभित्स्य पावदरः ॥ वसोर्णत् र ॥
॥ ये ॥ नपियकारे परे पूर्वस्य स्वरस्य दीर्घः ३ ॥
श्रिस्तु द्रुस्रुभ्यो णौ धातो अधिस्ततलुङि सेरपवादः २ ॥

वेष्ट। विवेष्टति। विवेष्यते। अवेष्ट्यत। अवेष्टत ॥
अवेक्षीत। अवेष्टां अवेक्षुः ४ ॥
॥ श्रयति श्रयते ॥ श्रि आयरः ॥ ॥ अविक्षपाः ४ ॥ भज्यात् र वेषति ॥ वेषते र ॥

सि० चं०
२६

अघुक्षातां। अघुक्षंत। अगूढाः। अघुक्षथाः। अघुक्षाथां। अगूढ्वं। अघुक्षध्वं। अघुक्षि। अगुह्वहि
अघुक्षावहि। अघुक्षामहि। भज सेवायां। भेजिथ। बभक्थ। भेजे। भक्षीष्ट। भक्ता। अभाक्षीत्। अ-
भक्त। श्रिञ् सेवायां। शिश्रियतुः। शिश्रिये। श्रीयात्। श्रयिषीष्ट। अशिश्रियत्। त्विष दीप्तौ। तित्वे-
ष। तित्विषे। त्विक्षीष्ट। अत्विक्षत। अत्विक्षातां। स्पश बाधनस्पर्शनयोः। पस्पाश। पस्पशे। अस्पा-
शीत्। लष कांतौ। लष्यति। लषते। लेषे। रंज रागे। रजति। ररंजिथ। ररंक्थ। रज्यात्। रङ्क्षीष्ट। अ-
राङ्क्षीत्। अरंक्त। भृञ् भरणे। बभर्थ। बभृढ्वे। अभार्षीत्। अभृत। धृञ् धारणे। दधर्थ। दध्-
ढ्वे। अधार्षीत्। अधृत। णीञ् प्रापणे। निनाय। निन्यतुः। निनयिथ। निनेथ। अनैषीत्। अनेष्ट।

राग नाम प्रीतिः अन्वर्थः ॥ अपि रंजं दंश संजां दर्भ नस्य लोपः ॥ ॥ अनिट्स्यपावदरः ॥
अक्षीष्ट। भर्ता। तृज् तस्य पः। भरिष्यते र ॥

२९

तन्तुसन्तानं चाविस्तारयोः वीजसन्तानं छेदे विकरणागमौ धनञ्चे अयन्छेदनेऽपि केशान्वं णवादौ पूर्वस्य
तीति प्रयोगात् २ यजां यवराणां द्वेतः। चोः कुः २।। संप्रसारणं किति २।। ।।यजति। यजते। इयाज। ईजतुः १।।
घ्रसभराजादेषः २।।
अवाद्यैः ४।।
।।यष्टा। यक्ष्यते। २। अयक्ष्यत्। २। अयक्षाताम्। २।। अव उवेथं ४।।
।।क्रसाद्रः २।।

अभिरिस्य पो वेदूश्च [illegible]

टुयाचृ याञ्चायां। याचति। याचते। अयाचीत्। अयाचिष्ट। यज देवपूजासंगतकरणदानेषु। इय
जिथ। इयष्ठ। ईजे। इज्यात्। यक्षीष्ट। अयाक्षीत्। अयष्ट। टुवप बीजतन्तुसंताने। उवपिथ। उ
वप्थ। ऊपे। उप्यात्। वप्सीष्ट। अवाप्सीत्। अवप्त। वह प्रापणे। उवहिथ। उवोढ। ऊहे। उह्या
त्। वक्षीष्ट। वोढा। अवाक्षीत्। अवोढां। अवोढ। अवक्षाताम्। वेञ् तन्तुसंताने। वेञो णादेन सं
प्रसारणं। ववौ। ववे। वेञो वयणादेशो वा। उवाय। ग्रहां किति च। ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिवृश्चतिपृ
च्छति विचति भृज्जतीनां किति ङिति च संप्रसारणं। वयो यस्य नेत्वं। ऊयतुः। ऊयुः। उवयिथ

सिद्धिवतोः २। इदवर्णस्य ढलोपे सति २।।

पूर्वस्य हलादिः शेषः इति सूत्रेण वा द्वित्वाभावादौ पूर्वस्येत्यनेन न संप्रसारणं पजादि ग्रहादि
ग्रहणोसामर्थ्यात् न संप्रसारणे संप्रसारणं इत्यनेन न वकारस्योत्वं ॥१॥

अनेकस्वरस्यासंयोगपूर्वस्य तु ...॥ येरा॥

विव्यतुः २॥ लोपो हस्याः इकोः ४

व्ययति। व्ययेत २ लि० चं० २०

वयोयस्य किति लिटि वा ॥ ऊवाय ॥ ऊवतुः ॥ ऊवे ॥ ऊयात् ॥ वासीष्ट ॥ अवासीत् ॥ अवास्त ॥ व्येञ् सं
वरणे ॥ व्येञो लिटि नात्वं ॥ विव्याय ॥ विव्ययिथ ॥ विव्ये ॥ वीयात् ॥ व्यासीष्ट ॥ अव्यासीत् ॥ अव्यास्त ॥
ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च ॥ अभ्यस्तस्य च ह्वयतेः संप्रसारणं ॥ जुहाव ॥ जुहविथ ॥ जुहोथ ॥ हूयात् ॥ ह्वा अविटस्यपो वेद ३
सीष्ट ॥ लिपिसिचिह्वयतीनां ङो वा ॥ अह्वत् ॥ अह्वत ॥ अह्वास्त ॥ डुपचष् पाके ॥ पेचिथ ॥ पपक्थ
पेचे ॥ अपाक्षीत् ॥ अपक्त ॥ षच समवाये ॥ सेचे ॥ असचीत् ॥ असाचीत् ॥ शप आक्रोशे ॥ शशाप ॥ अ
शाप्सीत् ॥ अशप्त ॥ हिक्क अव्यक्ते शब्दे ॥ जिहिक्के ॥ अहिक्कीत् ॥ अंचु गतौ याचने च ॥ आंचीत् ॥ रि २०
पाको वित्यन्तकूचे व्यापारः ॥२ समवायस्सम्बन्धः समवायनवोऽस्त्र रस्यादपालम्भ आक्रोशः २

अत्रोऽलक्षोदुर्लभो वा ... सदिसौ २

पर्य्याप्तौपरिपूर्णतायस्य।निर्द्दउपादेवंमस्तत्रस्यात्परिमाअसां१ क्नेदनेआर्द्रीकरणे निशामनञ्चं
५१ क्षुर्षी नं४ वुधिरवोधनइतिदीजनेतीरातनपूर्वोत्तरदेवादिकजनपूरिसाहचार्य्याद्देवादिकस्यैव तत्रग्रह
णात् ३॥

दृपरिमोक्षणे।रिरे दे।अरेटीत।चतेचदेयाचनेचा।चेते।अचतीत।चेदे।अचदीत।प्रोथृपर्या
प्तौ।पुप्रोथ।अप्रोथीत।मिदमेदृमेधाहिंसनयोः।अमेदीत।मेधृसंगमेच।मिमेधे।णिद
णेदृकुत्सासंनिकर्षयोः।निनेद।निनिदे।शृधुमृधुउन्दने।शशृधे।अशर्धीत।वुधिरबोध
ने।अबोधीत।अबुधत।अबोधिष्ट।उबुन्दिरनिशामने।बुबुंदे।अबुंदीत।वेणृगतिज्ञाननि
शामनवादित्रग्रहणेषु।विवेणे।अवेणीत।नांतोप्ययं।विनति।चीवृआदानसंवरणयोः।
चिचीवे।अचीवीत।चायृपूजानिशामनयोः।चचाये।अचायीत।अचायिष्ट।व्ययगतौ।
वव्यये।अव्ययीत।दाशृदाने।ददाशे।भेषृभ्रेषृगतौ।भेषृभयेच।बिभेषे।अभेषीत्।वि

भ्रेसृभ्लेसृगत[illegible]१

।इरितोवा३.४ चिंता

सि०चं०
२१

श्रेषा । अश्रेषीत् । अम गतिदीप्त्यादानेषु । आम । आमतुः । आमे । आमीत् । षांतोऽयं । चष
भक्षणे । अचषीत् । अचाषीत् । छष हिंसायां । चच्छाष । अच्छषीत् । अच्छाषीत् । झष आ
दानसंवरणयोः । झषति । झषते । भ्लक्ष भ्लेक्ष अदने । बभ्लक्षे । अभ्लक्षीत् । दासृ दाने । द
दासे । माहृ माने । ममाहिषे । ममाक्षे । माहिता । माढा । अमाहीत् ॥ ॥ इत्युभयपदप्रक्रि अमाक्षीत् । अमा
या ॥ ॥ ऋतु जुगुप्सायां कृपायां च । ऋतेरीयङ् स्वार्थेऽनित्यत्वा । ऋतीयते । ऋतीयेत हिष्ट । अमाढ ४
ऋतीयतां । आर्तीयत । ऋतीयांचक्रे । आनर्त्त । ऋत्यात् । ऋतीयिषीष्ट । अर्तिता । ऋतीयि
ता । अर्तिष्यति । ऋतीयिष्यते । आर्तीयिष्यत । आर्तीत् । आर्तीयिष्ट ॥ ॥ इति भ्वादिः ॥ ॥ २१

दा

अद्दुदादेरट्।।अदो रुदेश्च परयोर्दिसिपोरट्।।२१।।

अदो द्विषोरट्

अद भक्षणे।अदादेर्लुक।अपः।अत्ति।अत्तः।अदंति।अद्यात।अत्तु।घस्लादिर्इडः।घस्लादुत्त
रेण्टे धिहि का एधि।अद्धि।अत्तात।अदो द्विषोरट्।आदत।आदः।सिसयोरदे वै ल्लिटि
तु वा जघास।गमां ख्रोः।घसादेः षः।जक्षतुः।जघसिथ।आद।आदतुः।आदिथ।अत्ता।लिङ्
याद्दुसः।अद्यत।प्सा भक्षणे।प्साति।प्सायात।प्सातु।अप्सात।अप्सातां।आदंतद्विषाम
नउसणा।अप्सुः।अप्सान।पप्सिथ।पप्साथ।प्सायात।प्सेयात।अप्सासीत।भा भाने।भाति।
अभुः।अभान।बभौ।भेयात।अभासीत।या प्रापणे।याति।ययौ।यायात।अयासीत।वा गति
गंधनयोः।वाति।अवुः।अवान।रा दाने।राति।ला दानगतिहरणेषु।लाति।लेलौ।अला

अनि रुस्यपो च्छू संयोगादेरातः स्वति किति लिङि एकारो वा

।।दायोरेर।।

घुमिस्थागापाजहातिसां हल
सेरिद्येर

लवणं नाम द्वे द्रूनं १

सि०चं० मीत। श्रापाके। श्राति। शश्रौ। श्रापात। श्रेपात। अश्रासीत। दाप्लैं वणो। दाति। ददौ। दाया
२२ त। अदासीत। ख्याप्रकथने। ख्याति। चख्यौ। अस्यातिवक्तिख्यातिभ्योऽङ्लुङि। अख्यत। द्रा
कुत्सायां। द्राति। दद्रौ। अद्रासीत। पारक्षणे। पाति। पपौ। अपासीत। भादीप्तौ। भाति। बभौ। अ
भासीत। ष्णाशौचे। स्नाति। सस्नौ। स्नायात। स्नेयात। अस्नासीत। वशकांतौ। वष्टि। ग्रहांकि छसप्रश्राजादेः षः ४
तिचेति संप्रसारणं। उष्टः। उशंति। वक्षि। उष्ठः। उष्ठ। वशिम। उश्वः। उश्मः। उश्यात। वष्टु।
उष्टात। उष्टां। उशंतु। उड्ढि। उष्टात। उष्टं। उष्ट। वशानि। दिस्योर्हल्तात। हल्तात्परयोर्दिसि
पोर्लोपः। अवट्। अवड्। अआगमो। औष्टां। औशन। अवशं। औश्व। औश्म। उवाश। उश २२

। स्रसा द्विर्हेर

अनो हसाद् लो यो वाद्यङिः सिटि सौ १

तुः। उवशिथ। उशथ्वात्। वशिता। अवशीत्। अवाशीत्। हन हिंसागत्योः। हंति। लोपस्त्वनुदा
त्तनो। अनुदात्तानां अमांतानां तनादीनां च अमस्य लोपो भवति क्ङिति झसे। हकारो वा। हतः। घ्नं गमं स्वरे हनो घ्नो ॥२॥
ति। हन्यात्। हंतु। जह्येधिशाधि। हंतेर्जेहिरस्तेरेधि शास्तेः शाधि [illegible] निपात्यंते। होजेद्दिर्दे
॥ हिस्याईसात ४ नानि। हनाव। हनाम। अहन्। अहतां। जघान। जघ्नतुः। घ्नो घंते हस्य घः। जघनिथ। जघंथ। ह
नो लुङि लिङि च वधः। अवधीत्। वध्यात्। हनिष्यति। जनिवध्योर्न वृद्धिः। अवधात्। यु मिश्रणा
मिश्रणो। औते। उकारस्यौकारादेशो भवति अनादौ पिति स्मि। यौति। युतः। युवंति। युयात् नुधातोर ॥
२ हैरुक्ष्मो यौतु। युतात्। युहि। अयौत्। युयाव। युयविथ। युयात्। यविता। अयावीत्। तु गतिवृद्धिहिंसा

॥ उतसुखपः ३

पे१

स्तु।तुरुस्तुष्पोद्दमादीनां तिवादीनां चतुर्णामीउत्।तौति।तवीति।तुतः।तुवीतः।तुवंति।तौ
षि।तवीषि।तुयात्।तुवीयात्।तौतु।तवीतु।अतौत्।अतवीत्।तुताव।तोता।तोष्यति।अ
तौषीत्।रुशब्दे।रौति।रवीति।अरावीत्।णुस्तुतौ।नौति।नुयात्।अनावीत्।टुक्षुशब्दे।क्षौ
ति।क्षुयात्।क्षौतु।अक्षावीत्।क्ष्णुतेजने।क्ष्णौति।अक्ष्णावीत्।ष्णुप्रस्रवणे।स्नौति।सु
स्नविथ।असृनावीत्।द्युअभिगमने।द्यौति।दुद्यविथ।दुद्योथ।अद्यौषीत्।षुप्रसवैश्वर्य
योः।सौति।असौत्।सुषविथ।सुषोथ।असौषीत्।कुशब्दे।कौति।चुकविथ।चुकोथ।
अकौषीत्।वीङ्गतिव्याप्तिप्रजनकांत्यसनखादनेषु।वेति।वीयात्।वेतु।वीहि।अवेत्

दुःखं१

उकारस्य
ओरौ इति सूत्रे
र्णौ औकारः १

उत्पत्तिः

अध्येतु अध्यैत्

अधीयाय। अधीयतुः। अधीयिथ। अध्येथ। अधीयथ। अधीयाय। अधीयिव। अधीयिम। अधीयात्। अध्येता। अध्येष्यति। अध्यैष्यत्। अध्यगात्॥५॥

धर धी

लुधातोः १

अवियन्। विवयिथ। विवेथ। अवैषीत्। एति। ईयात्। एतु। अयांचकार। ऐषीत्। इण गतौ। एति
इतः। इणः क्ङिति स्वरे यादेशः। यंति। इयात्। एतु। इतात्। इतां। यंतु। ऐत्। ऐतां। आयन्। इयाय।
इणः किति लिट्यपूर्वस्य दीर्घः। ईयतुः। इययिथ। इयेथ। ईयथुः। ईयात्। एता। दादेः पे। इणः सि
लोपे गा। अगात्। इकः स्मरणे। इङ् काव ध्युपसर्गान्नव्यभिचरतः। अध्येति। अधीतः। अधियंति। इणः ... विद ज्ञाने। वेत्ति। वित्तः। विदंति। वेत्सि। वित्थः। वित्थ। वेद्मि। विद्वः। विद्मः। वि
दो नवा नांसादीनां णवादित्वं वा। विदः परेषां सादीनां नवानां णवादित्वं कोवा भवति। वेद। विद
तुः। विदुः। वेत्थ। विदथुः। विद। वेद। विद्व। विद्म। विद्यात्। वेत्तु। विद्धि। वेत्तेर्लोट्याम् गुणाभावः

इस्याल्लोपः अगुः ४

आमि धिदो न गुणः अन्यत्र गुणः ।१।।

कार्यं अन्यार्थं वा हुतः ४

प्रसाद्धि हे १

विदान्ति। विदाव। विदाम।१।

आचांहे १ विदांकुरुतात् । विदांकुरुतात् । विदांकरवाणि १ ॥ अवित्तां । अविदुः १ ।
अवेदं । अविद्व । अविद्म १ ।

सि०चं०
२४
दिस्यो हसान् २३

करोत्वनुप्रयोगश्च वा। तनादेरुः १। न पूर्वत्रि गुणः। विदांकरोतु। क्ङित्वप्रमीति न गुणः। ङित्वद्
कृञोऽत उत् क्ङिति। विदांकुरुतात्। विदांकुर्वन्तु। अवेत्। अवेदं। अविदुः। स्याविद्धस्य न उ समाद
सः। १ दंते दस्य वा रुः सिपि। अवेः। अवेत्। अवेदं। नामि विदेर्गुणः। विदांचकार। अवेदीत्। अस विदद्दरिद्राजाग्र उवोचः विवेद २३
भुवि। अस्ति। नमसोस्या। उत्पयस्य न मो ऽधातोः। आकारस्य लोपो ङिति। स्तः। संति। सिसः। अस्तेः
सस्य लोपः सिपि। असि। अस्मि। स्वः। स्मः। स्यात्। अस्तु। स्तात्। स्तां। संतु। एधि। असानि। अस्तेरी जहोधिशाधि ॥५
ट्। अस्तेः परयोर्दिसिपोरीट्। आसीत्। आस्तां। आसन्। आसीः। आस्तं। आस्त। अस्तेरनपिभूः
बभूव। भविता। मृजूष् शुद्धौ। मृजेर्वृद्धिः। क्ङिति त्वे वा। मार्ष्टि। मृष्टः। मृजंति। मार्जंति। मार्क्षि। मृ २४

भाष्यतेऽनेनेति भाषणं परितः भाषणं परिभाषणं ॥ यः सनिन्दा उपालंभस्तत्रस्यासः परिभाषणम् ॥ २ ॥ वक्तुर्वचनं परस्त्पेदे ॥ २
रोदिति स्वपिति श्वसिति प्राणिति जक्षिति ॥ जक्षादिः पंच रुदादयः ॥ ५ ॥

॥ अस्ताछिद्दे॥ घोढः ॥ कृमिवत्॥ १॥ समा ३१

मृष्टः। मृष्टा। मृज्यात्। मार्ष्टु। मृड्ढि। मार्जानि। अमार्ट्। अमार्ड्। ममृजतुः। ममार्जतुः। ममार्जि
थ। ममार्ष्ठ। मृज्यात्। मार्जिता। मार्ष्टा। अमार्जीत्। अमार्क्षीत्। वच परिभाषणे। वक्ति। वक्तः
न हि वचिरन्तिपरः। वक्षि। वक्थः। वक्थ। वच्मि। वच्वः। वच्मः। वच्यात्। वग्धि। अवक्। अव
ग्। उवाच। ऊचतुः। उवचिथ। उवक्थ। उच्यात्। वक्ता। ऊं वचेरुम्। अवोचत्। रुदिर् अश्रु
विमोचने। रुदादेः स्वराणां हलादेः। रुदादेः परस्य तिबादेरिट्। वर्णानां मध्ये हकारवर्जादेः प्र
त्ययस्येट्। रोदिति। रुदितः। रुदन्ति। रुद्यात्। रोदितु। रुदिहि। रुदादेर्दिस्योरीट्। अरो
दीत्। अरोदत्। अरुदिताम्। अरुदन्। अरोदीः। अरोदः। अरुदतम्। अरोदीत्। ञिष्वप् शये। स्वोदः

अस्य स्वपिति मजि स्यादि ति को । ऊर्ज से रद्यवादः ४

इति ताचा ३-१

अस्वसीत्। अश्वसत्। अश्वसितां। अश्वसन्। अश्वसीः। अश्वसः। अश्वसितं।
अश्वस। अश्वसिम। शुश्वास। शुश्वसतुः। शुश्वसिथ। शुश्वस्यात्। श्वसितार॥

सुषुपतुः १

स्वः स्तः। स्वपिति। स्वप्यात्। स्वपितु। अस्वपीत्। अस्वपत्। सुष्वाप। सुष्वपिथ। सुष्वप्थ। सुप्यात्। स्व
प्ता। अस्वाप्सीत्। श्वस प्राणने। श्वसिति। श्वस्यात्। श्वसितु। श्वसिहि। अश्वसीत्। अन प्राणने। अनि
ति। आदेरेफाद् अनितेर्नस्य णत्वं। प्राणिति। प्राणिहि। आनत्। आनतुः। आनीत्। जक्ष भक्षहसनयोः।
जक्षिति। जक्षितः। जक्षादेरंतोदनउस्। जक्षजागृदरिद्राशासचकासृभ्यः परस्यांतो दनउस्
भवति। उसि गुणः। जक्षति। जक्ष्यात्। जक्षिहि। अजक्षीत्। अजक्षत्। अजक्षितां। अजक्षुः।
जजक्ष। जक्षिता। अजक्षीत्। जागृ निद्राक्षये। जागर्ति। जागृतः। जाग्रति। जागृयात्। जागर्तु।
जागृतां। जाग्रतु। अजागः। अजागृतां। अजागरुः। जजागार। जागर्तेर्वा आम् विद्‌ङ्क्ष्निन्तेषु गुणः।

आदिरस्वपोनेट् १

~~[illegible]~~
गुणः। दिस्योर्हि साच
सोर्विसर्गः १॥

अजागः इस ईदु इति स्थिते ॥ अत्रप्रथमतः अरम्। तद्वाध ऋगुणः। लिस्तस्मिन्स तिधातोर्नाम्नि नः॥ जागर्तेर्गुणस्य ॥ इति गुणः ऽइ। सर्वापेदयावलिहलात्। अत उपधाया वृद्धिः। अतोहलादेर्लघोर्वृद्धि इति सेट्सो वे ॥ इत्यन्तस्य समीपा ॥
कारस्य प्राप्ते ॥ ह्म्यन्तक्षणश्वसेतिनिषेधः ॥ १ ॥
ते

जजागरतुः। जागरांचकार। जागर्यात्। अजागरीत्। दरिद्रा दुर्गतौ। दरिद्राति। दरिद्रांरिदालोपश्च ङिति। दरिद्रातेरालोपो ङिति स्वरे इकारश्च ङिति हलि। दरिद्रितः। दरिद्रति। अदरिद्रात्। अदरिद्रिताम्। अदरिद्रुः। दरिद्रातेरनेष्या लोपः सोवाणवुलनिट मपुट मुनः। ददरिद्रौ। दरिद्रांचकार। अदरिद्रीत्। अदरिद्रिष्टाम्। अदरिद्रासीत्। शासु अनुशिष्टौ। शास्ति। शासइदङ्हलोः। शासएतोहसे क्ङिति। इकुहवति। धसादेः षः। शिष्टः। शासति। शास्मि। शिष्वः। शिष्मः। शिष्यात्। शास्तु। शास्तु। शाधि। द्विपिमस्यतः सिपिवा। अशात्। अशिष्टाम्। अशासुः। शिष्यात्। शासिता। अशिषत्। चकासृ दीप्तौ। चकास्ति। चकास्तः। चकासति। चकास्तु। चकाद्धि। धिसलोपः। च

यसिरमिनमातां सक् सेरि उ ये ४

जक्षेपि शाधि २

विद दरिद्राजागृङ उचभार

जक्षादेरभ्यस्तसं १

सर्तिशास्त्यर्तिभ्योऽङ्लुङि सेरवका ऽ१

शासिः २ च्यकास्पात् १

अनुदात्तेत्वलक्षणमात्मनेपदमनित्यमिति ज्ञापनार्थो ङकारः॥ तेनानक्लमप्लुति परिद्रुतो जन इत्यादि सिद्धम् (?)
अन्तेरिदिति व्याख्यानात्॥

धौ। अचकात्। अचकाद्। अचकाः। अचकात्। चकासांचकार। अचकासीत्॥ ॥इति जक्षादिः॥ ॥इति परस्मै॥ ॥चक्षिङ् व्यक्तायां वाचि। ख्याञादेशः। चष्टे। चक्षाते। चक्षते। चक्षे। चड्ढ्वे। चक्ष्वहे। चक्ष्महे। चक्षीत। चष्टां। अचष्ट। चक्षिङो नपि ख्याञ् क्शाञौ लिटादौ तु वा। चख्यौ। चख्यतुः। चख्ये। चचक्षे। चक्शौ। ख्यायात्। ख्येयात्। क्शायात्। क्शेयात्। अख्यत्। अख्यत। अक्शासीत्। अक्शास्त। ईर गतौ कंपने च। ईर्ते। ईराते। ईर्षे। ऐर्त। ईरांचक्रे। ईरिषीष्ट। आङः शासु इच्छायां। आशास्ते। आशासीत। आशासिष्ट। कसि गतिशासनयोः। कंस्ते। अयमनिदित्पक्षे तालव्यांतोऽप्यनिदित्। कष्टे। कशाते। चकशे। अकशिष्ट। णिसि चुंबने। निंस्ते। निंस

अनिङ्क्त। अनिंजिष्टा। ता २

ते। निंसीत। निंस्तां। निंस्ध्वं। निनिंसे। अनिंसिष्ट। णिजि शुद्धौ। निङ्क्ते। निंजीत। निङ्क्तां। अ
निङ्क्त। निनिंजे। अनिंजिष्ट। शिजि अव्यक्ते शब्दे। शिशिंजे। पिजि वर्णे संपर्चने च। पिपिंजे। पृजि
संपर्चने च। पृङ्क्ते। ईड स्तुतौ। ईट्टे। ईडीत। ईडते। ईडे। शिभ्यां मध्यमे। ईडिषे। ईडाध्वे। ईडिध्वे।
ईडीत। ईड्ढां। ईडिष्व। ऐट्ट। लङो ध्वस्मने। ऐड्ढ्वं। ईडांचक्रे। ऐडिष्ट। ईश ऐश्वर्ये। ईष्टे। ईशिषे। ई
शिध्वे। ईशांचक्रे। ऐशिष्ट। आस उपवेशने। आस्ते। आसांचक्रे। आसिष्ट। वस आच्छादने। वस्ते।
वस्ते। वसाते। वसते। वसैते। वसीत। वस्तां। अवस्त। ववसे। अवसिष्ट। षूङ् प्राणिगर्भविमोचने
सूते। सुवीत। सूतां। सुवानगुणामसुवर्त्तुर्षु। सुषुवे। सुणावद्धे। सुणामद्धे। असूत। सुषुवे। सविषीष्ट।

ऐड्ढ। ऐशिढ्वं ॥५

सुषाता:१

सैता द्वाः सः२

उदितो वा। स्वरति सूति सूयति धूञ् ऊदितो
त्वष्टादेर्नित्यमिट ...॥१॥

सि० कौ०
२७

सोषीष्ट। असविष्ट। असोष्ट। शीङ् स्वप्ने। शीङो गुणः सार्वधातुके। शेते। शयाते। शीङो झो रुट्। शीङः
परस्मात्तो रुट्। शेरते। शयीत। शेतां। शयातां। शेरतां। शिश्ये। अशयिष्ट। इङ् अध्ययने। अधिपूर्वः।
अधीते। अधीयाते। अधीयते। अध्येत। अध्येयातां। इङो गाङ् लिटि। अधिजगे। अध्येषीष्ट। इङो
वा गी लुङ्लृङोर्लङ् च। अध्यगीष्यत। अध्यैष्यत। अध्यगीष्ट। अध्यैष्ट॥ ॥इत्याते॥ ॥द्वि
ष अप्रीतौ। द्वेष्टि। द्विष्टे। द्वेष्टु। द्विष्टां। अद्वेट्। अद्वेड्। दिद्वेष। द्विष्यात। द्विक्षीष्ट। अद्विक्षत। दु
ह प्रपूरणे। दोग्धि। दुग्धे। अधोक्। अधोग्। दुदोह। धुक्षीष्ट। अधुक्षत। अदुग्ध। अधुक्षत
अधुक्षातां। अधुक्षंत। अदुग्धाः। अधुक्षथाः। अधुग्ध्वं। अधुक्षध्वं। अधुक्षावहि। अधुक्ष २७

दादेर्घः। तथोर्धः। झषस्तथोर्धोऽधः। उपधायाल्घः॥२

सिसो२ हसस्थाता सेट्क्र२

धोक्षि। दोग्धि। दुह्यः॥२। धुक्षे। दुग्ध्वे।
धोग्धु। दुग्धि। दुग्धां। धुक्ष्व। धुग्ध्वं॥२

दिशो हस्ताते२ दुदोहिथ दु दोह२ हस्वसिसक्र२ दुहदिहलिहगुहामात्मने
सकोलुग्वा चाकारवर्णयोराति२॥

द्विस्वात्सातां दो दघः। आदिजवानां इमत
तस्य सप्तमस्यधोः। इसेनचपामसांतां दु
पधायालघोर॥

दोग्धा॥ धोक्ष्यते। अधोक्ष्यत।

दुह्यतरूपं नेयं १ स्तुसुधञ्भ्यः परस्मैपदेषु इति १ तुरुस्तुशम्योरमि हसादौ सार्वधातुके ति वा ईट् स्यात्

हो ढः। तथोर्धः। ढ्लोपे पूर्वस्य दीर्घोणः १॥

लीढः। लिहंति। लेक्षि। लेढि। लिहः। लिह्यात्। लीढ। लेढु। लीढि। लिहानि। लिहेव। लिह्याम। लिक्षीष्ट। लिहेत्। अलेट्। अलेढ्। अलिहत्। अलिक्षत। लिलेह। लिलिहे। लेक्षति। अलिक्षत् १॥

दादेर्धः। तथोर्धः स्वेव स्वार्थ १॥

मह्हि। दिह उपचये। देग्धि। लिह आस्वादने। लेढि। ष्टुञ् स्तुतौ। स्तौति। स्तवीति। स्तुतः। स्तुयात्।
स्तुवीयात्। स्तौतु। स्तवीतु। स्तुतात्। अस्तौत्। अस्तवीत्। तुष्टोथ। तुष्टुव। तुष्टुम। स्तोषीष्ट। स्तुसुधञ्
पेसीट्। अस्तावीत्। अस्तोष्ट। ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि। अनादावपि पिति त्रिम ब्रुव ईटः। ब्रवीति। ब्रूतः। ब्रु
वंति। ब्रुवः आहब्रुवः पञ्चानां। ब्रुवः परेषां तिबादीनां पञ्चानां णलादयः पञ्चादेशा वा स्युः। ब्रुव आहश्च।
आह। आहतुः। आहुः। तस्थ। आहो हस्य थो भवति थे परे। आत्थ। आहथुः। ब्रूथ। ब्रवीतु। अब्रवी
त्। ब्रुवो वचिः। उवाच। ऊचे। अवोचत। ऊर्णुञ् आच्छादने। ऊर्णोतेर्वा वृद्धिर्हलादौ पिति च
तुषे। ऊर्णौति। ऊर्णोति। ऊर्णुते। ऊर्णुयात्। ऊर्णौतु। ऊर्णोतु। ऊर्णुहि। ऊर्णोर्गुणो दिस्या।

अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् लुङि।
सरपवादः सरपवादः। ङे वचेरुमर

लुगणीमिह्वा १

लिलिह। लिलिहाते। लिलिक्षिषे। लिलेढे। लिक्षते। अलिक्षत। अलिक्षाताम्। लिक्षत। अलिक्षत १॥

र्द्वेरपवादः। और्णोत्। और्णोः। ऊर्णोतेराम्न। स्वरादेः परः। स्वरादेर्धातो र्द्वितीयोऽवयवो ऽद्विरु
क्तः सन् स्वरतो द्विर्भवति। स्वरात्परः संयोगादयो वनदरा द्विर्न। ऊर्णुनाव। ऊर्णुनुवतुः। ऊर्णोर
उदिस्वरस्य यो वा ङित्। ऊर्णुनविथ। ऊर्णुनुविथ। ऊर्णविषीष्ट। ऊर्णुविषीष्ट। ऊर्णविता। ऊ
र्णुविता। ऊर्णोर्वा वृद्धिः सेटि परे। और्णावीत्। और्णवीत्। और्णुवीत्। और्णविष्ट। और्णुविष्ट।
॥ ॥ इत्यदादिः॥ ॥ हुदानादनयोः। ह्वारेर्द्विश्च। हुइत्यादेरत्र स्लापे लुक्। धातोर्द्विर्व
च। जुहोति। जुहुतः। हेः। द्विरुक्तात्परस्यांतो त। जुह्वति। जुहोमि। जुहुवः। जुहुमः। जुहोतु। होर्हे
र्धिः। जुहुधि। अजुहोत्। अन उस्। द्विरुक्तादन उस्। अजुहवुः। भी। ह्री। भृहुवामाम्वा सलुग्व

उ सिमु स्पः १

लघुस्वाद्धेःप्रत्यपेपरे ॥४॥

॥इदाम्होत्वकःचजेऋदंतानांवापु॥ द्विस्वाद्धेसात्मुगुलः स्वोर्विसर्गः॥४

ता।जुहवांचकार।जुहाव।अहौषीत्।ञिभी भये।बिभेति।ङिति ह्रस्व भीह्राकोरिद्वा।बिभितः।

उसिमुलाः२ बिभीतः।बिभ्यति।अबिभयुः।बिभयांचकार।बिभाय।ह्री लज्जायां।जिह्रेति।अजिह्रयुः।जि

ह्रयांचकार।जिह्राय।अह्रैषीत्।पॄ पालनपूरणयोः।अर्त्तेरिःपूर्वस्य।अभ्यासः पूर्वस्य उत्तलुकि

स्मति।पिपर्त्ति।पोरुत्।पवर्गाद्धकाराच्चकारात् ऋत उर्।पिपूर्त्तः।पिपर्षि।पिपूर्यात्।अपिपः।अपिपरुः। अगदुसा उसिगुलः४

गुणो।ति संयोगात्यो२ पपार।पपरतुः।पपरिथ।पूर्यात्।परीता।परिता।अपारीत्।ऋ पालनपूरणयोः।पिपर्त्ति।पिपृ

॥ऋ२२॥ तः।पिप्रति।पपार।पप्रतुः।पपर्थ।प्रियात्।परिष्यति।अपार्षीत्।ओहाक् त्यागे।जहाति।द्वि

स्तो।द्विरुक्तस्य धातोरातो लोपो ङिति स्वरे ईकारश्च ङिति हसे।जहितः।जहीतः।जहति।जा

ऋदंतात्स्यपोनेटर॥ ऋतोरिङः२
हलन्तसपः२

स्वर्तिसूतिसूयत्योऽन्तरुङि ॥ क्रादेर्द्विश्च ॥ ऋपोरिः ॥ जुधा ॥ जहाति । अजहात् । अजहुः । अजहाः । अजहं । अजहीव । अजहिव । जहौ । जहतुः । जहिथ
सेरपवादः ॥ ऋवर्णदृशोऽङि गुणः ॥ गुणः ॥ २ ॥
॥ जहाथ । क्रादेरे । हेयात् । हाता । हास्यति । यमिरमिनमातां सक् । सेरिट्च । अहासीत् ९

क्रादेर्द्विश्च । ऋपोरिः । जुधातोः ।
गुणः । दिस्योर्हे स्यात् । सेर्विसर्गः ।
अटि । एए । ७

आतो लोपः ४ । ऋः २२ ।

सि० चं० २६ | कोयादावस्य वा लोपः ॥ जह्यात् ॥ ईर्वा हौ ॥ जहातेर्हौ परे ईकारो वा ॥ जहिहि । जहीहि । जहाहि ।
आगतौ ॥ अमवर्णे स्वरे इय् ॥ इयर्ति । इयृतः । इय्रति । इयृयात् । इयर्तु । ऐयः । ऐयृताम् । ऐयरुः । आर | अन उस उसि रुएः २
गुणो वृद्धिसंयोगात् यन्त्रे | -यात् । आरत् ॥ ॥ इति पम ॥ ॥ ओहाङ् गतौ ॥ भृञामित् ॥ डुभृञ् ओहाङ् माङ् एषां पूर्वस्यात इत्
हेतौ ४ | लुकि । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । अहास्त ॥ माङ् माने ॥ मिमीते । ममे । अमास्त ॥ ॥ इत्यात ॥
डुभृञ् धारणपोषणयोः ॥ बिभर्ति । बिभृतः । बिभ्रति । अबिभः । बिभरांचकार । बभर्थ । बभ्रे । बभृ- | दिस्योर्हस्यात् गुणः । सेर्विसर्गः
या पदे ये । भ्रियात् २ | व । बभृषे । भृषीष्ट । अभार्षीत् । अभृत ॥ डुदाञ् दाने ॥ ददाति ॥ दादेः ॥ द्वित्वे कृते अस्य दादेर्धातोरातो
लोपः क्ङिति ॥ दत्तः । ददति । दत्ते । दांहौ ॥ दाञ् धाञोरादेत्पूर्वस्य लोपो हौ ॥ देहि । ददिथ । देयात् ॥ २६

लोपो हस्वस्य २ । विभक्तौ । विभक्तिः ३ । क्रादेर्णिदः ३ । दादेरे १

अपि दाधा स्वाम्नि त्सेऽर्ङि तमाति ।
न तु दीङः । लोपोऽत्र स्यात्सले १ ॥

॥ दो॰पे॰१

अदात्। अदित। अदिषाताम्। डुधाञ् धारणपोषणयोः। दधाति। पूर्वस्य ऽ· तिभ्रसे धः। धाञः
पूर्वस्य धोऽ· तिभ्रसे। धत्तः। दधति। धत्ते। धेहि। धेयात्। अधात्। अधित। णिजिर् शौचपोषण
योः। णिजां गुणः। णिजविजविषां पूर्वस्य गुणो लुकि। नेनेक्ति। नेनिक्तः। नेनिजति। नेनिक्ते। ने
निग्ध्वे। हुः। सार्वधातुके पिति नोपधायाः। हलन्तस्य धातोरविषये स्वरे उपधाया गुणो न। नेनिजानि। ने
निजे। अनेनेक्। निनेज। निनिजिव। निक्षीष्ट। अनिजत्। अनैक्षीत्। अनेक्त। अनिक्त। वि
जिर् पृथग्भावे। वेवेक्ति। विजूयात्। वेवेष्टि। विविषिध्वे। विक्षीष्ट। अविषत्॥ ॥इति ह्वाद
यः॥ ॥दिवु क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु। दिव्यादेर्यः।

वेविग्ध्वे १

वेविद्धि २

सि॰चं॰
३०

चतुर्थु। अपोपवादः। दीव्यति। दिदेव। दीव्यात। षिवु तंतुसंताने। सीव्यति। सिवादेरुव्यथा षेश
वः। न्यषेवीत। न्यसेवीत। स्त्रिवु गतिशोषणयोः। स्त्रीव्यति। ष्ठिवु निरसने। ष्ठीव्यति। ष्णुसु अद
नादानयोरदर्शने च। स्नुस्यति। स्नसु निरसने। स्नस्यति। क्नसु कौटिल्यदीप्त्योः। चक्नसिथ। व्युष
प्लुष दाहे। वुव्योष। पुप्लोष। नृती गात्रविक्षेपे। नृतनटदध्दंकृतदृषोः सेः। सादेरिड्वा। नर्त्स्यति
नर्तिष्यति। अनर्तीत। त्रसी उद्वेगे। त्रस्यति। त्रसति। त्रेसतुः। कुथ पूतीभावे। चुकोथिथ। पुथ
हिंसायां। अपोथीत। गुध परिवेष्टने। अगोधीत। क्षिप प्रेरणे। क्षेप्ता। अक्षैप्सीत। पुष्प वि
कसने। पुष्प्यति। पुपुष्प। तिम ष्टिम ष्टीम आर्द्रीभावे। तिम्यति। तिष्टेमिथ। अस्तेमीत। व्रीड ३०

॥ रूत१९२॥

लज्जायां। अव्रीडीत। इष गतौ। ऐषीत। षद्दयुहस्तेतौ। अमहीत। असोहीत। जृष वर भृष व
योहानौ। जीर्यति। जजरतुः। जेरतुः। अजरत। अजारीत। अफारीत। शो तनूकरणे। श्यो। यत्र
ल्यपे धातोरेर्लोपः। श्यति। शशौ। अशात। अशासीत। छो छेदने। छ्यति। अच्छात। अच्छा
सीत। षोऽन्तकर्मणि। स्यति। सेयात। असात। असासीत। दोऽवखंडने। द्यति। देयात। अदा
त। धत्रा धसंसिद्धौ। राधोऽकर्मकाद्वृधयः। राध्यतो दनः। सिध्यतीत्यर्थः। यन्मह्यमपरा
ध्यति। कुप्यतीत्यर्थः। राध्यति। रराधिथ। व्यध ताडने। विध्यति। विविधतुः। विव्यधिथ। विव्य
द्ध। अव्यात्सीत। अव्याकां। पुष पुष्टौ। पोष्टा। पोक्ष्यति। अपुषत। तुष प्रीतौ। तोष्टा। तोक्ष्यति।

अतुषत्। शुष शोषणे। शुष्यति। शुशोष। शुष्यात्। अशुषत्। दुष वैकृत्ये। दोष्टा। दोक्ष्यति। अदु
षत्। श्लिष आलिंगने। श्लिष्यति। श्लेष्टा। श्लेक्ष्यति। श्लिष आलिंगने सक्ङोऽपवादः। अश्लि
क्षत् कन्यां चैत्रः। अनालिंगने तु। समश्लिषज्जतु काष्ठं। ञिष्विदा गात्रप्रक्षरणे। स्विद्यति। स्वेत्ता।
अस्विदत्। क्रुध क्रोधे। क्रोद्धा। अक्रुधत्। क्षुध बुभुक्षायां। क्षोद्धा। अक्षुधत्। शुध शौचे। शो
द्धा। षिधु संराद्धौ। सेद्धा। रध हिंसायां। ररंधिथ। ररद्ध। रंधिव। रेध्व। लिड्वर्जे इटि रधेर्नुम्। रधि
ता। रद्धा। अरधत्। णश अदर्शने। नेशिथ। मस्जिनशोर्झलि नुम्। ननंष्ठ। नेशिव। नेश्व। नशि
ता। नंष्टा। अनशत्। तृप प्रीणने। ततर्पिथ। तत्रप्थ। ततर्प्थ। तर्पिता। तर्प्ता। त्रप्ता। अतर्पीत्।

अतार्प्सीत्। अत्राप्सीत्। अतृपत्। दृप हर्षगर्वयोः। अदृपत्। द्रुह जिघांसायां। दुद्रोहिथ
। दुद्रोग्ध। दुद्रोढ। द्रोहिता। द्रोग्धा। द्रोढा। द्रोहिष्यति। ध्रोक्ष्यति। अद्रुहत्। मुह वैचित्ये
मुमोहिथ। मुमोग्ध। मुमोढ। ष्णुह उद्गिरणे। सुष्णोहिथ। सुष्णोग्ध। सुष्णोढ। सुष्णु
हिव। ष्णिह प्रीतौ। सिष्णेहिथ। सिष्णेग्ध। सिष्णेढ। शमु उपशमे। शमां दीर्घः। अष्टानां
श्यनि। शाम्यति। शेमतुः। शमिता। अशमत्। तमु कांक्षायां। ताम्यति। दमु शमनायां। अद
मत्। श्रमु तपसि खेदे च। अश्रमत्। भ्रमु अनवस्थाने। भ्राम्यति। भ्रमति। बभ्राम। भ्रेम
तुः। बभ्रमतुः। अभ्रमत्। क्षमूष सहने। चक्षमिव। चक्षण्व। अक्षमत्। क्लमु ग्लानौ। क्ला

म्यति। अक्रमत। मदी हर्षे। माद्यति। मेदिथ। अमदत्। समाद्यो ऽष्टौ गताः। असु क्षेपणे।
अस्यति। आस। अस्यते स्थुकः॥ आस्थत्। यसु प्रयत्ने। अनुपसर्गो यसः संपूर्वाच्च वा
वा। यस्यति। यसति। संयस्यति। संयसति। उपसर्गात्तु प्रयस्यति। जसु मोक्षणे। जस्यति।
तसु दसु उपक्षये। तेसिथ। देसिथ। वसु स्तंभे। ववसतुः। विशु प्रेरणे। विश्यति। कुश संश्ले
षणे। कोशिता। वुस उत्सर्गे। बोसिता। मुस खंडने। मोसिता। मसी। समी परिणामे। मेसिथ। से
सिथ। लुठ विलोडने। लोठिता। उच समवाये। उवोच। ऊचतुः। भृशु भ्रंशु अधःपतने। बभर्शि
थ। भ्रश्यति। अभ्रशत्। वृश वरणे। ववर्शिथ। कृश तनूकरणे। चकर्शिथ। ञितृष पिपासा

मायां।ततर्षिथ।हृष तुष्टौ।जहर्षिथ।रुष रिष हिंसायां।रोषिता।रोष्टा।रेषिता।रेष्टा।डिप
क्षेपे।डेपिता।कुप क्रोधे।कोपिता।गुप व्याकुलत्वे।गोपिता।युप रुप लुप विमोहने।योपि
ता।रोपिता।लोपिता।लुभ अभिकांक्षायां।लोभिता।लोब्धा।क्षुभ संचलने।क्षोभिता।।
क्लिदू आर्द्रीभावे।क्लेदिता।क्लेत्ता।ञिमिदा स्नेहने।मिदेर्गुणो यो मेद्यति।मेदिता।ञिक्ष्वि
दा स्नेहनमोचनयोः।क्ष्वेदिता।ऋधु वृद्धौ।आनर्द्ध।गृधु अभिकांक्षायां।जगर्द्धिथ।। ।।
।। ।।इति पुषादयः।। ।।इति श्यन्।। ।।षूङ् प्राणिप्रसवे।सुवति।सूतिसूयति।धूञो।किद
सादेर्णादेर्नित्यमिट्।सुञ विषे।सविता।सोता।असविष्ट।टुदु उपतापे।दुदविथ।दुदुवि

ध्यौ। दीङ् क्षये। दीङो युट् क्ङिति स्वरस्यादिदीये। मीनातिमिनोतिदीङां एज्विषये ल्यपि चा
त्वं। दाता। दास्यते। अदास्त। डीङ् विहायसा गतौ। डीयते। धीङ् आधारे। अधेष्ट। मीङ् प्राणवियो
गे। मेता। रीङ् स्रवणे। रिरिये। लीङ् श्लेषणे। लीलीङोरात्वं वा एज्विषये ल्यपि च। लिल्ये। ला
ता। लेता। अलास्त। अलेष्ट। व्रीङ् वरणे। व्रीयते। स्वादय ओदितः। पीङ् पाने। अपेष्ट। माङ् माने। अमा
स्त। ईङ् गतौ। अयांचक्रे। ऐष्ट। प्रीङ् प्रीतौ। पिप्रिये। जनी प्रादुर्भावे। ज्ञाजनोर्जा वर्तते। जायते। जज्ञे। ज
निता। अजनि। अजनिष्ट। अजनिषातां। दीपी दीप्तौ। दिदीपे। अदीपि। अदीपिष्ट। पूरी आप्यायने
अपूरि। अपूरिष्ट। तूरी गतित्वरणहिंसनयोः। तुतूरे। तप ऐश्वर्ये। तप्यते। तेपे। तप्ता। वावृतु वर ३३

णो। वाहस्यते। पद गतौ। पेदे। पत्ता। पदेश्चिणतनि। अपादि। अपत्साताम्। खिद दैन्ये। खिखिदे। खेत्ता।
अखित्त। विद सत्तायां। वित्ता। वित्सीष्ट। अवित्त। बुध अवगमने। भुत्सीष्ट। भोत्स्यते। अबोधि। अबुद्ध। अ
भुत्साताम्। युध संप्रहारे। युत्सीष्ट। योद्धा। अनो रुध कामे। अनुरोद्धा। मन ज्ञाने। मेनिषे। मंता। अमं
स्त। युज समाधौ। योक्ता। सृज विसर्गे। सृज्यते। स्रष्टा। असृष्ट। असृक्षाताम्। लिश अल्पीभावे। लि
क्षीष्ट। लेष्टा। अलिक्षत। अलिक्षाताम्॥ ॥ इत्यात्मने॥ ॥ मृष तितिक्षायां। ममर्ष। ममृषिषे।
मर्षिष्यति। ईशुचिर् क्लेदने। अशुचत्। अशोचीत्। रंज रागे। रज्यति। रज्यते। अराङ्क्षीत्। अराङ्-
क्त। शप आक्रोशे। शेपे। शप्ता। अशाप्सीत्। शक्ल मर्षणे। शेकिथ। शशक्थ। शक्ता। अशकत्।

॥ ओर्वेमो वा लोपः सुन्वः सुनुवः सुन्मः सुनुमः॥ सुनुते आत्मनेपदे३

सि० चं०
३४
सुसुधूपांवेसरिटम्

अशशक्। षेक्लोयमिते को शाकिता। णह बंधने। नेहिथ। ननद्ध। नत्सीष्ट। अनात्सीत। अनद्ध॥ ॥
इति दिवादयः॥ ॥षुञ् अभिषवे। स्वादेर्नुः। कर्त्तरि श्नुः। नुपः। नुप्रत्ययस्य उप्रत्ययस्य चरुग
णः। सुनोति। सुनुतः। सुन्वंति। ओर्वाहः। सुनुः। अर्धमात्रीलोपः। सुनवै। सोषी
ष्ट। असावीत। असोष्ट। षिञ् बंधने। सिष्यो। असैषीत। षिञ् निशाने। शोता। अशेष्ट। डुमिञ् प्र
क्षेपणे। ममो। मिम्यतुः। ममिथ। ममाथ। मिम्ये। माता। अमासी। अमासीत। चिञ् चयने। चि
नेः सन्लिटोः किर्वा। चिकाय। चिचाय। अचेष्ट। स्तृञ् आछादने। तस्तरतुः। स्तर्यात। स्तरिता। स्तीर्षी
णादेः। सिस्मारिउ आति। स्तारिषीष्ट। अस्तार्षीत। अस्तृत। अस्तरिष्ट। कृञ् हिंसायां। चकृव हे। कृषी

अनित्यत्वात् लापवं लाभं पीडनं कुरामधानं च
सुनाव॥ सुषुवे३
नोट
३४

र्तुं।अकार्षीत्।वृञ्वरणे।वृणुस्थपइठ।वरीथ।ववृवहे।वृङ्‌वृञ्‌ॠदंतात्‌लिसिचोः।रउवाति
वरिषीष्ट।वृषीष्ट।अवारीत्।अवारिष्टां।अवरिष्ट।अवरीष्ट।अवृत।धुञ्कंपने।धोष्यते।अधो
षीत्।दीर्घांतात्‌वाप्यमन्।धूनोति।अधावीत्।अधविष्ट।अधोष्ट॥ ॥इत्युभयपदिनः॥ ॥टुदु
उपतापे।दोष्यति।अदौषीत्।हिगतौ वृद्धौच।पूर्वाद्धिनोतेर्हस्यघोनत्वे डि।जिघाय।आप्लृव्या
प्तौ।आप्नुवंति।आप्नुहि।आप।आपत्।शक्लृशक्तौ।शेकतुः।शक्ष्यति।अशकत्।ऋधसाधसंसि
द्धौ।राध्नोति।हिंसायामेव।पूर्ववल्लोपो।किति लिटि सेटि थपि च।रेधतुः।रेधिथ।अरात्सीत्।अराद्धां।
ञिधृषा प्रागल्भ्ये।धृष्णोति।अधर्षीत्।दंभुदंभे।श्रंथिग्रंथिदंभिभ्यो लिटः किल्वं वा।देभे लिटे

सि०चं० त्वपूर्वलोपे। देभ। देभतुः। देभिथ। ददंभ। ददंभतुः। ददंभिथ। ऋधु वृद्धौ। आनर्ध। आनृधतुः
३५ क्षि हिंसायां। क्षिणोति॥ ॥इति पम्॥ ॥अथ अशू व्याप्तौ संघाते च। अश्नुते। आनशे। अश
ष्टा। अशिषीष्ट। अष्टा। अशिता। आशिष्ट। आष्ट। आशाता। ष्टिघ आस्कंदने। स्तिघ्नुते। तिष्टिघे
अस्तेघिष्ट॥ ॥इति स्वादयः॥ ॥रुधिर् आवरणे। रुधादेर्नम्। कर्त्तरि चतुर्षु। रुणद्धि। न
मनोमा। रुंद्धः। रुंधंति। रुणत्सि। रुंद्धे। रुंध्यात्। रुंधीत। अरुणत्। अरुंद्धां। अरुणः। अरुणत्।
रुरोधिथ। अरौत्सीत्। अरुधत्। अरुद्ध। भिदिर् विदारणे। अभिनत्। अभिनः। अभिनत्। बिभे
द। अभिदत्। अभैत्सीत्। अभित्त। छिदिर् द्वैधीकरणे। चिच्छेद। रिचिर् विरेचने। रिणक्ति। अ ३५

रिणक्ति। अरिचत्। अरैक्षीत्। अरिक्त। विचिर् पृथग्भावे। विनक्ति। अविचत्। अवैक्षीत्। क्षु
दिर् संपेषणे। क्षुणत्ति। अक्षुदत्। अक्षौत्सीत्। अक्षुत्त। युजिर् योगे। अयुजत्। अयौक्षीत्। अ
युक्त। उछृदिर् दीप्तिदेवनयोः। छृणत्ति। छर्त्स्यति। छर्दिष्यति। अछृदत्। अछर्दीत्। अछर्दि
ष्ट। उतृदिर् हिंसानादरयोः। तर्त्स्यति। तर्दिष्यति। अतर्दिष्ट॥ ॥ इत्याते॥ ॥ शिष्लृ विशे
षणे। शिनष्टि। शेष्टा। शेक्ष्यति। अशिषत्। पिष्लृ संचूर्णने। पिनष्टि। पेष्टा। पेक्ष्यति। अपिषत्।
भंजो आमर्दने। बभंजिथ। बभङ्क्थ। भङ्क्ता। अभाङ्क्षीत्। भुज पालनाभ्यवहारयोः। अभु
नक्। अभौक्षीत्। अभोक्त। तृह हिसि हिंसायां। तृहश्नम्कृते इमागमः पिति हलि। तृणेढि

तृंढः। तृणेढु। अतृणेट्। अतर्हीत्। इदितः। नमः। नम्प्राप्तस्य नस्य लोपः। हिनस्ति। हिं
स्तः। हिनस्तु। हिंधि। अहिनः। जिहिंस। अहिंसीत्। उंदी क्लेदने। उनत्ति। औनत्। औनः। औंद
त्। औनः। औनत्। उंदांचकार। औंदीत्। अंजू व्यक्तिम्रक्षणकांतिगतिषु। अनक्ति। आनङ्क्थ
अंजेः सेर्नित्यमिट्। आंजीत्। तंचू संकोचने। अतंचीत्। अताङ्क्षीत्। ओविजी भयचलनयोः। विजे
रिडादिप्रत्ययो ङित्। विविजिथ। विजिता। अविजीत्। वृजी वर्जने। वृणक्ति। अवर्जीत्। पृची सं
पर्के। अपर्चीत्॥ ॥इतिपम्॥ ॥ञिइंधी दीप्तौ। इंद्धे। इंत्से। ऐंद्ध। इंधांचक्रे। ऐंधिष्ट। खिद दैन्ये
खिंते। खित्सीष्ट। अखित्त। विद विचारणे। वित्सीष्ट। अवित्त॥ ॥इतिरुधादयः॥ ॥तनुवि

स्तारि। तनादेरुः। कर्त्तरि चतुर्षु। तनोति। तन्वः। तनुवः। अतनीत्। अतानीत्। तनादेस्तथासोर्वा
सिलुक्। लोपश्चानुदात्ततनां। अतत। अतनिष्ट। अतथाः। अतनिष्ठाः। षणु दाने। सायात्। सन्या
त्। असानीत्। असनीत्। असात। असनिष्ट। असाथाः। असनिष्ठाः। क्षणु क्षिणु हिंसायां। क्ष
णोति। अक्षणीत्। अक्षत। अक्षणिष्ट। अक्षथाः। अक्षणिष्ठाः। तनादेरूपधाया गुणो वा चतु
र्षु। क्षिणोति। क्षेणोति। अक्षेणीत्। अक्षित। अक्षेणिष्ट। अक्षिथाः। अक्षेणिष्ठाः। ऋणु ग
तौ। ऋणोति। अर्णोति। आनर्ण। आनृणे। आर्णीत्। आर्त। आर्णिष्ट। आर्थाः। आर्णिष्ठाः। तृणु
अदने। तृणोति। तर्णोति। तृणुते। तर्णुते। अतर्णीत्। अतथा। अतर्णिष्ट। घृणु दीप्तौ। घृणोति।

सि०चं०

वर्णोति ।अवर्णीत ।अवृत ।अवृणिष्ट ।अवृथाः ।अवरिष्ठाः ।उकृञ् करणे ।डि तनदेः ।करोति ।

३१ कुरुतः ।कुर्वंति ।कुरुछुरोर्नेदीर्घः ।कृञो नित्यं वमोर्हलोपः ।कुर्वः ।कुर्मः ।कृञोये ।कृञ उ प्रत्यय

स्य [redacted] लोपो ये ।कुर्यात् ।चकर्थ ।अकार्षीत् ।अकृत ।संपर्युपेभ्यः करोतेर्भूषणे सुट् ।संस्करो

ति ।अडभ्यासव्यवायेऽपि सुट् ।समस्करोत् ।संचस्कार ।समसुटः कृञो लिटि इट् ।संचस्करिथ ।सं

संस्क्रियात चस्करिवौ ॥ ॥उत्पातो॥ ॥वनु याचने ।वनुते ।ववने ।परस्मैपद्यपमित्येके ।वनोति ।ववान ।

परिस्क्रियात मनु अवबोधने ।मनुते ।मेने ॥ ॥इति तनादयः ॥ ॥तुद व्यथने ।तुदादेः शः ।फर्णेरित्वतुणितु

एवमुपस्करतः दति ।तुत्सीष्ट ।अतौत्सीत् ।अतुत्त ।णुद प्रेरणे ।नुत्सीष्ट ।अनौत्सीत् ।दिश अतिसर्जने ।दिक्षीष्ट ३१

अदिक्षत। अदिक्षातां। भ्रस्ज पाके। भृज्जति। स्जोरसोरनपि॥ बभ्रज्जतुः। बभर्जतुः। बभर्जिथ
बभ्रज्जिथ। बभ्रष्ठ। बभर्ष्ठ। क्ङिति संप्रसारणं बाधकं। भृज्ज्यात्। अभार्क्षीत्। अभ्राक्षीत्। क्षिप प्रेर
णे। क्षिप्सीष्ट। अक्षैप्सीत्। अक्षिप्त। कृष विलेखने। कृक्षीष्ट। क्रष्टा। कर्ष्टा। अक्राक्षीत्। अकार्क्षी
त्। अकृक्षत्। अकृष्ट। अकृक्षातां। अकृक्षत। अकृक्षातां। अकृक्षंत। मिल संगमे। मिलति। अमेली
त्। लिख अक्षरविन्यासे। लिखति। मुच्लृ मोचने। मुचादेर्मुम्। मुचलुपविदलिपसिचकृतपिशखि
दाम प्रत्यये मुम्। मुंचति। मुक्षीष्ट। अमुचत्। अमुक्त। लुप्लृ छेदे। लुंपति। लुप्सीष्ट। अलुपत्। अलु
प्त। विद्लृ लाभे। विंदति। अवेदिष्ट। अनिडुपमितेके। वेत्ता। लिप उपदेहे। लिंपति। अलिपत्। अलिपत। १२ [illegible]सि वि. १
वेत्ति रूप विदज्ञाने विंते विद विचारणे विंते विद सत्तायां लाभे विंदति विंदते १

सि० चं०
३८

अलिप्त। विवृक्षरणे॥ सिंचति। असिचत। असिचत। असिक्त॥ ॥इत्यात्मे॥ ॥अथ वीगते। आ
नर्ष। ओव्रश्चू छेदने। ग्रहां। वृश्चति। ववृश्च। ववृश्चिथ। ववृश्व। अव्रश्चीत। अव्राक्षीत। अव्राष्टां। व्य
च व्याजीकरणे। विचति। विविचतुः। विच्यात। अव्याचीत। अव्यचीत। उछि उंछे। उंछांचकार। उ
च्छी विवासे। उच्छांचकार। ऋच्छ गतींद्रियप्रलयमूर्तिभावेषु। ऋच्छेनाम। ऋच्छेलिटि गुणः।
आनर्छ। आनर्छतुः। उब्ज आर्जवे। उब्जांचकार। उज्झ त्यागे। उज्झांचकार। लुभ विमोहने। लोभि
ता। लोब्धा। अलोभीत। तृप तृम्फ तृप्तौ। अतर्पीत। तृम्फादीनामप्रत्ययेनुम्। तृम्फति। तृफ्यात्
तुप तुंप तुफ तुंफ हिंसायां। तुपति। तुंपति। तुफति। तुंफति। तुतोप। तुतुंप। तुतोफ। तुतुंफ। दृफ दृंफ

र धनेश्ण दिदेवादिके सा ह चंद्रीत पदपोदैवादिका वेवग्र ह्येतेनतुतोदादिकैः २॥
ये ऽत्रे नक्या रानुबंध ऽस्त्री स्तेत स्फर दर्यो:

उच्युः फ्रता ध्याद्या नंफरांफरांऽ्रानेष रोष्रः फ्रराश्रमात स्य चत्ते॥१॥

३८

एकत्रस्यापनेसदर्भौवाग्रंथः२॥

फ उत्क्लेशे। दृफति। दृंफति। ऋफ ऋंफ हिंसायां। आनर्फ। ऋंफति। ऋंफांचकार। गुफ गुंफ ग्रं
थे। गुफति। गुंफति। उभ उंभ पूरणे। उभति। उंभति। उवोभ। उंभांचकार। शुभ शुंभ शोभार्थे।
शुभति। शुशोभ। शुंभति। दृभी ग्रंथे। अदर्भीत्। चृती हिंसाग्रंथनयोः। चर्तिष्यति। चर्त्स्यति। अच
र्तीत्। विध विधाने। वेधिता। कुट कौटिल्ये। कुटादेर्ङिो ढञ्जेवत्पयोङि·ता। चुकुटिथ। कुटिता। अ
कुटीत्। पुट संश्लेषणे। पुटिता। कुच संकोचने। कुचिता। गुज शब्दे। गुजिता। गुड रक्षायां। गुडि
ता। डिप क्षेपे। डिपिता। छुर छेदे। कुरछुरोर्ने दीर्घः। छूर्यात्। स्फुट विकसने। स्फुटिता। मुट आ
क्षेपप्रमर्दनयोः। मुटिता। त्रुट छेदे। त्रुट्यति। त्रुटति। त्रुटिता। तुट कलहकर्मणि। तुटिता। चुट

ग्रासे परे रव पोर्विर्गस्य लोपो वा।।२

सि०कौ०
३८

छुट छेदे। चुटिता। छुटिता। जुट बंधने। जुटिता। कड मदे। कडिता। लुठ संश्लेषणे। लुठिता। कु
ड घसने। कुडिता। कुड बाल्ये। कुडिता। पुड उत्सर्गे। पुडिता। घुट प्रतीघाते। घुटिता। स्फुर स्फुरणे।।
स्फुल संचलने। निर्निविभ्यः स्फुरतिस्फुलत्योः समस्यां वा। निःष्फुरति। निःस्फुरति। निष्फुलति
निस्फुलति। णू स्तवे। अनुवीत्। धू विधूनने। अधुवीत्। गु पुरीषोत्सर्गे। जुगुविथ। जुगुथ। अगु
षीत्। ध्रु गतिस्थैर्ययोः। अध्रुवीत्।। ।। इति कुटादयः।। कृती छेदने। कृंतति। कर्त्स्यति। कर्तिष्य
ति। अकर्तीत्। गॄ निगरणे। गिरति। गिरतेः लोरलो वा। अगारीत्। अगालीत्। स्पृश स्पर्शने। स्प्र
ष्टा। स्पर्ष्टा। अस्प्राक्षीत्। अस्पार्क्षीत्। अस्पृक्षत्। प्रच्छ ज्ञीप्सायां। पृच्छति। अप्राक्षीत्। सृज ३८

विसर्गे। ससर्जिथ। ससृष्व। स्रष्टा। अस्राक्षीत्। टुमस्जो शुद्धौ। मज्जति। ममज्जिथ। ममङ्क्थ। म
ङ्क्ता। अमाङ्क्षीत्। विछ गतौ। विच्छायति। विच्छायां चकार। विविच्छ। इछु इच्छायां। इच्छति। ए
च्छत्। इयेष। इयेषिथ। एषिता। एष्टा। ऐषीत्। विश प्रवेशने। वेष्टा। अविक्षत्। मृश आमर्शने। अ
म्राक्षीत्। अमार्क्षीत्। अमृक्षत्। रिपि गतौ। रियति। पियति। रेता। पेता। धि धारणे। धियति। क्षि नि
वासगत्योः। क्षियति। षू प्रेरणे। सुवति। सविता। कॄ विक्षेपे। किरति। उपात्किरतेः सुडागमः स्याच्छे
दर्थे हिंसायां च वृतेश्च। उपस्किरति। प्रतिस्किरति। रुजो भंगे। अरौक्षीत्। अरौक्ता। भुजो कौटिल्ये। भो
क्ता। अभौक्षीत्। स्पृश स्पर्शे। स्प्रष्टा। अस्प्राक्षीत्। रुश रिश हिंसायां। रोष्टा। अरुक्षत्। रेष्टा। अरिक्ष

गमवमस्दूनां क्षो
विधये ॥२२॥

सि०कौं०
५०

ते। लिश गतौ। लेष्टा। अलिक्षत। खिद परीघाते। खिंदति। खेत्ता। अखैत्सीत्। पिश अवयवे। पिंशति।
पेशिता॥ ॥इतिपम॥ ॥जुषी प्रीतिसेवनयोः। जुषते। ओविजी भयचलनयोः। उद्विजते। वि
जेःपरइडादिप्रत्ययोङित्। उद्विजिता। ओलजी ओलस्जी व्रीडे। लेजे। ललज्जे। पृङ् व्यायामे। व्याप
कि। अकृत। रिङः भवत्यकारप्रत्ययेय किच। व्याप्रियते। व्यापरिष्यते। व्यापृत। व्यापृषातां। मृङ् प्राण
त्यागे। म्रियतेर्लुङ्लिङोश्च। म्रियते। ममार। ममर्थ। मृषीष्ट। अमृत। दृङ् आदरे। आद्रिय
ते। आदद्रे। दृषीष्ट। आदर्ता। आदृत। धृङ् अवस्थाने। ध्रियते॥ ॥इति तुदादयः॥ ॥डु
क्रीञ् द्रव्यविनिमये। नाक्र्यादेः। कर्ता। चतुर्णे। क्रीणाति। ई हसे। नाउत्यस्याकारस्य ईत् ङिति हसे।

५०

हस्व दृत्त स्यौसे
औ औ ऐ आ सै ४

आप्लवनं छितस्तुत्य
मनं

क्रीणीतः। नातः। नाइत्यस्याकारस्य लोपोङिति स्वरे। क्रीणंति। क्रीणीते। विक्रेपिथ। विक्रेथ। अक्रैषीत्। अ-
क्रेष्ट। प्रीञ् तर्पणे कांतौ च। पिप्रिये। श्रीञ् पाके। अश्रैषीत्। अश्रेष्ट। मीञ् हिंसायां। ममौ। मिम्यतुः। ममि-
थ। ममाथ। मासीष्ट। माता। अमासीत्। स्कुञ् आप्लवने। स्तंभु स्तुंभु स्कंभु स्कुंभु स्कुञ्भ्यो नुनौ च। स्कुनोति।
स्कुनुते। स्कुनाति। स्कुनीते। अस्कौषीत्। अस्कोष्ट। स्तंभु स्तुंभु स्कंभु स्कुंभु अवरोधने। एते परस्मैपदिनः दुःलूम्भादीनां ह्रस्वः
स्तभ्नोति। स्तभ्नाति। विष्टभ्नोति। विष्टभ्नाति। स्तुभ्नोति। स्तुभ्नाति। स्कभ्नोति। स्कभ्नाति। विष्कभ्नोति। विष्क-
भ्नाति। स्कुभ्नोति। स्कुभ्नाति। हस्तादानेहौ। हलांतान्ना स्थाने आनः स्याद्धौ। स्तभान। स्तुभान। स्कभान। स्कु-
भान। अस्तभत्। अस्तंभीत्। युञ् बंधने। युनोति। याता। क्नूञ् शब्दे। क्नूनाति। अक्नावीत्। द्रूञ् हिंसायां। दृ
दु विता। पूञ् पवने। प्वादेर्ह्रस्वः। चनर्ष। पुनाति। अपावीत्। लूञ् छेदने। लुनाति। स्तॄञ् आच्छादने। स्तृण

सि०चं०
५२

ति। तस्तरतुः। स्तीर्यात्। स्तरिषीष्ट। स्तीर्षीष्ट। अस्तारीत्। अस्तरिष्ट। अस्तरीष्ट। अस्तीर्ष्ट। कॄ ञ् हिंसायां। कृणाति
। चकरे। चकृढ्वे। वृञ् वरणे। वृणाति। वूर्यात्। वरिषीष्ट। वूर्षीष्ट। अवारीत्। अवरिष्ट। अवरीष्ट। अवूर्ष्ट। धूञ् कम्प
ने। धुनाति। दुधविथ। धविता। धोता। अधावीत्। अधविष्ट। अधोष्ट। ग्रह उपादाने। गृह्णाति। गृहाण
। ग्रहीषीष्ट। ग्रहीता। अग्रहीत्। अग्रहीष्ट॥ ॥ इत्यात्ये॥ ॥ शॄ अ हिंसायां। शृणाति। शॄदॄपॄ ह्रस्वो वा श्रीं ४
लिटि। शशरतुः। शश्रतुः। शीर्यात्। शरिता। शरीता। पॄ पालनपूरणयोः। पृणाति। पपरतुः। पूर्यात्। वॄ वरणे
वृणाति। ववरतुः। वूर्यात्। भॄ भरणभर्त्सनयोः। भृणाति। मॄ हिंसायां। मृणाति। दॄ विदारणे। दृणाति।
ददरतुः। दद्रतुः। जॄ वयोहानौ। जृणाति। नॄ नये। नृणाति। ॠ गतौ। ॠणाति। अरांचकार। ईर्यात्। अरि राम:
ता। अरीता। गॄ शब्दे। गृणाति। ज्या वयोहानौ। ग्रहादिकृदिति च। जिनाति। जिज्यौ। जिज्यतुः। जिज्यिथ। जिज्यौ ५२

थाजीयात् । अज्यासीत् । री गतिरेषणयोः । रिणाति । ली श्लेषणे । लिनाति । ललौ । लिलाय । लिल्यतुः
लाता । लेता । अलासीत् । अलैषीत् । व्ली वरणे । व्लिनाति । प्ली गतौ । प्लिनाति । इत्यादि । व्री वरणे । भ्री भयभ
रणयोः । क्षीष हिंसायां । एषां नवानां ह्रस्वः । व्रिणाति । व्रीणाति । भ्रिणाति । भ्रीणाति । क्षिणाति । क्षी
णाति । ज्ञा अवबोधने । जानाति । बंध बंधने । बबंध । बबंद्ध । भंत्स्यति । अभांत्सीत् । मंथ विलोडने । मथ्ना
ति । श्रंथ ग्रंथ संदर्भे । शश्रंथ । शश्राथ । जग्रंथ । जग्राथ । कुथ कुंथ संश्लेषणे संक्लेशने च्वीः । चुकोथ । चु
कुंथ । मृड मृद क्षोदे । मृड्नाति । मृद्नाति । गुध रोषे । गुध्नाति । कुष निष्कर्षे । कुष्णाति । निरः कुषो वा सादेरि
ड्वा नपि । निष्कोषिता । निष्कोष्टा । निरकोषीत् । निरकुक्षत् । क्षुभ संचलने । क्षुभ्नादिषु न णत्वं । क्षु
भ्नाति । क्षुभान । णभ तुभ हिंसायां । नभ्नाति । तुभ्नाति । क्लिश विबाधने । क्लिश्नाति । अक्लेशीत् । अक्लिक्ष

सि०चं० ४२ ता। अश भोजने। अश्नाति। आश। उध्रस उंछे। उध्रस्नाति। उकारो धात्ववयवः इत्येके। उध्रसांचकार। विष
विप्रयोगे। विष्णाति। अविक्षत्। पुष पुष्टौ। पुष्णाति। अपुषत्। मुष स्तेये। मुष्णाति। खच खव हिठ भूतप्रादुर्भा
वे। खच्ञाति। वस्य ऊने। खौनाति। हिठ्नाति।। ।।इतिपम्।। ।।वृङ् संभक्तौ। वृणीते। ववृषे। अवरिष्ट। अ
वरीष्ट। अवृत।। ।।इति क्र्यादयः।। ।।चुर स्तेये। चुरादेः स्वार्थे णिच्। चोरयति। चोरयांचकार। चोरयात्।
अरु ऊ चिद्वा। णेः। अङिलोपोकस्य उपधायाः। लघोर्दीर्घः। अचूचुरत्। चिति स्मृत्यां। चिंतयति। अचिचिंतत्
चुरादेर्णिर्वेतिकेचित्। चिंतति। यत्रि संकोचने। यंत्रयति। अययंत्रत्। ओलडि उत्क्षेपणे। ओलंडयति। ओ
लडि इत्येके। लंडयति। पीड अवगाहे। पीडयति। भ्राजभासभाषदीपजीवमीलपीडामुपधाया ह्रस्वो वा। ड॰ रामः
परे णौ। अपीपिडत्। अपिपीडत्। मील मीलने। मीलयति। अमीमिलत्। अमिमीलत्। प्रथ प्रख्याने। प्रा ४२

श्रथयति। स्मृदृत्वरप्रथम्रदस्तृस्पशां पूर्वस्याद ऽःपरे ओ इत्यपवादः। अपप्रथत्। पृथ प्रक्षेपे। पर्थयति।
उपधाया ऋवर्णस्य ऋ वा ऽःपरे ओ इ रारामर्थादः। अपीपृथत्। अपपर्थत्। भक्ष अदने। भक्षयति। अ
बभक्षत्। श्रण दाने। विश्राणयति। अशिश्रणत्। अशश्राणत्। तडु आघाते। अतीतडत्। ज्ञप ज्ञानज्ञाप
नयोर्मित्। मितां ह्रस्वः। मितां धातूनां उपधाया ह्रस्वो णौ। ज्ञपयति। अजिज्ञपत्। यम परिवेषणे मित्। यमय
ति। चहु परिकल्कने मित्। चहयति। अचीचहत्। चपयति। अचीचपत्। रह त्यागे मित्। रहयति। अ
रीरहत्। बल प्राणने मित्। बलयति। चिञ् चयने मित्। चिस्फुरोर्णौ वात्वं वा। णतो ओ पुक्। आधातोरन्तं
न्तस्य च ओ पुक्। चपयति। चाययति। स्वार्थेऽणौ नणादिभ्योऽन्ये मितो न। कृत संशब्दने। धातोरुपधाया ऋतो स्वरस्य इः
र्। कीर्तयति। अचीकृतत्। अचिकीर्तत्। आकुस्मादात्मनेपदिनः। चित संचेतने। चेतयते। अचीचि

सि॰चं॰ ५३

तत। दंश दंशने। दंशयते। अददंशत। आकुस्मीयमात्मनेपदं णिसंनियोगेनैव। दंशति। न लोपो नसं-
जिघा इत्यर्थाम्नादेरवतन्त्रग्रहणात। तन्त्रि कुटुंबधारणे। तंत्रयते। अततंत्रत। कुटुंबयते। अचुकुटुं-
बत। मन्त्रि गुप्तभाषणे। मंत्रयते। अममंत्रत। शाम लक्ष आलोचने। शामयते। लक्षयते। दिवु परिकू-
जने। देवयते। गृ विज्ञाने। गारयते। विद चेतनाख्याननिवासेषु। वेदयते। कुस्म नाम्नो वा। कुस्मेति धातुः
कुत्सितस्मयने। कुस्मयते। अचुकुस्मत। अथवा कुस्मेति नामधातोर्णिः। कण निमीलने। काणयति। अ-
चीकणत। अचकाणत। नवगणपाममुक्तेभ्यो हिंसार्थेभ्यः स्वार्थे णिः। हिंसयति। णा नियोगे। आज्ञाप-
यति। अजिज्ञपत। भू मिश्रीकरणचिंतनयोः। भावयति। अबीभवत। लोकृ लोचृ भाषणे। ऋदितः।
ऋदितः शासश्चाप्नुतेर्कार्यं न। अलुलोकत। अलुलोचत। धूञ् कंपने। धूञ्प्रीञोर्नुक्। धूनय

राम॰ ५३

यतः। यस्या[illegible]श्चानपित्रोपः।१।२

ति। घवति। श्रीजन्तपणो। श्रीणयति। वयति। अथादंतः। कथवाक्यप्रबंधने। अल्लोप स्थानिवत्। तेन
वृद्धिर्न। कथयति। अल्लोपिनो नाङ्कार्यम्। अचकथत। वरईप्सायां। वरयति। अववरत। गण संख्याने।
गणेः ईत्वं सपूर्वं च काङ्परे। अजीगणत। अजगणत। स्तन गदी देवशब्दे। स्तनयति। गदयति। अतस्तन
त। अजगदत। पत गतौ। पतयति। पतति। पतयांचकार। अपपतत्। अपीपतत् इत्येके। पातयति। अपीप
तत्। रच प्रतियत्ने। रचयति। कल गतौ संख्याने च। कलयति। स्पृह ईप्सायां। स्पृहयति। भाम क्रोधे।
अबभामत। सूच पैशून्ये। सूचयति। ऊन परिहाणे। ऊनयति। णिनिमित्तस्वरादेशो द्वित्वे स्थानिवत्। करतव्ये २
स्वरादेः परः। औननत्। अर्थ उपयाचने। अर्थयते। आर्तथत। संग्राम युद्धे। असंग्रामत। अंध दृष्ट्यु
पघाते। आंदधत। अंक अंग पदे लक्षणे च। आंचकत। आंजगत॥ ॥इति चुरादयः॥ ॥ ॥

प्रस्मिन्नर्थे प्रत्ययः स एव उक्तः। ... अनुक्ते कर्तरि तृतीया॥१॥

सि० चं०

५५

गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्माकर्मकाणामणिकर्ता स णौ॥ गत्याद्यर्थानां शब्दकर्मकाणां चाणौ यः कर्ता स णौ प्रथमः कर्म संज्ञः स्यात्। शत्रून् गमयति। शिष्यान् बोधयति। पुत्रं ओदनं भोजयति। शिष्यान् वेदं पाठयति॥

गतिबुद्धि... कर्माकर्मकाणां तथा॥ ... शत्रून् गमयति ...

धातोः प्रेरणे णिः। प्रयोजकव्यापारेऽर्थे धातोर्णिप्रत्ययः। भवन्तं प्रेरयति भावयति। भावयते। भावयांचकार।
उः मयोः पूर्वस्योकारस्यत्वं पवर्गयणजकारेष्ववर्णपरेषु। अबीभवत्। मूङ् बंधने। अमीमवत्। अयी-
यवत्। अरीरवत्। अलीलवत्। अजीजवत्। स्रवति शृणोति द्रवति प्रवति प्लवति च्यवतीनामङ् मयोः
पूर्वस्योकारस्यत्वं अवर्णपरधात्वक्षरे परे। असिस्रवत्। असुस्रवत्। अशिश्रवत्। अशुश्रवत्। अदि-
द्रवत्। अदुद्रवत्। नेरितः। अशशासत्। अडुढौकत्। णौ तौ तान्नेः। णेः। चोरयति। अचूचुरत्। ईतोर्धात-
ईतोर्वित्। आदेश इण् वर्जितो ज्ञौ णि। घातयति। अजीघतत्। स्वदेर्गतौ तो नो। सातयति। असीसतत्
गतौ तु सादयति। गतोजोपुक्। पुक्ष्येणः। अर्पयति। आर्पिपत्। दापयति। अदीदपत्। धापयति। अ-
दीधपत्। स्थापयति। तिष्ठतेरुपधाया इत्। अतिष्ठिपत्। पादेर्युक्। पा शो छा सो ह्वे व्ये वे नो युक्

...प्रयुज्यते यः असौ प्रयोज्यः॥ प्रयोजयतीति प्रयोजकः। प्रयोजकस्य व्यापारः तस्मिन्॥ ...स्य कर्तार मा... युक्तो नाप ... दि॥८

गमयती ... २

ऋदन्त शास ... उ ... कार्य ... ४

... निर्देशात् ... कार्यम ... ॥४

ऋदन्तस्य दन्तस्य धातोः पुक् ... र

राम:

५५

आसनार्थहानम्रनुक्तेस्तीयान ।।१।।

इ कारः स्थानी १

नीस्थादिक्रादिश ह्वायकस्ते कर्त्तानकर्मसः ।। येहरसार्थोहितैमक्षोर्जा तोरहिंनेः ।। ह्रिकेरलीव्लियः कर्तोलि स्थ

आमनेविषये तद्ददमिवाद दश्रारपि ।।२।।

बोत स्फ मि॰ १ ओ। शाययति। विवृते रेङः पूर्वस्मिंकारं उपधालोपश्च। अपीप्यत। शाययति। अशीशयत। छाययति

अचिच्छयत। साययति। असीसयत। ह्वाययति। ह्वयतेर्न्यतस्याउऽभयोः संप्रसारणं पुगभावश्च। अजू

क॰ प्ये॰ तिवा॰ २ हवत। अजुहावत। व्याययति। अविव्ययत। वाययति। अवीवयत। पातेर्णौ लुक्। पालयति। अपीपल लुगागमस्थानं २

स्मयकार्थः विस्मये १ त्। स्मिपयो स्मयते र्णौ लः। भीस्मिभ्यां न्यतो भाभात श्रयो जकाद्वेडय स्मयो। जटिलो विस्मापयते। भियः वृक्षि स्मा॰ १

स्यास्माल्वं वा तद् भावेषुक्। भो हेतोर्भ्वेडये। मुंडो भापयते। भीषयते। स्फदे रो पो वा। एपयति। एहय

उपधाया आवर्त्त स्वस्य ह्रस्वः परेस्मी हरतामप्रवादः ३ ति। कल्पयति। अचीक्लृपत। अचकल्पत। वर्त्तयति। अवीवृतत। अववर्त्तत। मार्जयति। अमीमृजत।

अममार्जत। क्रीङ्जीनामात्वं णौ। अध्यापयति। अध्यापिपत। अर्तिह्रीब्लीरीक्नूयीक्ष्मायीनां णौ

गपत। क्रापयति। अचिक्रपत। जापयति। अर्तिह्रीब्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यातां पुक् णौ। कापयति। अजिज्ञिपत ह्रील स्मायां १

क्रीविक्षेपे १ जी जये १ पुकि गुणः १

उपधायाल घो रित्यनेनोपधायाइत्यस्य योगविभागाद्धातोरुप

धाया लघोरिको गुणो भवतितेन गुणेरपि भवति १

स्थः हस्वश्च ... पूर्वस्यादरूपे रेखे ४ ... परस्मैपदिनः २

इलमध्यशोरे ३

क्लीवरूपेवरणे। स्वीकारः १ ... उपधेकृतेर ... आमियकोमि लापः २ ... आद्रिमायेः १

सि०कौ०
४५

ह्रेपयति। अजिह्रिपत्। रेपयति। नूयपोर्वेसेइकारेचलोपः। क्नोपयति। अचुक्नुपत्। क्ष्मापयति। अचिक्ष्मप-
त्। दुषेर्णौ दीर्घः। दूषयति। स्फायो वः। स्फावयति। अड्डु अभियोगे। अड्डयति। आड्डिडत्। अर्चेश्गा(?)णो आ-
र्चिचत्। औन्दिदत्। उब्जेरजेद्वे। औब्जिजत्। आर्दिद्वत्। रभिलभोः स्वरे तुमनुल्पलिटोः। रम्भयति। अ-
रम्भत्। अललम्भत्। ज्ञापयति। अजीज्ञपत्। असस्मरत्। अददरत्। वेष्टिचेष्ट्योः अत्वं वा चङि। अ-
ववेष्टत्। अविवेष्टत्। अचचेष्टत्। अचिचेष्टत्। अबिभ्रजत्। अबभ्राजत्। कणरणभणश्रणलुपहेठ
हेठलोटिलोटिलोपीनां वा ... अचीकणत्। अचकाणत्। स्वापेः संप्रसारणं चङि। असूषुपत्॥
ह्वयतेश्चङि स्यतस्य संप्रसारणं ... अशिश्वयत्। अशुशवत्। जिघ्रतेस्तु धातोरिद्वा चङि। अजिघ्रिपत्।
अजिघ्रपत्। सिध्यतेरपारलौकिकेऽर्थस्य आत्वं णौ। अन्नं साधयति। अन्यत्र सेधयति। ज्ञानेनैगीयते
ध्यति हेयमुपादेयं च ... ज्ञातुकामः प्रवर्तते तन्नायः प्रयुङ्क्ते ज्ञानविशेषवन्तं करोतीत्यर्थः॥१॥ ... पक्ष

आजेभाव ... जीवमीलपीडां वा ... पधाया हस्वादरूपे रेखे ४
निनिषि ... स्वरादेशे २

लोचिवात्रिलोटी ... स्थादिः ३ ... सेधयतीति ... सः सि

रमरामस्वरम ... सेवेगत्यर्थे ... कलमभणरणवण ... हेठविबाधा ... पीडायां

रामः
४५
निर्देश ... ॥१॥

अवीवपत् १ अवीवयत् २ अदुदूषत् १ अदूदुषत् १ अजीघटत् २

ग्लैम्लै। ग्लपयति। म्लपयति। चित्तविरागे दुषो दीर्घो णौ। दूषयति। दोषयति। इणो णौ गमिः। गम-
यति। अजीगमत। आपयति। आपियत। घट चेष्टायां। घटादयो मितः। मितां ह्रस्वः। घटयति। व्यथय-
ति। प्रथयति। प्रस विस्तारे। प्रसयति। म्रद मर्दने। म्रदयति। अमम्रदत। स्खद विद्रावणे। स्खदयति॥
त्वरयति। ज्वर रोगे। ज्वरयति। नट नृत्तौ। नटयति। चक दीप्तौ। चकयति। लगे सङ्गे। लगयति। ज्वल दीप्तौ।
प्रज्वलयति। स्मृ आध्याने। स्मरयति। दॄ भये। दरयति। नॄ नये। नरयति। श्रा पाके। श्रपयति। ज्ञा मारणतो-
षणनिशामनेषु ज्ञा। ज्ञपयति। कंपने चलिः। चलयति। मदी हर्षग्लेपनयोः। मदयति। ध्वन शब्दे। ध्वनय-
ति। जनीजॄष्क्नसुरञ्जोऽमन्ताश्च। जनयति। जरयति। क्नसु ह्वरणदीप्त्योः। क्नसयति। रञ्जेर्मृगरमणे
नलोपः। रजयति। अन्यत्र रञ्जयति। अरीरजत। शमयति। दमयति। ज्वलह्वलह्मलनमामनुपसर्गा-

अविव्यथत् १ अविप्रथत् २

विप्रथत् ... यत्र मिदर्थः ३

ऋलोपः पूर्वकिं स्मर ... ४

हिंसनात् ... ४

जनीतिङ्क्तिं॥ जीजनयति॥२॥

... ॥२॥ किं ... यति ... ॥२॥

... ॥२॥

निशामयति रूपमित्यादि तु शमालोचने इत्यस्य धातुनाम्नो कार्यत्वात् स्थूलदृष्ट्यर्थतादि ॥ अ॥ आस्वादयति आपारयति अर्थः ॥ भोजने तु यमति विप्रं भोजयती अर्थः ॥

वा मित्स्यात् ।

प्लवां धन्तुनां मित्स्यात् ।

सि० कौ० ५६

वा । ज्वलयति । ज्वालयति । ह्वल ह्मल चलने । ह्वलयति । ह्मलयति । ग्लास्नावनुवमां च । ग्लापयति । ग्ल-
पयति । स्नापयति । स्नपयति । नकम्यमिचमां । कामयते । अम रोगे । आमयति । चामयति । शमो दर्-
शने मित् । निशामयति रूपम् । यच्छतिर्भोजननिवेषे मित् । यमयति । आस्तरणे । आयामयति । स्खदि-
रवपरिभ्यां मित् । अवस्खादयति । परिस्खादयति ॥ ॥ इति ण्यन्तप्रक्रिया ॥ ॥ इच्छायामात्मनः
सः । धातोरात्मनइच्छायां सन्वा स्यात् । भवितुमिच्छति बुभूषति । बुभूषांचकार । अबुभूषीत् । उः संयु-
वर्णान्तादुवर्णान्ताच्छ्रिञ्युहि हिभ्यां च । ११ सनस्सनेट् । नानिटि सन् । इको झल् । जित्ते सप्रत्यये गुणाना । तितीर्ष-
ति । सनीर्दीर्घः । चिकीर्षति । चिचीषति । जिगीषति । पुपूषति । यः सः । पिपसति । पिपासति । मुमूर्षति । पुप्र-
षति । बुभूर्षति । रुदविदमुषग्रहिस्वपिप्रच्छः सं च । कित्वा । रुरुदिषति । विविदिषति । मुमुषिषति । ह्य-

स्खदिरवपरिभ्यां मित् ॥ अवस्खादयति । परिस्खादयति ॥ ईर्ष्यतेस्तृतीयो द्वितीयस्य तृतीयो द्विः ॥ इतीर्ष्यः सत्कस्य
ते वा श्रुतिः ईर्ष्यियत अकिः स्वरादेः परः ईर्ष्यियत यस्य द्वितीयपक्षे सान्ते ईर्ष्यिषिषति आदिपक्षे ईर्ष्यिषिषति ऐ-
र्ष्यिषीत ऐर्ष्यिषिषीत ५ ॥

इतीर्ष्यः कईहरा कौ स्नायां पतभे देनस्यात्यह

रामुदयस्यमेर

राम: ५६

ढः। षढोः। आदिर्जिगणानां। जिहृक्षति। मुमुक्षति। कृगृदृधृप्रछिभ्यः सनः सेट्। चिकरिषति। जिगरि
षति। दिदरिषति। दिधरिषति। पिपृछिषति। श्रुतुमिच्छति जिध्वंसति। हनिङोः सेदीर्घः। जिघांसति। उ
ङः सेगम्। सांतावर्वेवदानृ। अधिजिगांसते। गमेः सनसेट्नानि। जिगमिषति। इस्से। आपिदाधारभलभ
शकपतपदे मीमामाङ्गेङां स्वरस्य स्मनि टिसेपूर्वस्य च लोपः। दित्सति। धित्सति। रभाराभस्ये। लकाणघा
प्स्वा। लभस्वणा। रिप्सते। लिप्सते। शिक्षति। पित्सते। पततनदरिद्राभ्यः सनसेड्वा। पित्सति। पिपतिषति।
मित्सति। मित्सते। आप्नोतेरी। आप्नोतेराकारईः सेपूर्वलोपश्च। ईप्सति। अशोरनो यो धा। अशे रिछा यां भा गा
यः प्रत्ययः। अशनायति। अशिशिषति। तितनिषति। तितंसति। तनेः सादौ सेवादीर्घः। तितांसति। दिद
रिद्रिषति। दिदरिद्रासति। दंभिज्ञपिभ्यां सनसेवेट्। दिदंभिषति। जिज्ञपयिषति। लोपः स्वरस्याभ्यासे दंते

पूर्व्वलोपश्च। दंभेरिच्च। दंभेः स्वारस्य इः स्यादीच्च सादौ से पूर्व्वलोपः। धीप्सति। धिप्सति। धीप्सति। इवंतन्न
धभ्रस्जश्रिस्वृयूर्णुभृमनिभः। मस्जेरुधा। दिदेविषति। वस्वा निरिटि से ऊः। दिद्यूषति। अर्द्दिदिषति। अ
र्धेरनिटि सस्त्वरं स्य ई भेवृति। हित्वलोपश्च। ईर्त्सति। बिभ्रज्जिषति। बिभर्ज्जिषति। बिभ्रक्षति। बिभर्क्षति।
शिश्रयिषति। शिश्रीषति। स्वृशब्दोपतापयोः। सिस्वरिषति। सुस्वूषति। यियविषति। युयूषति। ऊर्णु
नविषति। ऊर्णुनुविषति। ऊर्णुनूषति। बिभरिषति। बुभूर्षति। ज्ञोतिज्ञनपोरव पूर्व्वात्मस्यापः घभू
से। जुज्ञूषति। सिषाधयिषति। सिसनिषति। सिषासति। अनिटि से उपधायान सलोपः। टे दृ हिंसायां।
तितृक्षति। तितृंहिषति। इणः सेगमवोधने। जिगमिषति। बोधने तु प्रतीषिषति। इण्वत् इकः। अधिजि
गमिषति। इवर्णोवर्णोपधाद्धलादेरलो तातरलताच्च क्रमो में सेटो वा कित्तो। दिद्युतिषते। दिद्योतिषते

हृहृषिषते। हरो ह्विषते। लिलिखिषति। लिलेखिषति। सिस्निहिषति। सिस्नेहिषति। राधो हिंसायामि
स्येद्वित्वलोपश्च। रित्सति। अनूनोऽआर्ऋ। रात्सति। मुचेऽकर्मकस्य गुणो वा से द्वित्वलोपश्च। मोक्षते।
मुमुक्षते वा वत्सः स्वयमेव। अकर्मकेति किम्। मुमुक्षति वत्सं कृष्णः। विद्वत्सति। आतितृ विवर्त्तिषते। नि
वर्त्तिषति। निवृत्सति। वृङ्वृञ् अकर्दतां त्वसेड्वा। तितरिषति। तितरीषति। तितीर्षति। विवरिषति। वुवू
र्षति। वुवूर्षते। ध्रूकोटिल्ये। दिध्वारिषति। दुध्वूर्षति। स्मिङ्पूङ्ऋअंजूअशूभ्यः सन्सेट्। सिस्मयिषते। पि
पविषते। अरिरिषति। अंजिजिषति। अशिशिषते। उचिच्छिषति। अधिजिगापयिषति। अध्यापिपयि
षति। शुश्रावयिषति। जुहावयिषति। पुस्फारयिषति। पुस्फारयिषति। तुष्टावयिषति। पिपावयिषति
बिभावयिषति। यियावयिषति। रिरावयिषति। लिलावयिषति। सुस्रावयिषति। सिस्रावयिषति। सांतो

शिस्वापयिषति २

स्मीन। स्वार्थे धातोस्तु सन्नादेर्वा। जुगुप्सिषते॥ ॥इति सन्प्रक्रिया॥ ॥अतिशये हलादेर्यङ्। क्रियाद्वा। ह
लादेर्धातोरेकस्वरादतिशयार्थे पौनःपुन्ये च यङ्। अस्य धातो र्द्विर्वचनम्। यङि। यङि यङ्लुकि च पूर्वस्य ना
मिनो गुणः। सन्धात्वः। डित्त्वात्तङ्। अतिशयेन पुनःपुनर्वा भवति बोभूयते। बोभूयाञ्चक्रे। अबोभूयिष्ट। बो
भुज्यते। अनपि च हलात्। हलात्परस्य यस्य लोपो भवति अनपि परे। बोभुजाञ्चक्रे। बोभुज्यते। लेलिह्यते। बो
भूयते॥ वेविद्यते। आतः। यङि यङ्लुकि च पूर्वस्यातः आकारः। पापच्यते। पापठ्यते। सविभिस्तिनिमृत्र्यो गुरुत्वे सूत्रमूसनन्तो४
र्णोतिभ्यो यङ्। सोसूच्यते। सोसूत्र्यते। मोमूत्र्यते। यकारे रेफस्य न द्वित्वनिषेधः। अरार्यते। अरारिता। अश
श्यते। अशाशिता। ऊर्णोनूयते। गत्यर्थात्कौटिल्य एव यङ्। कुटिलमटति अटाट्यते। वाव्रज्यते। लुपसदच
रजपजभदहदहदशगॄभ्यो धात्वर्थगर्हायामेव यङ्। गर्हितं लुम्पति लोलुप्यते। सासद्यते। जमजपानुक्। ४८

पर३ पठमब्यने४ सूत्रपाठमेवचने४ गदमातो४

जेजभ्यते २ दंदह्यते २ चरफलोः पूर्वात्परस्यात उत यङ्लुकोः १

जपांतस्य जपजभदहदंशभंजपसां च र फलां च पूर्वस्य नुक् यङ्लुकोः । चंचूर्यते । चंचुरां चक्रे । पंफुल्यते ।
तु गित्यते । गातुस्थारोलक्ष्यते मत्त चपदीतवत् । जंजभ्यते । जेजप्यते । गिरतेरक्षस्य लत्वं यङि । जेगिल्यते । पं
३४ थम्यते । चंकम्यते । चंचम्यते । जाजायते । तंतन्यते । दंदह्यते । बंभज्यते । पसबाधनग्रंथनयोः । पंपस्यते । री
गृपधस्य । अलतोऽन्त्यादुपधस्य च धातोर्यङि पूर्वस्य रीक् । नरीनृत्यते । वरीवृत्यते । जरीगृह्यते । दरीदृश्यते ।
वरीवृश्च्यते । परीपृच्छ्यते । चलीक्लृप्यते । वशेर्यङि नसम्प्रसारणम् । वावश्यते । शृयतेर्वा । शोशूयते । शे
श्वीयते । सास्मर्यते । ऋवतेः पूर्वस्य न वृत्तम् । कोकूयते । वंचुस्रंसुध्वंसुभ्रंसुकसपतपदस्कंदां यङि यङ्
लुकि च पूर्वस्य नीक् । वनीवच्यते । सनीस्रस्यते । दनीध्वस्यते । बनीभ्रस्यते । चनीकस्यते । पनीपत्यते । प
नीपद्यते । चनीस्कद्यते । नाग्लोपिशास्वृदितां । चेक्रीयते । जेक्रीयते । विवीयते । दाहरिः । अपिदाधामा गे

यङि २ वंवुवं वने २

सि० कौ०
५८

हा कृपि वृतिमोस्यामिकारः। किं। तिहसे। देदीयते। देधीयते। मेमीयते। जेगीयते। जेकीयते। पेपीयते
सेषीयते। तेष्ठीयते। घ्राध्मोर्यङि। जेघ्रीयते। देध्मीयते। हन्तेर्हिंसायां घ्नीः। जेघ्नीयते। जंघन्यते। स्व
पिस्यमिव्येञां यङि संप्रसारणम्। सोषुप्यते। सेसिम्यते। वेवीयते। चायः की यङि। चेकीयते। जाजा
यते। जंजन्यते। शीङोऽयङ् यि क्ङिति। शाशय्यते। डोढौक्यते॥ ॥इति यङन्तप्रक्रिया॥ ॥वान्पूत्र॥
उक्तप्रत्ययसंयोगं विना यङो वा लुक्। यङ्लुकि पितस्तिपो वेट्। यङ्लुगन्तात्म। अदादिवच्च। बो
भवीति। बोभोति। बोभूयात्। बोभवीतु। बोभोतु। अबोभवीत्। अबोभोत्। अबोभूताम्। अबोभूवुः। पाप
चीति। पापक्ति। पापक्तः। पापचति। अपापचीत्। अपापक्। अपापक्ताम्। अपापचुः। पापचांचकार। अपापच्
इः स्तरेपि नोपधायाः। बोभुजीति। बोभोक्ति। अबोभुजीत्। अबोभोक्। बोभुजिता। अबोभोजीत्। बोभ
अबोभवुः। बोभवांचकार। गुणं बाधित्वा नित्यत्वाद्वुक्। अबोभूवीत्। अबोभोत्। अबोभूताम्। ३

राम:
५८

सन्निमित्तस्यानन्तरागतसंयोगान्तस्य सस्यैव लोपो नान्यस्य २

दीति। गाधत्ति। जाबदीति। जाबद्धि। स्पर्द्ध संघर्षे। पास्पर्द्धीति। पास्पर्द्धि। पास्पर्द्धः। अपास्पर्त्त। अपास्पर्द्
सिपि। अपास्पर्द्धाः। अपास्पर्त्त। अपास्पर्द्। दस्सः। रिलोपो दीर्घः। गाधृ प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च। जागाधी
ति। जागाद्धि। जाघात्ति। अजाघात्। सिपि। अजाघाः। अजाघात्। नाधृ। नानाधीति। नानात्ति। नानात्ति
नानाथति। दध। दादधीति। दादद्धि। दादत्तः। दादधति। दाधत्ति। अदादधीत्। अदाधत्। अदाद
द्धां। अदादधुः। अदाधः। अदाधत्। दादधिता। अदादाधीत्। अदादधीत्। चोस्कुंदीति। चोस्कुंत्ति। अ
चोस्कुन्। अचोस्कुंदीत्। अचोस्कुंदीः। अचोस्कुन्। मोमुदीति। मोमोत्ति। कुर्द कुत्सितशब्दे। चोकूर्दीति
चोकूर्त्ति। अचोकूर्दीत्। अचोकूर्त्। सिपि। अचोकूर्दीः। अचोकूर्त्। अचोकूः। ऋदन्तानामृदुपधानां
च यङ्लुकि रुग्रीमावनुकाराकारीकौ। चर्करीति। चरिकरीति। चरीकरीति। चर्कर्त्ति। चरिकर्त्ति। चरीकर्त्ति।

सम्भिन्नस्यात्रान्तसंयोगान्तस्य सस्यैव लोपो नान्यस्य २

दीति । वावर्त्ति । जागबटीति । जागबद्धि । स्पर्द्ध संघर्षे । पास्पर्द्धीति । पास्पर्द्धि । पास्पर्द्धः । अपास्पर्त्त । अपास्पर्द्
सिपि । अपास्पाः । अपास्पर्त्त । अपास्पर्द् । दस्सेः । रिलोपो दीर्घः । गाधृ प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च । जागाधी
ति । जागाद्धि । जागाधीति । अजागाधीत् । सिपि । अजागाधीः । अजागाधीत् । नाथृ । नानाथीति । नानात्ति । नानात्तः
नानाथति । दध । दादधीति । दादद्धि । दादत्तः । दादधति । दाधत्ति । अदादधीत् । अदाधत् । अदाद
धीत् । अदादधुः । अदाधः । अदाधत् । दादधिता । अदादाधीत् । अदादधीत् । चोस्कुंदीति । चोस्कुन्ति । अ
चोस्कुन् । अचोस्कुंदीत् । अचोस्कुंदीः । अचोस्कुन् । मुद । मोमुदीति । मोमोत्ति । कुर्द कूर्द्द कुत्सित शब्दे । चोकूर्दीति
चोकूर्त्ति । अचोकूर्दीत् । अचोकूर्त् । सिपि । अचोकूर्दीः । अचोकूर्त् । अचोकूः । ऋदनोनामृदुपधानां
च यङ्लुक्यिर्वसानुरुग्रिकारीक । चर्करीति । चरिकरीति । चरीकरीति । चर्कर्त्ति । चरिकर्त्ति । चरीकर्त्ति ।

सि०चं०
५०

चर्कृतः। चरिकृतः। चरीकृतः। चर्कर्ति। चरिकर्ति। चरीकर्ति। अचर्करीत्। वर्वृतीति। वरिवृतीति। वरीवृ
तीति। वर्वर्ति। वरिवर्ति। वरीवर्ति। वनीवंचीति। वनीवंक्ति। वनीवक्तः। वनीवचति। जंगमीति। जंगं
ति। जंगतः। जंग्मति। जंगमीति। जंगन्मि। जंगन्वः। जंगन्मः। अजंगमीत्। जंघनीति। जंघंति। जंघतः। जं
घ्नति। जंघहि। अजंघनीत्। अजंघन्। आशिषि वध्यात्। अवधीत्। अवधिष्टां। चंचुरीति। चंचूर्ति। चं
चूर्तः। चंचुरति। अचंचुरीत्। अचंचूः। चंखनीति। चंखंति। चंखतः। चंखन्ति। चंखायात्। चंखन्यात्।
अचंखनीत्। अचंखानीत्। योयवीति। योयोति। अयोयवीत्। अयोयोत्। योयविता। अयोयावीत्। नो
नवीति। नोनोति। जाहेति। जाहाति। जाहीतः। हेतो। जाहति। जाहीहि। अजाहेत्। अजाहात्। अजा
हीतां। अजाहुः। जाहायात्। अजाहासीत्। दाधेति। दाधाति। दाध्यात्। दाधेत्। दाधात्। धीतात्। दा

रामः
५०

देतु। दादातु। दातः। देहि। दादेयात्। अदादात्। एवं धेट्। पितम्। दादीतः। दादीहि। दादध्यात्। अदा
दासीत्। सास्वपीति। सास्वप्ति। सास्वप्तः। सास्वपति। असास्वपीत्। असास्वप्। सासुप्यात्। असास्वपीत्
असास्वापीत्। कृत्रेति नपरत्वान्नेट्। कृ। चाकर्ति। चाकरीति। तातरीति। तातर्ति। तातीर्तः। तातिरवि
तातीर्हि। तातरीतु। अतातरीत्। अतातः। अतातीर्तां। अतातरुः। अतातारीत्। अतातारिष्टां। अर्ते
र्यङ्लुकि द्वित्वे ऋवर्णस्य रत्वं तु कार्यम्। कोऽकुपूर्वस्य सवर्णा इति इयं। अरर्ति। अरियर्ति। २। अरी
ति। अरियरीति। २। अर्कीतः। अरियृतः। २। नुकोऽरिलोप इति लोपः। आरति। आरियृति। २। लिङि। रिङ्
आरियात्। अरिरियात्। अरीरियात्। गृहू। जर्गृहीति। ३। जर्गर्धि। ३। जर्गृढः। ३। जर्गृहति। अजर्गृ
हीत्। अजर्घर्ट्। ३। गृहा। जागृहीति। जाघर्ढि। तस्मादोऽङ्गे निमित्तं अप्रमाणं तस्य वृद्धिः गतले नासि

देतु। दादातु। दात्तः। देहि। दादेयात। अदादात। एवं धेट्। पितति। दादीतः। दादीहि। दादयात। अद
दासीत। शाशस्पीति। शाशस्मि। शाशस्तः। शाशस्पति। अशाशस्पीत। अशाशस्प। शाशिष्यात। अशाशस्पीत
अशाशास्पीत। कृत श्वेति नपरत्वान्नेट्। कृञ्। चाकर्ति। चाकरीति। तातरीति। तातर्ति। तातीर्तः। तातिरवि
तातीर्हि। तातरीतु। अतातरीत। अतातीर्तः। अतातीर्नो। अतातीरुः। अतातारीत। अतातारिष्टां। अतो
य ऋतोर्क्कि द्वित्वे पूर्वस्य रत् त्वे तु कारियोः कोः पूर्वस्य सवर्णादि इति इय्। अरर्ति। अरियर्ति। २। अरारी
ति। अरियरीति। २। अरीतः। अरियृतः। २। नुकोः रिलोपे इति लोपः। अरर्ति। अरियर्ति। २। लिङ्। रिङ्।
अरियात। अरिरियात। अरीरियात। गृह्। जर्गृहीति। ३। जर्गृढि। ३। जर्गृढः। ३। जर्गृहति। अजर्गृ
हीत। अजर्घट्। ३। ग्रहः जाग्रहीति। जाग्राढि। तस्मादो ढि निमित्तं सम्प्रसारणं तस्य बहिरंगत्वेनासि

ह्लाग्रहणादयः। जागृतः। जागृहति। जाग्रहोषि। जाग्रहेषि। जाग्रहिता। गृधु। जर्गृहीति। २। जर्गृ-
र्द्धि ३। जर्गृधः। ३। जर्गृधति। जर्गृधीषि। जर्धर्त्सि। अजर्गृधीत्। अजर्धर्त्। सिपि। अजर्गृधीः। २। अजर्धः।
अजर्गृद्धीत्। अजर्गर्धिष्टाम् ३। पापच्छीति। पापष्टि। तस्मादेव संप्रसारणं (पापष्टः) क्ङिति झसे कौ न
मेवच्छस्य शो वस्या ऊ। पापशिमि। पापच्छः। पापश्मः। हय गतौ। जाहयीति। जाहति। जाहतः। जाहयति। जा-
हसि। जाहामि। जाहावः। जाहामः। जाहयात्। जाहयीतु। जाहतु। जाहहि। हर्य गतिकान्त्योः। जाहर्यी-
ति। जाहर्ति। जाहर्यात्। जाहर्यीतु। जाहर्तु। अजाहः। अजाहर्तां। अजाहर्युः। ज्वरत्वरस्रिव्यविम-
वामुपधायाश्च अरयोरूठ् क्वौ झसादौ ञमादौ हकारे च प्रत्यये। जाज्वरीति। जाजूर्ति। जाजूर्तः। जाजूर्वः।
जाजूर्मः। जात्वरीति। तातूर्ति। तातूर्तः। सेस्रिवीति। सेस्रोति। सेस्रिव्यात्। सेस्रिवीतु। सेस्रोतु। असे-

स्निवीत्। अस्नेसनोत्। मव बंधने। मामवीति। मामोति। मामूवीषि। मामोषि। मामावः। मामवीतु। मा
मोतु। मामूतात्। मामूहि। मामवानि। अमामवीत्। अमामोत्। अमामोः। अमामवं। अमामाव। अम
मूम। तुर्वी थुर्वी दुर्वी धुर्वी हिंसायां। तोतूर्वीति। रेफात् छ्वोर्लोपः क्वौ झलादौ अमादौ हे च प्रत्यये। तोतो
र्ति। तोतूर्तः। तोतूर्वति। तोथोर्ति। दोदोर्ति। दोधोर्ति। मुर्छा मोहसमुच्छ्राययोः। मोमोर्ति। मोमूर्तः।
मोमूर्छति॥ ॥इति यङ्लुगंतप्रक्रिया॥ ॥नाम्नो यईवास्यात्मन इच्छायामर्थे यप्रत्यय अ
वर्णस्य ईकारः। आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रीयति। क्वचिन्न स्वयं प्रकारः। गामिच्छति गव्यति। ना
व्यति। स्वयति। मयति। पुष्पयति। स्वस्यति। काम्यश्च। पुत्रकाम्यति। अर्थवद्ग्रहणेनानर्थकस्य। तेन
पुत्रकाम्यांचकार। संनिपातलक्षणो विधिरनिमित्तं तद्विघातस्य। गव्यांचकार। धनस्यनेकारो गर्द्धाध

सि॰कौ॰ ५२

नायति। अन्यत्रधनीयति। उदकस्योदन्ः पिपासायां। उदन्यति। अन्यत्रोदकीयति। गीर्येति। स्वर्ये
ति। दिवमिच्छति दिव्यति। अमुमिच्छति अदस्यति। कर्तोरिः। कर्त्रीयति। हलात्तद्धितस्य लोपो ये। गा
र्गीयति। वात्स्यति। कवीयति। समिध्यति। हलो यस्य लोपो वा न पिनामधातो। समिधिता। समिध्यि
ता। मान्तावयाभ्यां पोन। किमिच्छति। इदमिच्छति। स्वरिच्छति। अश्ववृषयोर्मैथुनेच्छायाम्।
अश्वस्यति वडवा। वृषस्यति गौः। क्षीरलवणयोर्लालसायां। क्षीरस्यति बालः। लवणस्यति उष्ट्रः।
गाद्भ्यायेलालसायां सुगसुकौ। दधिस्यति। दध्यस्यति। मधुस्यति। मध्वस्यति। यशस्काम्यति। सर्पिष्का
म्यति। मान्ताव्ययाभ्यां काम्यः। किंकाम्यति। स्वःकाम्यति। काम्यच्च। नाम्नः करणेर्थे यः। तपस्यति। तप
श्चरतीत्यर्थः। नमसः पूजायाम्। नमस्यति। देवान्पूजयतीत्यर्थः। वरिवसः परिचर्यायाम्। वरिवस्यति। ५२

गुरुंमुखयतेइत्यर्थः ॥ शब्दादिभ्यो यङ् ॥ शब्दायते । वैरायते । कलहायते । अभ्रायते । मेघायते । कष्टायते । प
वं कर्तुमुत्सहते । ऊष्मवाष्पधूमेभ्य उद्वमने । ऊष्मायते । वाष्पायते । धूमायते । णिङ् तत्करोति । नाम्नो णिप्र
त्ययः कारणेर्थे च डित् । घटं करोति घटयति । महान्तं करोति महयति । णाविष्ठवत्कार्यं । पृथुं करोति प्रथ
यति । युवानं करोति यवयति । कनयति । स्थूलं करोति स्थवयति । दूरं दवयति । ह्रस्वं ह्रसयति । क्षिप्रं क्षे
पयति । क्षुद्रं क्षोदयति । प्रियं प्रापयति । बाढं साधयति । गुरुं गरयति । स्थिरं स्थापयति । उरुं उरयति ।
णेरुः डिश्च । सारादेः परः । अङि पूर्वस्य ढसञ्ज्ञो वा । औजिढत् । औडिढत् । ऊढुढयति । औडढत् । औ
जढत् । कर्तुर्यङ् । उपमानात् कर्तुराचारेर्थे यङ् । श्येन इवाचरति श्येनायते काकः । पंडितायते मूर्खः । यङि
वा सलोपः । पयायते । पयस्यते । अप्सरस ओजस सुमनसां नित्यम् । अप्सरायते । ओजायते । सुमनायते । ना

स्रग्वाचारे क्विप् वा। कृष्ण इवाचरति कृष्णति। स्व इवाचरति स्वति। स्वतः। स्वंति। लिटि। सस्वौ। सस्वतुः। सस्वुः। मा
ता। एता। एष्यति। आसीत्। मालेवाचरति मालाति। मालांचकार। अमालासीत्। कविरिवाचरति कवयति। कवी
यात्। नामधातोर्वृद्धिर्वा सेः। अकवयीत्। अकवायीत्। विरिवाचरति वयति। विवाय। विव्यतुः। विव्युः। अवयी
त्। अवायीत्। श्रीरिव श्रयति। शिश्राय। शिश्रियतुः। पितेव पितरति। रिङः। पित्रियात्। भूरिव भवति। बु
भाव। अभावीत्। द्रुरिव द्रवति। अद्रावीत्। अमांतस्योपधाया दीर्घः कौ। अकारादौ ह्रस्वश्च क्वि ति। इदमिवाच
रति। इदामति। राजेव राजानति। पंथा इव पथीनति। अमुसीणति। धूरिव धवति। क इव कति। चको
चकइतान्ने। स्व इति स्वति। सस्वौ। सस्वरतान्ये। आचारे। उपमानात्। कर्मणश्चाधारात्। उपमानाद्यप्रथय
आचारार्थे अस्य चेकारः। पुत्रमिवाचरति पुत्रीयति शिष्यमुपाध्यायः। प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः। भृशादि

भ्वोऽभूततद्भावे ष्यङ् । अंत्यहस्लोपश्च । अभृशो भृशो भवति भृशायते । उपसर्गसमाकारं पूर्वपदं धा
तुसंज्ञादेहो प्रत्यये षित्कोषि तेट्यकक्रियते । तेन मनूसशब्दा आगद । सुमनायत । उदमनायत । सु
खादिभ्यो यङ् कर्तुर्वेदने भवे । सुखं वेदयते सुखायते । दुःखं वेदयते दुःखायते । कष्टेऽर्हणे कि । परमदुःप
वेदयते । पुच्छादुदसने व्यसने पर्यसने च णिङ् । उत्पुच्छयते । विपुच्छयते । परिपुच्छयते मयूरः । भांडात्स
माचयने । संभांडयते । भांडानि समाचिनोति राशीकरोतीत्यर्थः । चीवरादर्जने परिधाने च । संचीवरयते
भिक्षुः । चीवरमर्जयति परिधत्ते वेत्यर्थः । अर्थवेदसत्यानामापुक् णौ । अर्थं करोति आचष्टे वा अर्थ
पयति । आर्थयत । वेदापयति । सत्यापयति । एनी मांसवष्टणतयति । पृथुं प्रथयति । दृढ्हाः सतां शरेवा
टिलोपः । अपिप्रथत । अपप्रथत । मृदुं म्रदयति । भृशं भ्रशयति । कृशं क्रशयति । दृढं द्रढयति । अमि

सि०चं०
५४

म्रदत्। अमम्रदत्। अबभ्रशत्। अववृक्षत्। अददृढत्। परिदृढयत्। पर्यवदृढत्। नाम्नो जितक्वावहे
त्वां मां वा आचष्टे त्वादयति। मादयति। युवां आवां वा युष्मयति। अस्मयति। श्वानं शावयति। ऊनयती
लोके। विद्वांसं विदयति। विद्रावयती। पर। विदयती। अन्ये। उदञ्चं उदीचयति। उदैचिचत्। प्रत्यञ्चं प्रती
चयति। प्रत्यचिचत्। समीचयति। समचिचत्। तिर्यञ्चं तिरायति। अतितिरायत्। सध्र्यञ्चं सध्रापयति
असमध्रापयत्। स्थूलं स्थवयति। दूरं दवयति। युवानं यवयति। स्थिरं स्थापयति। अन्तिकं नेदयति। बाढं
साधयति। ह्रस्वं ह्रापयति। अजिह्रपत्। वृद्धं वर्षयति। स्फिरं स्फापयति। उरुं वरयति। बहुलं बंहयति।
तृप्रं त्रपयति। दीर्घं द्राघयति। वृन्दारकं वृन्दयति॥ ॥इति नामधातुप्रक्रिया॥ ॥कण्ड्वादिभ्यो यक्॥ स्वा ५४
र्थे। कंडू गात्रविघर्षणे। कंडूयति। कंडूयते। मंतु अपराधे रोषे च। मंतूयति। जितरूपके। मंतूयते। वल्गु

पूजामाधुर्ययोः। वल्गूयति। असु असू मनः असूञ् उपतापे। असुयति। असूयति। अस्सूयति। असूयते। ले
लादीप्तौ। लेलायति। मेधा आशुग्रहणे। मेधायति। सुख दुःख तत्क्रियायां। सुख्यति। दुःख्यति। सु
खं दुःखं चानुभवतीत्यर्थः। गद्गद वाक्स्खलने। गद्गद्यति। एला खेला विलासे। एलायति। खेला
यति। हृणीङ् रोषणे लज्जायां च। हृणीयति। हृणीयते। महीङ् पूजायां। महीयते। पूजालभ
न इत्यर्थः। सपर पूजायां। सपर्यति। भिषज् चिकित्सायां। भिषज्यति। इषुध शरधारणे। इषुध्य
ति। अगद नीरोगत्वे। अगद्यति। आकृतिगणोऽयम्॥ ॥इति कंड्वादयः॥ ॥निविशादेः। न्यादि
पूर्वकाद्विशदेर्धातोस्तत। निविशते। परिव्यवेभ्यः क्रियः। परिक्रीणीते। विपराभ्यां जेः। विजयते। आ
ङो दोऽनास्यविकाशने। आदत्ते विद्याम्। अविकाशने तु व्याददाति मुखं। पराङ्गकर्मकान्न निषेधः

आदद्दते पिपीलिकाः पतंगस्य मुखं। क्रीड आङ अनुपरिभ्यः। आक्रीडते। अनुक्रीडते। समोऽकूजने। सं
क्रीडते। कूजने तु संक्रीडति चक्रम्। आगमेः क्षमायां। आगमयस्व तावत्। मा त्वरिष्ठा इत्यर्थः। शिक्षे
र्जिज्ञासायां। धनुषि शिक्षते। धनुर्विषये ज्ञाने शक्तो भवितुमिच्छतीत्यर्थः। हरतेर्गतताच्छील्ये। पै
तृकमश्वा अनुहरंते। मातृकं गावः। पितुर्मातुश्चागतं प्रकारं सततं परिशीलयंतीत्यर्थः। ताच्छील्ये किं।
मातुरनुहरति। किरतेर्हर्षजीविकाकुलायकरणेषु। अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वाले
खने। अपस्किरते। वृषो हृष्टः। कुक्कुटो भक्षार्थी। श्वा आश्रयार्थी। हर्षादिष्विति किं। अपकिरति
कुसुमं नायुः। गजोऽपकिरति। आङि नुप्रच्छ्योः। आनुते। आपृच्छते। शप उपालंभे। विप्राय शपते। ५५
समवप्रविभ्यः स्थः। संतिष्ठते। आङः प्रतिज्ञायां। शब्दं नित्यमातिष्ठते। नित्यत्वेन प्रतिजानीत इत्यर्थः। राम:

साभिप्रायाविःकरणे निर्णेत्राख्यायां च। गोपी कृष्णाय तिष्ठते। आशयं प्रकाशयतीत्यर्थः। संशय्य कर्णादि
षु तिष्ठते यः। कर्णादीन् निर्णेतृत्वेनाश्रयतीत्यर्थः। उदोनूर्द्ध्वकर्मणि। ईहायां। मुक्तावुत्तिष्ठते। अनूर्द्ध्वेति किं
पीठादुत्तिष्ठति। ईहायां किं। ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति। उपान्मंत्रकरणे देवपूजासंगतकरणमित्रकरणपथि
षु। आग्नेय्याग्नीध्रमुपतिष्ठते। मंत्रकरणे किं। भर्त्तारमुपतिष्ठति यौवनेन। आदित्यमुपतिष्ठते। गंगा यमु
नामुपतिष्ठते। उपश्लिष्यत इत्यर्थः। रथिकानुपतिष्ठते। मित्रीकरोतीत्यर्थः। पंथाः स्रुघ्नमुपतिष्ठते प्राप्नोतीत्य
र्थः। वा लिप्सायां। भिक्षुकः प्रभुमुपतिष्ठति उपतिष्ठते वा। अकर्मकाच्च। गानमुपतिष्ठते। उद्विभ्यां तपोऽकर्म
कात्स्वांगकर्मकाच्च। उत्तपते वितपते। दीप्यत इत्यर्थः। उत्तपते। वितपते पाणिं वा। आङो यमहनि भ्याम्।
आयच्छते पाणिकः। आहते शिरो वा। अन्यत्र शत्रुमायच्छति आहंति वा। हनः सिः कित्। आहत। आहसा

सि०कौ०
५६

गां। स्ववधिष्ट। यमः सूचने। सिचः कित्। उदायत। सूचने किं। उदायंस्त पादं। आकृष्टवानित्यर्थः। समो गमृ
च्छिप्रच्छिस्वरत्यर्तिश्रुविदिदृशिभ्योऽकर्मकेभ्यः। संगच्छते। गमः सिस्यो कितौ वा। संगसीष्ट। संगं
सीष्ट। समगत। समगंस्त। समृच्छते। संपृच्छते। संस्वरते। समृच्छते। संशृणुते। संवित्ते। संविदा
ते। वेत्तेरतो वा रुडिति। संविदते। संविद्रते। संपश्यते। निसमुपविभ्यो ह्वः। निह्वयते। स्पर्द्धायामाङः
कृष्णश्चाणूरमाह्वयते। स्पर्द्धायां किं। पुत्रमाह्वयति। अप्रतिबंधोत्साहस्फीततासु क्रमः। ऋचि क्रमते
बुद्धिः। न प्रतिहन्यत इत्यर्थः। अध्ययनाय क्रमते। उत्सहत इत्यर्थः। क्रमंतेऽस्मिन् शास्त्राणि। स्फी
तानि भवंतीत्यर्थः। उपपराभ्यां। उपक्रमते। पराक्रमते। आङ उद्गमने। आक्रमते सूर्यः। ज्योति
रुद्गमने इति वाच्यं। नेह। आक्रामति धूमो हर्म्यतलात्। वेः पादविहरणे। साधु विक्रमते वाजी। प्रो ५६

णाभ्यां समर्थाभ्यां समर्थौ तुल्यार्थौ प्रारंभेः न योस्तुल्यार्थता । प्रक्रमते । उपक्रमते । समर्थाभ्यां किं ।
प्रक्रामति गच्छतीत्यर्थः । उपक्रामति आगच्छतीत्यर्थः । अनुपसर्गाद्वा । क्रामति । क्रमते । अपह्नवे ज्ञः ।
शतमपजानीते । अपलपतीत्यर्थः । अकर्मकाच्च । सर्पिषो जानीते । सर्पिष उपायेन प्रवर्त्तत इत्यर्थः । अ
नुपसर्गाद्वा । गां जानीते जानाति वा । संप्रतिभ्यामनाध्याने । शतं संजानीते । शतं प्रतिजानीते । अना
ध्याने किं । मातरं संजानाति । भासनोपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमंत्रणेषु वदः । शास्त्रे वदते । भासमा
नो ब्रवीतीत्यर्थः । भृत्यानुपवदते । सांत्वयतीत्यर्थः । शास्त्रे वदते । क्षेत्रे वदते । गेहे वदते उपवदते । नार्थ
यत इत्यर्थः । मनुष्याणां संभूयोच्चारणे । संप्रवदंते ब्राह्मणाः । व्यक्तवाग्विषयादनुपूर्वादकर्मकात् । अ
नुवदते कठः कलापस्य । वा विरुद्धोक्तौ । विप्रवदंति विप्रवदंते वा वैद्याः । अवाजिरतेः । अवगिरते । स

मः। प्रतिज्ञाने। शब्दं नित्यं संगिरते। प्रतिजानीत इत्यर्थः। उदः चरः सकर्मकात्। धर्ममुच्चरते। समस्तृती
यायुक्तात्। रथेन संचरते। दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थे। दास्या संप्रयच्छते कामुकः। उपाद्यमः स्वीकारे। भा
र्यामुपयच्छते। यमः सिः किद्वा विवाहे। रामः सीतामुपायत। उपायंस्त वा। उदवोढेत्यर्थः। ज्ञाश्रुस्मृ
दृशां सनः। धर्मं जिज्ञासते। शुश्रूषते। सुस्मूर्षते। दिदृक्षते। अनोर्ज्ञो नातेर्नो। अनुजिज्ञासति पुत्रं।
प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः। प्रतिशुश्रूषति। आशुश्रूषति। स्वराद्यंतोपसर्गाद्युजेरयज्ञे। प्रयुंक्ते। उपयुंक्ते। उद्युंक्ते।
अयज्ञे किं। पात्राणि प्रयुनक्ति। समः क्ष्णुवः। संक्ष्णुते शस्त्रं। भुजोऽपालने। ओदनं भुंक्ते। गृधिवंचि
भ्यां ण्यंताभ्यां प्रतारणे। माणवकं वंचयते। गर्द्धयते। अपाद्वदः। न्यायमपवदते। कर्मव्यतिहारे धातोरा
त। व्यतिराते। व्यतिभाते। गतिहिंसार्थपठनस्य हसात्। इतरेतरान्योन्यपरस्परोपपदाच्च न। व्यतिगच्छं

नामाद्यविषयेऽपि प्रथमातिक्रमे कारणाभावात्प्रथमः ५

ति। व्यतित्रुट्यति। व्यतिपठति। व्यतिजल्पति। व्यतिहसति। इतरेतरस्य अन्योन्यस्य परस्परस्य वा व्यतिलुना
ति। अन्यस्य योग्यं लवनं करोतीत्यर्थः। अनुपराभ्यां कृञः। अनुकरोति। पराकरोति। अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः
अभिक्षिपति। प्राद्वहः। प्रवहति। परेर्मृषश्च। परिमृष्यति। परिवहति॥ ॥इति पदव्यवस्था॥ ॥यक्
सा॰टी॰धा॰ भाव॰ ४ चतुर्षु। धातोर्भावे कर्मणि च यक्प्रत्ययस्त्यादिषु चतुर्षु। भावकर्मणि। अकर्मकाद्भावे सकर्मकाच्चक
र्मणि प्रत्ययो भवति। भावस्यैकत्वादेकवचनं। युष्मदस्मदोरविषयत्वात्प्रथमः। भूयते। भूयेत। अभूयत। अभू
यत। स्वरान्तानां हनग्रहदृशां च भावकर्मणोः सितासीस्यपामिड्वा स इण्वच्च। भाविषीष्ट। भविषीष्ट। भा
विता। भविता। भाविष्यते। भविष्यते। अभाविष्यत। अभविष्यत। इणातन्यां कर्तरि। धातोः कर्मणि परे भावेक
र्मणि च इण्प्रत्ययः सोऽपवादः। तलुकौ। अभावि। अकर्मकोऽप्युपसर्गवशात्सकर्मकतामनुभवति। अनुभूय

इणपरस्य तलोपलुक् १

सि० कौ०
५८

तुभूयते स्वामिना। लज्जासत्तास्थितिजागरणं वृद्धिक्षयभयजीवितमरणं। शयनक्रीडारुचिदीप्त्यर्थं धा
तुगणं तमकर्मकमाहुः॥१॥ फलव्यापारयोरेकनिष्ठतायामकर्मकः। धातुस्तयोर्धर्मिभेदे सकर्मक उदाहृतः
॥२॥ धातोरर्थान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपसंग्रहात्। प्रसिद्धेरविवक्षातः कर्मणोऽकर्मिका क्रिया॥३॥ वह
ति भारं। नदी वहति स्यन्दते इत्यर्थः। नृत्यति जीवति नृत्यं करोति प्राणान्धत्ते इत्यर्थः। मेघो वर्षति। हि
तान्न यः संशृणुते स किंप्रभुः। शय्यते। शिश्ये। शायिषीष्ट। शयिषीष्ट। अशायि। अयं कोपटः क्रियते।
त्वं दुःखी क्रियसे रागे। विरागैः सुखेऽहं क्रियं। चक्रे। कारिषीष्ट। कृषीष्ट। कारिष्यते। करिष्यते। अकारि। अ
कारिषाताम्। अकृषाताम्। भाव्यते। भावयांचक्रे। णावदिटि णिलोपः। भावयिता। भाविता। भाविष्यते। भा
वयिष्यते। अभावि। अभाविषाताम्। अभावयिषाताम्। बुभूष्यते। अबुभूषि। बोभूयते। यङ्लुगन्तात्तु बोभूय

५८

नाम्नाद्यविषये हि प्रथमातिक्रमेकारणाभावात्प्रथमः ५

ति। व्यतिघ्नंति। व्यतिपठंति। व्यतिजल्पंति। व्यतिहसंति। इतरेतरस्य अन्योन्यस्य परस्परस्य वा व्यतिलुना
ति। अन्यस्य योग्यं लवनं करोतीत्यर्थः। अनुपराभ्यां कृञः १। अनुकरोति। पराकरोति। अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः।
अभिक्षिपति। प्राद्वहः। प्रवहति। परेर्मृषश्च। परिमृष्यति। परिवहति॥ ॥इति पदव्यवस्था॥ ॥अथ

क्रियो धात्वर्थो भावः ४

चतुर्षु। धातोर्भावे कर्मणि च यक् स्यात् तिवादिषु चतुर्षु। आत्मनेपदं कर्मणि। अकर्मकाद्भावे सकर्मकाच्च क
र्मणि प्राङ्भवंति। भावस्यैकत्वादेकवचनं युष्मदस्मदोरविषयत्वात् प्रथमः। भूयते। भूयेत। अभूयत। अभू
यत। स्यसितासीष्टांतां हनग्रहदृशां च भावकर्मणोः स्यसितासीषु परेषु मिड्वा स्यात् तच्च णिद्वत्। भाविषीष्ट। भविषीष्ट। भा
विता। भविता। भाविष्यते। भविष्यते। अभाविष्यत। अभविष्यत। इणस्तन् कर्तरि। धातोस्तनि परे भावेक
र्मणि च इण् प्रत्ययः स्यात्। पदादेः। लुक्। अभावि। अकर्मकोऽप्युपसर्गवशात् सकर्मकतामपि भवति। अनुभूय

इण्परस्य तनो लुक् १

प्रथमपापं कर्तृ। अद्वि तीयम् पापं। कर्म १

पापं। पापं। अनुतपति। संतापं। पापेन। पापः। अनुतप्यते॥ कर्मणि प्रत्ययः॥ कर्मकर्त्तरि। कर्मैव कर्ता। कर्मकर्ता। तस्मिन्॥ पापं। पापं। अनुतप

यति। अनु ... कर्तारं इत्यर्थः। पापं कर्तृ। तस्य अविवक्षा कृतः। पापं। अनुतपति इति स्थिते॥ पापं कर्म। तस्य कर्मणः। कार

कान्तरादप्रि कर्तृत्वं लभते॥ पापं स्वकर्तृत्वं ... ततः। तर्हि पापः अनुतपति॥ अकर्मकत्वं कर्त्ता भवति। अभावात् प्रत्यय। तर्हि॥ पापेन स्वय मेव अनुतप्यते॥ यं अन्वतप्त॥ २

॥ लुङि आरि २॥ अस्मारि। अयाजि २॥

र्यतः। यस्मात् तस्मा अपि लोपः १

वोभूयते। स्तूयते विभुः। अस्ताविषि। अस्ताविषातां। अस्तोषातां। अर्यते। स्मर्यते। देवदत्तेन। आ-

रिता। अर्ता। स्मारिता। स्मर्ता। इज्यते। तनोतेर्वा यकि। तायते। तन्यते। अतानि। जायते। जन्यते। तपोने

णा कर्मकर्त्तरि अनुतापे च। अन्वतप्त पापेन। पापं कर्तृ तेनाभ्याहत इत्यर्थः। पक्षे पापेन पुंसा कर्त्रा। अ-

शोचीत्यर्थः। दादेरिः। दीयते। ददे। आतो युक्। चिति णिति। दायिषीष्ट। अदायि। अदायिषातां। अ-

दिषातां। धीयते। ध्यायते। देवदत्तेन। स्नायते। अस्नायि (अस्नासातां। अस्नायिषातां) हन्यते देवदत्ते-

न शत्रुः। घानिषीष्ट। वधिषीष्ट। घानिता। हन्ता। अघानि। अघानिषातां। अहसातां। अवधि। अवधिषाताम्

इणादेरोर्न दीर्घः। आहिता। अदीता। देवदत्तेन घटः दृश्यते। अदर्शि। अदर्शिषातां। अदृक्षातां। शम्यते मु-

निना। मांतस्य मेटो न वृद्धिर्णिति चिण्विकृतिश्च। न लाघव मिक्रमिवमीनां। अशामि। अदमि। अशामि। अक्रामि।

मुनिः शाम्यति। मुनिना शम्यते। ...

अधायि ४ अस्था। दिषु ४॥

लोपस्यानुप्राप्तं २

जनिवध्योर्न वृद्धि २

देवदत्तः घटं पश्यति। देवदत्तेन घटः दृश्यते २॥

देवदत्तः अन्नं आस्वादयति देवदत्तेन अन्नं आस्वाद्यते १

अकथितं च॥ अपादानादिविशेषैरविवक्षितं कारकं कर्मसंज्ञं स्यात्॥ दुह्याच्पच्दण्डरुधिप्रच्छिचिब्रूशासुजिमथ्मुषाम्। कर्मयुक् स्यादकथितं तथा स्यान्नीहृकृष्वहाम्॥४॥

सि० कौ०
५६

अशामि। शाम्यते योगी मुकुन्देन। शमयांचक्रे। मितां ऽन्तानामिणि न मिचणादीर्घः। अशामि। अशमि। अशामि-
षातां। अशमिषाताम्। वध हिंसायां। ननिवधो नेट्कृद्भिः। अवधि। भंजेश्चिणि नलोपो वा। अभाजि। अभंजि।
अभंक्षातां। लभेश्चिण्णमोर्नुम्वा। अलंभि। अलाभि। अलप्साताम्। गौणे कर्मणि दुह्यादेः प्रधाने नीहृकृष्वहाम्।
बुद्धिभक्षार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया। प्रयोज्यकर्मण्यन्येषां ण्यंतानां लादयो मताः। गौर्दुह्यते पयः। अ-
जा ग्रामं नीयते। ह्रियते। कृष्यते। उह्यते। बोध्यते माणवकं धर्मः। माणवको धर्ममिति वा। भोज्यते माण-
वक ओदनं। ओदनो माणवकं वा। पाठ्यते माणवकं वेदः। माणवको वेदमिति वा। देवदत्तो ग्रामं गम्यते। अकर्म-
काणां कालादिकर्मकाणां कर्मणि भावे च लकारः। मासो मासं वा आस्यते देवदत्तेन। ण्यंतात्तु प्रयोज्ये प्रत्य-
यः। मासमास्यते माणवकः। यदा सौकर्यातिशयं द्योतयितुं कर्तृव्यापारो न विवक्ष्यते तदा कारकान्तराण्य- ५६

अकर्मकधातुभिर्योगे देशः कालो भावो गन्तव्योऽध्वा च कर्मसंज्ञः स्यात्॥ येषां देशकालादिभि-
न्नं कर्म न संभवति तेऽत्राकर्मकाः। न त्वविवक्षितकर्माणोऽपि। कुरवः कुरून्वा स्वप्यते देवदत्तेन २
यदा कर्मैव कर्तृत्वेन विवक्ष्यते तदा सकर्मकाणामप्यकर्मकत्वाद्भावे कर्तरि च लकारः॥

पिकर्त्तृसंज्ञां लभंते। साधुरसिश्छिनत्ति। काष्ठानि पचंति। स्थाली पचति। पच्यते ओदनेन। भिद्यते काष्ठे
न। लेनाके कर्म्मकर्त्तरि यगादिनिरासदिटः। पच्यते ओदनः। भिद्यते काष्ठं। अपाचि। अभेदि। सकर्म्मकाणां
न। अजा ग्रामं नयति। दुहिपच्योः सकर्म्मकयोर्धो। दुहस्नुनमां कर्म्मकर्त्तरि यक्चिणोर्न। गोः पयो दुग्धे। स्व
यंतानां कर्म्मकर्त्तरि। णमातेनि। दुदुहे। अकारि। अकृत। अदोहि। अधुक्षत। अदुग्ध। उदुंबरः फलं पच्यते
स्नुते। प्रस्नाविष्ट। प्रास्नोष्ट। स्नुक्रमोरात्मिनेट्। नमते दंडः। अनंस्त। सृजः श्रद्धोपपन्ने कर्त्तरि यिक्। स
वी३ ज्यते स्रजं भक्तः। असर्जि। युजेश्च। युज्यते ब्रह्मचारी योगं। भूषावाचिनां किरादीनां सांतानां च यगिणि
णवदिटो न। अलंकुरुते कन्या। अलमकृत। अवकिरते हस्ती। अवाकीर्ष्ट। गिरते। अगीर्ष्ट। आद्रियते।
आदृत। ध्रियते। अधृत। पृच्छते। अपृष्ट। विकीर्वते कटः। अविकीर्ष्ट। जिघ्रिवृत्ते ग्रंथिं ग्रंथ्याद

सि०चं०
६०

कर्मकर्तॄणां यगिणौ न। कारयते। अचीकरत। उच्छ्रयते दंडः। उदशिश्रियत। ब्रूते कथा। अवोचत। ग्रंथते मेख-
ला। अग्रंथिष्ट। विकुर्वते सैंधवाः। व्यकारिष्ट। व्यकृत। कुषिरंजोः कर्मकर्तरि वा श्यन्नपवादो। कुष्यति। कुष्य-
ते पादः। रज्यति। रज्यते वस्त्रं। अकोषि। अरंजि॥ ॥इति भावकर्मप्रक्रिया॥ ॥स्मृतिबोधिन्युपपदे भूतानद्य-
तने धातोर्लृट् लङोऽपवादः। स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः। यद्योगे उक्तं न। अभिजानासि कृष्ण यद्वने अभुं-
क्ष्महि। उत्तमपुरुषे चित्तविक्षेपादिना पारोक्ष्यं। सुप्तोहं किल विललाप। बहु जगद पुरस्तात्तस्य मत्ता किला-
हं। अत्यंतापह्नवे लिट्। कलिंगेषु स्थितोसि। नाहं कलिंगं जगाम। हशश्वतोर्लङ् लिटौ। इति हाकरोच्चका-
र वा। आसन्नकाले पृच्छ्यमानेर्थे लङ्लिटौ। अगच्छत्किं। जगाम किं। अनासन्ने तु कंसं जघान किं। लट् स्मे।
लिटोऽपवादः। यजति स्म युधिष्ठिरः। अपरोक्षे च। भूतानद्यतने लट् स्यात् स्मयोगे। एवं स्म पिता ब्रवीति॥ ६०

ननौ पृष्टप्रतिवचने भूते लट्। अकार्षीः किं। ननु करोमि भो। नन्वोर्वा। अकार्षीः किं। न करोमि। नाका-
र्षं। अहं नु करोमि। अहं न्वकार्षम्। पुराशब्दयोगे भूतानद्यतने लट् स्यात् स्मयोगे ॥ वसंतीह पुरा छात्राः।
अवात्सुः। अवसन्। ऊषुर्वा। स्मे किं। यजति स्म पुरा। यावत्पुरानिपातयोर्भविष्यति लट्। यावद्भुंक्ते। पुरा भुं-
क्ते। कदाकर्ह्योर्भविष्यति लट्। कदा कर्हि वा भुंक्ते। भोक्ष्यते भोक्ता वा। वर्त्तमानसमीपे भूते भविष्यति
च वर्त्तमानवद्वा। कदाऽगतोसि। अयमागच्छामि। अयमागमं। कदा गमिष्यसि। एष गच्छामि। गमिष्या-
मि वा। क्षिप्रवचने लृट्। वृष्टिश्चेत् क्षिप्रमाशु त्वरितं वा यास्यति शीघ्रं वप्स्यामः। गर्हायां लडपिजात्वोः। का-
लत्रये। अपि जायां त्यजसि। जातु गणिकामाधत्से। का कथमि लिङ्लटौ गर्हायां कालत्रये। कथं धर्मं त्यजेः
त्यजसि वा। जातु यत्यदायदियोगे लिङ् लृटोपवादः। जातु पत यदा यदि शाला दहेत् शोद्दहांनिंदेतनावक्र

सि०चं०
६१

त्वया मिन मर्षयामि । उताप्योः समर्थयोर्लिङ् । उत अपि वा हन्याद् ध्रुवं हरिः । समर्थयोः किं । उत दण्डः पति
ष्यति । अपिधास्यति द्वारम् । स्वाभिप्रायाविःकरणे गम्ये लिङ् न तु कच्चिति । कामो मे भुंजीत भवान् । न तु क
च्चितीति किं । कच्चिज्जीवति । हेतुहेतुमतो भविष्यति लिङ् वा । कृष्णं नमेच्चेत्सुखं यायात् । कृष्णं नंस्यति चेत्सुखं
यास्यति । इच्छार्थेभ्यो लिङ्लोटौ वर्तमाने । कामयते । कामयते । पौनःपुन्ये भृशार्थे च धातोर्लोट् स च लका
रविषये । लोटो हिस्वौ सर्वेषु वादिविषये तध्वमोर्विषये वा । क्रियासमभिहारे द्वित्वं तस्यैव धातोरनुप्रयोग
श्च । अनेकक्रियासमुच्चये वा लोट् । तस्य हिस्वौ तध्वमोर्विषये वा सामान्यार्थस्य धातोरनुप्रयोगश्चेति क्रि
दयः । याहि याहीति याति । यातः । यांति । यासि । यात यातेति यूयं याथ । याहि याहीति यास्यति । भूया
सीत् । अयासीत् । अधीष्वाधीष्वेत्यधीते । अधीध्वमधीध्वमिति यूयमधीध्वे । सक्तून् पिब धानाः खाद

६१